

fri! tanke

#2/3 • 2014

MEDLEMSMAGASIN FOR HUMAN-ETISK FORBUND

Humanistisk ungdoms sommerleir

jeg hvile
engasjement granskning
drømmer meditasjon
refleksjon tanke
Undring
eksistens Samtale Mening ro
empati styrke fornuft
usikkerhet
føle LE
filosofere frihet

fri tanke

2/3 · 2014

Fri tanke

Medlemsmagasin for
Human-Etisk Forbund

Fri tanke redigeres etter
redaktørplakaten.

Redaksjonelt stoff i Fri tanke står
ikke nødvendigvis for Human-
Etisk Forbunds regning.

Kontakt

Tlf: 23 15 60 20

Fax: 23 15 60 21

Epost

fri.tanke@human.no

fritanke.no

Ansvarlig redaktør

Kirsti Bergh

kirsti.bergh@human.no

Journalister

Even Gran

even.gran@human.no

Aslaug Olette Klausen

aslaug.olette.klausen@human.no

Repro

Dinamo

Trykk

Kroonpress AS

Opplag

66 000

Coverfoto

Torun Brånå

Stofffrister 2014

Nr 4-2014: 31.oktober

Nr 1-2015: 1.desember

Fri tanke ble ferdigstilt
26. august 2014

Fagpressen

Ved mange artikler i Fri tanke står det en parantes med et
siffer, f.eks. **[9234]**. Det er et referansenummer som gjør at nett-
artikkelen kan finnes gjennom søkefunksjonen på **Fritanke.no**.

01

Sekularisme er ikke «vestlig imperialisme»

For en knapp måned siden var det humanistisk verdenskongress i Oxford. Blant de stemmene som gjorde inntrykk, var det særlig tre unge stemmer: Agnes Ojera fra Uganda, Gulalai Ismail fra Pakistan og Asif Mohiuddin fra Bangladesh. De tre fortalte oss om sine erfaringer i møte med sterke religiøse og politiske motkrefter i sine respektive land. Ikke minst gjør Mohiuddins historie inntrykk. Han er en av flere politisk engasjerte bangladeshiske aktivister og «ateistbloggere» som har markert seg i seinere tid, og har fått merke både sensur og vold på kroppen. I begynnelsen av 2013 ble han angrepet og hardt skadet, en måned seinere ble en av hans ateistvenner hakket i hjel. I mars ble Asif arrestert for blasfemi og ble, tross internasjonale protester, sittende fengslet i flere måneder. Han har fortsatt anklagene hengende over seg. Likevel har Asif – som Gulalai og Agnes – fortsatt tro på at forandring er mulig. Og ikke minst, at opplysning og utdanning uten indoktrinering kan være med å skape endring.

DET HAR VÆRT EN TENDENS – også blant liberale i Vesten – til å anse sekularisme og opplysningsideer som vestlig imperialisme som er i motstrid til «deres kultur». Men med globaliseringen av ideer gjennom internett ser vi tydelig hvordan ideer om menneskerettigheter, etikk, motstand mot konservativ religion, ateisme og rasjonalitet gir gjen-

01 Agnes Ojera, Gulalai Ismail og Asif Mohiuddin.

klang hos unge mennesker i hele verden. Det er kanskje unge mennesker som reiser til Syria for å krige i islams navn, men det er også unge mennesker som blogger om menneskerettighetsbrudd, kritiserer loven i den religionen de er vokst opp i, som krever sin ytringsfrihet, frigjør seg fra overtro og engasjerer seg for å hjelpe andre til å bli selvstendige selvhjulpne individer.

Fortsatt var det overvekt av eldre, hvite menn i salen, men nå er det snart bare så vidt. Unge mennesker fra hele verden er blant dem som tar og holder ordet. Deres budskap er at sekularisme ikke er imperialisme.

Kristne misjonærer dro – og drar fortsatt – ut i verden for å spre «det glade budskap». Vi humanister skal ikke misjonere, men vi må føle oss forpliktet til å bidra til å være med og spre de gode verdiene. Det gjør vi aller best ved å støtte mennesker som Agnes, Gulalai og Asif – og gjennom samarbeid med deres organisasjoner.

T Kirsti Bergh, redaktør av Fri tanke

*Les på
Fritanke.no*

Følg med på [Fritanke.no](#)

Der publiserer vi
jevnlig saker om livssyn,
livssynspolitik og mye
annet.

Følg oss på
[twitter.com/fritanke_no](#)
og
[facebook.com/fritanke.no](#)

6 **Kalender**

Ting vi husker fra månedene som har gått, og ting som skal skje i månedene som kommer.

8 **3 Medlemmer**

Vi stiller tre medlemmer som har vært på verdenskongress to spørsmål.

1 **Aktuelt**

10 **Notiser**

12 **Humanistisk sommerleir**

90 ungdommer var samlet for å utforske det humanistiske livssynet og seg selv. «Er jeg eller har jeg en kropp?»

18 **Bilder fra verden**

Religiøs høytid i India er ikke helt det samme som i Norge.

20 **«Er det så nøye»-landet**

I Danmark er over 80 prosent medlem i Folkekirken. Fri tanke har besøkt vår danske søsterorganisasjon Humanistisk Samfund, og det mer religionskritisk aktivistiske Ateistisk Selskab.

2 **Forbundet**

28 **Generalsekretærens spalte**

«Jeg er stolt over å være del av den internasjonale humanistbevegelsen», skriver generalsekretær i Human-Etisk Forbund, Kristin Mile.

27 **Notiser**

31 **Hovedstyremedlemmet**

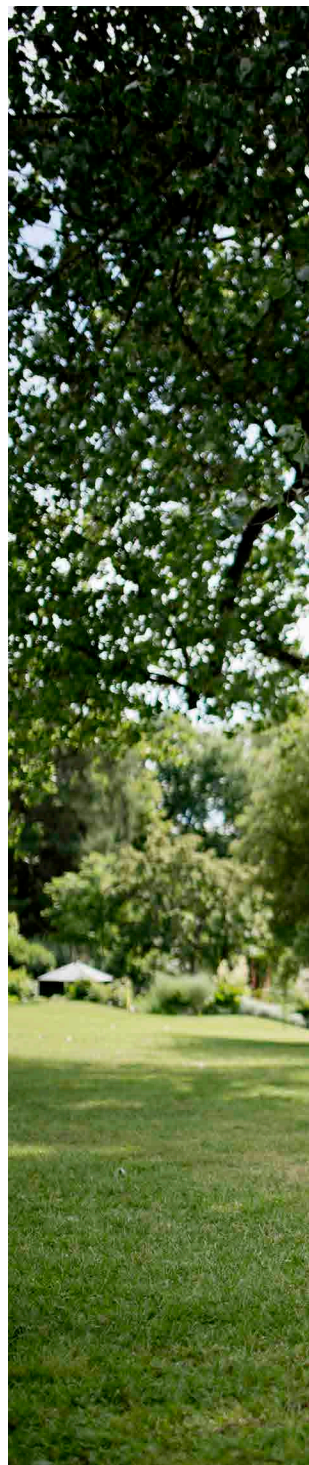
Tore Nyeggen har vært aktiv i Human-Etisk Forbund nesten hele sitt voksne liv.

32 **Levende historie**

Konfirmanter i Trondheim har reist tilbake i tid for å forstå hvordan flyktninger har det.

34 **De frivillige**

Therese Lindstrøm Gedde er nyvalgt lokallagsleder og debuterte som seremoniansvarlig for konfirmasjon i vår.

41 Humanistisk Ungdom

Humanistisk Ungdoms leder, Anders Garbom Backe, er opptatt av å skape møteplasser for unge humanister.

42 Humanistisk uke – en smakebit

Debattmøter, spennende foredrag og undringsløyper. Med mer. Mange steder i landet.

46 Farvel til India etter 25 år

Levi Fragell oppsummerer Human-Etisk Forbunds arbeid i India sammen med Goparaju Vijayam.

3 Tema

- 50** 1000 mennesker fra hele verden var samlet til humanistisk verdenskongress i Oxford tre dager i august.

4 Meninger

62 Portrettet

Poeten Sidsel Mørck har gjort bruk av sin ytringsfrihet gjennom hele livet. Hun føler seg forpliktet til engasjement.

70 Menneskerettigheter

Demokratifag under ild i Spania, og Den katolske kirke er en av kritikerne..

74 Kronikk

Tanken bak Pro et contra er å få fram de gode argumentene fra begge sider i aktuelle og viktige debatter.

80 Bøker

Intervju med bok-aktuell Eirik Newth, samt anmeldelser av noen aktuelle bøker.

86 Human etikk

Klimaproblemet handler om moral, men ligner ikke vanlige moralske spørsmål.

90 Info fra Human-Etisk Forbund

Annonseringer, kontaktinfo for organisasjonen, medlemsinfo m.m.

MARS/APRIL

3

Film ga nye medlemmer

MARS: Ved månedsskiftet lanserte Human-Etisk Forbund en kampanjefilm om KRLE-faget. På tre dager fikk forbundet 130 nye medlemmer.

Filmen er fortsatt aktuell.

Se den på krlefilm.human.no/ (9348)

23

–RLE-faget må evalueres først

MARS: Et samlet tros- og livssyns-Norge møtte kunnskapsministeren. Kravet var at regjeringen må evaluere RLE-faget før det kan bli aktuelt å innføre noe «KRLE-fag». (9374)

24

Ateistiske hipstersko på Oslobesøk

APRIL: – Når ein tenkjer på ateistar no for tida, går tankane til Richard Dawkins, og hans raude A. Den A-en er verkeleg stygg, og gjev ein ikkje inntrykk av at dette er ei gruppe ein har lyst til å bli med i. Det hadde vore ynskjeleg at ateistar kunne bli sett på som kule, normale menneske, og ikkje bare som kranglevorne, eldre menn, seier skoggründer David Bonney. (9399).

MAI/JUNI

14

Menneskeretter i Grunnloven

MAI: – Jeg minner om at menneskerettighetene er og skal være et udelelig hele, var budskapet fra fagsjef i Human-Etisk Forbund, Bente Sandvig, etter at Stortinget inkorporerte de sivile og politiske menneskerettighetene i Grunnloven, men utelot de økonomiske, sosiale og kulturelle rettighetene. (9418)

28

Humanistisk EuroPride

JUNI: Human-Etisk Forbund var sterkt til stede under EuroPride 2014 i Oslo i slutten av juni. Både med egen stand, deltagelse i paraden, og som arrangør av møte under «Pride House» på Litteraturhuset. Tema var «Rainbow Humanists on the LGBTIQ – Barricades». Rolf Solheim og Lars Gule fortalte om internasjonalt arbeid og støtte til skeive grupper i Øst-Europa og belyste forholdet til LHBT-personer både fra humanistisk perspektiv og fra ulike trossamfunn. Les mer på human.no/oslo

JULI/AUGUST

1

Niqab-forbud er greit

JULI: Den europeiske menneskerettighetsdomstolen, EMD, ga Frankrike medhold i at niqab-forbud er godt innenfor de europeiske menneskerettighetskonvensjonene. (9473)

8

Humanistisk vigsel øker

AUGUST: Totalt i år er det planlagt og gjennomført vigslar for 708 par i regi av Human-Etisk Forbund fordelt på landets 19 fylker, melder NRK.

8

Humanistisk verdenskongress

AUGUST: Den 8.-10. august var det humanistisk verdenskongress i Oxford, England. Kongressen holdes hvert tredje år. Forrige gang var det i Oslo. Neste kongress holdes i 2017 i São Paulo, Brasil.

FRITANKE.NO

Sjekk ut disse kommentarene på Fritanke.no:

(Bruk tallet i parantes på Fritanke.no – i søkefeltet – og les nettsaken)

➔ **Audhild Skoglund (27.mai)**
«Kvinner er skadelige, onde, barbariske dyr». Forfatteren bak *Sinte, hvite menn* skriver om hvordan ideer i «mannosfæren» var med og motiverte Eliot Rodger, som i mai begikk masse-mord i California: «Det at menn har seksuelle behov

som må tilfredsstilles, og ideen om at kvinner er forpliktet til å «gi» menn sex, går igjen i den såkalte «mannosfæren». Dette er en web-virkelighet hvor menn møtes på blogger og i diskusjonsfora for å forenes mot en felles fiende – kvinner.» (9433)

➔ **Kristian Bjørkelo (29.april)**
skriv om «Brony-kulturen»: «Det er kanskje ein teiknefilmserie for småjenter som handlar om fargerike hestar og pegasusar i Equestria, som møter utfordringar dei løysar i lag. Men for broniane er det ein serie som i all hovudsak

SEPTEMBER

10

Lansering: Overvåking

Overvåking, enten det er fra myndigheter eller kommersielle aktører, er et høyst aktuelt tema i vår digitale hverdag. Humanist forlags «Pro et contra»-serie utforskes argumenter fra begge sider i aktuelle tema, og nå er turen kommet til *Overvåking* av Eirik Newth. Lansering med debattmøte på Litteraturhuset i Oslo.

20

Er det galt å forbedre mennesket?

Regionseminaret på Østlandet samler skeptikere og entusiaster til diskusjon om de etiske grensene for tukling med menneskekroppen.

24

Lansering: De ukjente krigerne

Det er 100 år siden første verdenskrig brøt ut. Grusomhetene i første verdenskrig var også en norsk tragedie. *De ukjente krigerne. Nordmenn i første verdenskrig* forteller for historien om de titusener av norske menn og kvinner som deltok aktivt. Lansering på Litteraturhuset i Oslo.

OKTOBER

1

Frist for påmelding konfirmasjon

1. oktober er siste frist for å melde seg på konfirmasjonskurs og -seremoni for 2015.

11

Landskonferanse: Engasjere seg eller ei?

Human-Etisk Forbunds årlige landskonferanse tar i år for seg hvordan forbundet skal engasjere seg i de største etiske utfordringene i samtida, særlig fordelingspolitikk og klimakrise. Påmeldingsfristen er gått ut, men kanskje fins det resteplasser? Se human.no

22

Demokrati for alle?

Oslo: Hvordan kan samfunnet innrettes for å motvirke diskriminering ved å innføre universell utforming, slik at ulike grupper oppnår like muligheter til samfunnsdeltakelse? Transpersonen Luca Dalen Espseth innleder på onsdagsmøte på Litteraturhuset.

24

FN-dagen

Tross svakheter, idealet bak FN er det verdt å feire. Dagen ble innstiftet for å gjøre folk oppmerksomme på FNs mål og prestasjoner, og sikre oppslutning om arbeidet. Dagen har blitt feiret siden 1948, og markerer at FN ble stiftet 24. oktober 1945.

NOVEMBER

5

Fra Stortinget til PR-byrå

Oslo: Forfatter Elin Ørjasæter, AP-politiker Jette Christensen og en representant fra First House skal diskutere de etiske utfordringene ved det å skifte beite fra politikken til PR-bransjen – og kanskje tilbake til politikken igjen. Litteraturhuset i Oslo.

19

Så hva skal vi spise?

Kontroversielle Niels Christian Geelmuyden er invitert til å foredra om sin bok *Sannheten på bordet*. Der hevder han at norsk mat er full av farlige giftstoffer. Litteraturhuset i Oslo.

20

Verdens barnedag

FNs konvensjon om barns rettigheter er en traktat om menneskerettigheter som omhandler sivile, politiske, økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter til barn. Denne dagen kan for eksempel markeres ved å gjøre noe for noen av de mange barn i verden som ikke har det like bra som de fleste norske.

Vi stiller tre medlemmer to spørsmål

- 1) Hvorfor er du medlem i Human-Etisk Forbund?
 2) Hvilke inntrykk sitter du igjen med etter Verdenskongressen i Oxford (se side 50)?

MAGNHILD SOMA
 Styremedlem i Human-
 Etisk Forbund Haugaland

1) Jeg meldte meg inn i Human-Etisk Forbund på grunn av det humanistiske livssynet. Jeg syns det er veldig givende og meningsfylt å være frivillig i denne organisasjonen, det gir så mye tilbake.

2) Det som gjorde sterkest inntrykk er å høre om motet hos mennesker som risikerer straff for ikke å tro. Jeg føler meg privilegert av å komme fra et land hvor vi tar det for gitt at vi kan tro på hva vi vil.

MARIANNE OVESEN
 Styreleder i Human-Etisk
 Forbund Trondheim

1) Jeg tror på moral uten kristendom. Jeg synes ikke kristendommen skal ha enerett på moral. Da er Human-Etisk Forbund det naturlige valget.

2) Møtet med mennesker fra ulike kulturer som alle kjemper for ytringsfrihet, ofte med fare for eget liv. Det satte ting i perspektiv. Det vi jobber med hjemme kan føles litt puslete, men arbeidet vi gjør for å beholde retten til å tro og mene hva vi vil er viktig både nasjonalt og internasjonalt. Jeg komemr til å engasjere meg mer i hva som skjer i andre deler av verden.

MARIANNE W. LEXANDER
 Styremedlem i Human-
 Etisk Forbund Møre og
 Romsdal fylkeslag

1) Den viktigste grunnen til å melde seg inn i Human-Etisk Forbund er menneskene! Å være med i forbundet er supersosialt og man treffer mange nye folk.

Folk i Human-Etisk Forbund er utrolig åpne, og jeg opplever at det er takhøyde til å snakke om alt mulig uten at noen tar det ille opp.

2) Det viktigste er erkjennelsen av at vi alle kan gjøre noe for å gjøre verden til et bedre sted. Aktivisten Pete Tatchells innledning om sitt arbeid for menneskerettigheter var virkelig inspirerende. Verden trenger flere som ham! Jeg tar også med meg at vi ikke må la frykten for å støte noen være til hinder for å si det vi mener. Vi kan alltid bli utfordret tilbake.

F Periyar Maniammai

Æresdoktor i India

4. juli i år ble Levi Fragell utnevnt til æresdoktor ved Periyar Maniammai University i Sør-India. Universitetet drives av den sør-indiske Periyar-bevegelsen, grunnlagt av den sosiale aktivisten, rasjonalisten og ateisten Periyar E. V. Ramasamy [1879-1973]. Bare to æresdoktorer er tidligere utnevnt, den amerikanske skeptikeren Paul Kurtz og nå Fragell.

– Dette er selvsagt en stor ære, og mye større enn jeg hadde tenkt. Jeg så nesten på dette med æresdoktorat som en liten spøk, men det har vært store oppslag i avisene, både tamilske og engelskspråklige, sier Fragell til Fritanke.no. [9476]

► En ny internasjonal undersøkelse bekrefter bildet fra mange andre studier. Religion sliter med nyrekrutteringen, og svekkes med økt velstand og utdanning. Undersøkelsen viser klart det mange andre undersøkelser også har vist tidligere, at religionens posisjon svekkes med velstandsnivå og utdanning. [9362]

► Amerikanske humanister tapte rettssak: Skolebarn i USA må fortsatt sverge troskap «under Gud». Det å sverge troskap til «One Nation, Under God» er et uttrykk for patriotisme, ikke for religion. Det var dommen et foreldrepar fikk tidligere denne måneden fra den høyeste domstolen i Massachusetts. [9424]

► Tre av fire israelske jøder sier nei til ekteskap med personer fra en annen religion, ifølge en ny meningsmåling. Den viser at selv blant sekulære jøder er det stor motstand mot ekteskap med ikke-jøder. Nesten to av tre sekulære jøder svarer at de ikke ville giftet seg med en som ikke var jøde, melder NTB.

01

SOLDATER VIL IKKE HA RELIGION I FORSVARET

Landskonferansen til Tillitsmannsordningen i Forsvaret vedtok 4. juni at de ønsker en slutt på «bønn på linjen», feltgudstjenester og andre faste religiøse innslag i Forsvaret. Vedtaket avgjør ingenting i saken. Det kan bli overprøvd av overordnede i Forsvaret eller på politisk nivå. Vedtaket er et uttrykk for ønskene til det øverste tillitsmannsorganet for soldatene i Norge.

— Vi krever at feltgudstjenester blir erstattet av en livssynsnøytral seremoni. Det betyr ikke

at det skal bli slutt på feltgudstjenester, men at feltgudstjenester ikke skal være hovedsammenkomsten, uttalte landstillitsvalgt soldat Grunde Almeland til avisa Vårt Land.

Han understreker at spesielt ritualer «bønn på linjen» fungerer splittende. Dette er et ritual som gjennomføres under oppstilling, og kan blant annet inneholde lesning fra Bibelen, salme, andakt, Fadervår og velsignelsen. Soldatene kan reservere seg fra dette, men må noen ganger bekjentgjøre dette

01 Feltprest foretter ved utendørs gudstjeneste.

på en måte som blir veldig synlig for alle de andre.

— Enkelte steder, før såkalt bønn på linje under oppstilling, praktiseres det også at soldaten må tre av før bønnen starter. Flere soldater signaliserer at dette oppleves som ukomfortabelt og problematisk. Frivilligheten oppleves ikke som reell, sier Almeland til Vårt Land. [9439]

RICHARD DAWKINS I HARDT VÆR

Richard Dawkins har fått mye pepper etter at han ble aktiv på Twitter for en tid siden. Twitter er som kjent 140 tegn med lite rom for nyanser, og Dawkins har kommet med en rekke utsagn som har skapt reaksjoner. Nylig skrev han (i en meningsutveksling) at det er umoralsk å føde et barn med Downs syndrom, hvis man kjenner til tilstanden og har mulighet til å ta abort. Les om kontroversene og Dawkins svar på Fritanke.no. [9490]

JØDISKE FORELDRE SOM VELGER RITUAL UTEN SKALPELL

➔ — Da jeg fikk min første sønn for 17 år siden, begynte jeg å diskutere omskjæring med venner i synagogen jeg går til. Det viste seg at flere av foreldrene hadde latt være å omskjære sønnene sine, selv om det var få som snakket høyt om det, forteller Jason Maas (43) på telefonen fra Oregon, USA.

Han er en av et økende antall jøder verden over som har begynt å stille spørsmål ved selvfølgeligheten i omskjæringsritualet.

I tiden rundt sønnens fødsel kom han over boken *Questioning Circumcision: A Jewish Perspective*. Maas ble overbevist om at sønnens jødskhet ikke satt i for huden, men i troen, og fortalte familien at han ønsket å la sin førstefødte forbli intakt. Han ville heller feire Brit Shalom — eller fredspakt, som er betydningen av det hebraisk begrepet.

— Jeg vet at det finnes jødiske miljøer som er sterkt kritiske til å erstatte Brit Milah (rituell omskjæring) med Brit Shalom, men i min omgangskrets var det ingen som kritiserte vårt valg, sier Maas, som i dag er aktiv i organisasjo-

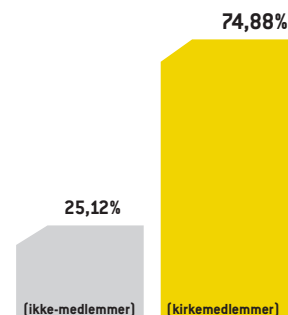
nen Jews Against Circumcision.

Brit Shalom, det humanistiske ritualet som erstatter kniv og skalpell med vasking av den nyfødtes føtter, er blitt et reelt alternativ for liberale jøder — i alle fall i Israel, USA, Canada, Ungarn, Tyskland, Mexico og Storbritannia, der over hundre rabbinere har sagt seg villige til å lede den alternative seremonien.

— Ideelt sett skulle jeg gjerne sett et forbud mot omskjæring av mindreårige, slik at både gutter, jenter og tvekjønnede ikke blir utsatt for omskjæring uten samtykke. Men reelt sett kan jeg forstå at et eventuelt forbud også kan virke mot sin hensikt. Etter forbudet mot å omskjære jentebarn ser vi eksempler på at jenter fremdeles blir omskåret, enten i hemmelighet eller ved at de fraktes til land der praksisen fremdeles er lov, uten medisinsk hjelp. [9318]

➔ «Selvironi er et kjennetegn ved enhvert modent og voksent livssyn, så la oss vise at humanismen og ateismen er det!», skriver Didrik Söderlind, redaktør for tidsskriftet *Humanist* i sin spalte i *Vårt Land*. Så, finnes det noen morsomme vitser om ateister eller humanister der ute? Delta i konkurransen om å komme opp med den beste vitsen. Send inn til fri.tanke@human.no, merket «vits»

Andel kirkemedlemmer i 2014

I 2014 utgjør andelen av Norges befolkning som er medlemmer i Den norske kirke 74,88 prosent.

KRITISK MASSE UTSATT TIL NESTE ÅR

➔ Skepsiskonferansen Kritisk Masse er utsatt til neste år. Bakgrunnen er ønsket om å få til en mest mulig tilgjengelig og velbesøkt konferanse. Da Skepsis overtok Kritisk Masse var mandatet at konferansen skulle være selvstendig og gå med overskudd. Det førte til høye billettpriser. Nå har Skepsis endret mening og ønsker å gjøre konferansen til en mer integrert del av foreningens virksomhet. De som allerede har kjøpt billetter får utgiftene refundert.

— RELIGIØSE AVHOPPERE SAVNER OFFENTLIG HJELPTILBUD

➔ Religiøse avhoppere opplever en stor mangel på hjelp. De etterlyser og ønsker seg veldig et hjelpetilbud i regi av det offentlige, sier psykiatrisk sykepleier Brith Dybing. Hun har tatt en mastergrad i diakoni ved Diakonhjemmets Høgskole og har skrevet en masteroppgave med tittelen «Troen som ble en byrde». Der

har hun intervjuet 10 personer som alle har forlatt grupper som kan betegnes som usunne religiøse miljøer.

Usunn praksis forklarer hun som miljøer preget av ensretting, der for eksempel en leder hevder å vite Guds vilje for medlemmene, eller kritiske spørsmål blir ansett som opprør. — Har

du et sunt miljø er det derimot greit å tvile. Det er greit å stille spørsmål, og ha diskusjoner. I de mer usunne miljøene er det ofte strenge regler, det er mye som faller inn under synd og straffen for å synde er helvete. Du kan jo selv tenke deg hva det gjør med den mentale helse. Les hele saken på Fritanke.no [9487]

– *Jeg fant, jeg fant*

De er på sommerleir for å utforske humanismen. 90 ungdommer analyserer seg selv og hvordan «jeg blir til».

T Martin Aasen Wright F Torunn Brånå

– Hva vil det si å være i verden som en kropp? Vi kjenner at det skjer noe. Er det behagelig? roper filosof Ida Helene Henriksen ut mens hun ser ned i gresset.

33 ungdommer står på fotballbanen ved siden av Ringerike folkehøgskole i Hønefoss, holder armene ut og svinger rundt sin egen akse. De øker tempoet, roer så ned gradvis.

– Skjer det noe i kroppen? Varme? Litt mer klar i hodet, kanskje? fortsetter filosofen.

DE STREKKER ARMENE OPP, bøyer seg fremover, gjør ryggraden lang, reiser overkroppen, retter armene ut og puster ut. Tøyer så beina bakover, står i en push up-liknende posisjon med baken opp, bøyer seg fremover og strekker ut armene.

– Vi skal bli her i fem pust til. Vi øker blodsirkulasjonen, forsikrer Henriksen, før hun skifter posisjon med beina i kryss, ett kne bøyd, en fot plantet i gresset, hendene ned i gresset.

– Hvor lenge skal vi stå sånn, a? spør Andrea Sanhueza (19) fra Sandefjord

De forsøker å kjenne etter hvordan

det føles å være i en kropp. Eller har de en kropp? 90 ungdommer på sommerleir med Humanistisk Ungdom (HU). 90 ungdommer som utforsker hva det innebærer å være menneske.

Under årets sommerleir diskuterer ungdommene hva det vil si å være humanist i en verden av religioner, hvordan kan humanister bidra til å løse miljøproblemer, hva er en verdig død, og jeg-et og sin egen identitet. «Jeg blir til» er dagens tema.

IFØLGE HENRIKSEN har kroppen og tanken om det kroppsliggjorte mennesket en selvsagt plass i humanismen. Med dette referer hun både til filosofene Maurice Merleau-Ponty og Simone de Beauvoirs etikk.

– Å hevde at erfaringen av å eksistere i verden er noe mennesket først og fremst har, gjør og er som kropp, at kroppen er subjektiv, intersubjektiv og grunnleggende eksistensiell og personlig erfarende utgjør deler av det Merleau-Ponty kaller «levd erfaring». Disse levde erfaringene skapes i kommunikasjon med andre, og erfaringer

01 Filosof Ida Helene Henriksen utfordret deltagerne til å la tankene ligge og bare konsentrere seg om å kjenne på pusten.

01

01

Humanistisk Ungdoms sommerleir

Den syvende i rekken, den første ble arrangert i 2008.

For deg mellom 15 og 25 år, samt årets konfirmanter.

26.-31. juli 2014.

Ringerike folkehøgskole
(Hønefoss).

90 påmeldte.

Tema: hva innebærer det å være menneske, og hva betyr ansvar i en etisk sammenheng.

Lær mer på
humanistiskungdom.no

- oppstår alltid i konkrete situasjoner gjennom omgang med verden og andre mennesker. Kroppen er altså relasjonell, forklarer Ida Helene Henriksen.

Og her blir Beauvoirs etikk interessant, fortsetter Henriksen. Beauviour mener at det er i dette relasjonelle vi må ta ansvar både for vår egen og andres frihet.

– Vi er i verden som kroppsliggjorte, med historier, erfaringer, tanker, med et kjønn, født i en klasse, med en hudfarge, på et bestemt sted til en angitt tid. I litteraturen utgjør dette aspekter ved vår «situertethet» som mennesker, og dette kommer vi aldri fullt ut forbi. Men vi kan alltid overskride, nettopp fordi vi også er frie.

FOR BEAUVIOURS POENG er at vi er fri i en situasjon, en situasjon som både kan gi og ta muligheter, forklarer Henriksen.

– Derfor må vi ville friheten, igjen og igjen. Kropp, situasjon, frihet og ansvar blir dermed uløselig forbundet med hverandre på et friskt, humanistisk vis, sier Henriksen.
– *Hvilket utbytte håper du ungdommene*

«På mange måter er jeg ikke kritisk, men jeg er åpen for å endre mening.»

får av øvelsene dine?

– Noe av ønsket mitt var å gi ungdommene kroppslige erfaringer og bruke disse som utgangspunkt for samtalen om vi er eller har en kropp, å skape en felles erfaring for undersøkelse og refleksjon, svarer hun.

Andrea som er på sin

tredje sommerleir, lærte mye av øvelsene.

– Jeg fikk nye tanker. Jeg fikk kjenne hvordan jeg hadde det i kroppen, og ble tvunget til å tenke mer på om jeg er eller har, sier hun.

– Er du eller har du?

– Jeg kan ikke være på én av sidene. Det er situasjonsbetinget, det er en balanse mellom begge to – det fysiske og det mentale. Jeg er glad i å være kreativ. Male, skrive, ta bilder. Da kan jeg koble ut den mentale siden og bare tegne. Eller når jeg går ute i naturen, kan jeg bare bruke kroppen.

PÅ SIN ANDRE SOMMERLEIR oppdaget Haakon Gunleiksrud (17) fra Asker at han «er».

02

03

– Men jeg ser begge sider av saken. Jeg er i hodet mitt og hodet er en del av kroppen. Jeg er en realist. Jeg tenker logisk og matematisk. Derfor var det deilig bare å føle, ikke tenke.

De skal kjenne på alle sider av sitt eget jeg. På plenen sitter de sammen to-og-to fremfor hverandre. Den ene snakker, mens den andre ikke gir noen form for tilbakemeldinger. Uten ord, uten kroppsspråk. Øvelsen tydeliggjør kroppens rolle i samspillet med andre, ifølge Henriksen. For både det å lytte og snakke blir uttrykt gjennom det kroppslige, forklarer hun.

Så hva er det som påvirker kroppsspråket i møte med andre mennesker? Erfaringene våre? Om vi er gutt eller jente? Henriksen ville snakke med ungdommene om kropp, ikke bare forstått som sterk, sexy, tynn, muskuløs, men kropp som grunnlaget for at vi kan ha erfaringer.

– I en ekstremt kroppsfokusert kultur, er jeg overbevist om at kroppene våre har mer å lære oss enn bare å skulle etterstrebe trange idealer, mener filosof Henriksen.

– Media legger mye press på at man

skal være perfekt. Denne sminken og disse klærne. Man legger for mye vekt på det ytre, man kommer ikke nok inn på det indre. For å ta bort dette må man lære å akseptere seg selv og andre. Si til deg selv: «Jeg er flink, jeg er snill, jeg gjør andre godt», uavhengig av kroppen din, kommenterer Andrea.

«**TENK SELV**», sier Human-Etisk Forbund. «You're all individuals», sier Brian i Monty Python-filmen «Life of Brian». Humanistisk Ungdom ble stiftet i 2007 og den første sommerleiren ble holdt året etter.

Tenker unge humanister selv?

– På min første sommerleir var temaet ikke å la seg lure. Jeg er tilhenger av kritisk tenkning. I dype samtaler oppdager jeg nye sider ved meg selv, forteller Andrea.

– *På hvilken måte bidrar sommerleiren til kritisk tenkning om ditt humanistiske livssyn?*

– Under «manifestløypa» diskuterte vi hvordan vi kan være kritiske til det humanetiske manifestet (en programerklæring for Human-Etisk Forbund fra 2006). Andre på sommerleiren kan

01 Haakon Gunleiksrud (17) fra Asker (i midten) skulle gå inn i sin egen identitet og prøve å kjenne etter om han er i en kropp eller har en kropp. Temaet for årets leir var hva det innebærer å være menneske, og hva ansvar betyr i en etisk sammenheng.

02 Leder i Humanistisk Ungdom, Anders Garbom Backe deltok på den første sommerleiren i 2008 og vært på samtlige siden. Han er fornøyd: – Spennende. Inspirerende. Gøy. Spennende fordi du møter så mange forskjellige mennesker. Inspirerende fordi det er så mange reflekterte mennesker med nye tanker. Gøy fordi det er en unik møteplass.

03 «Være seg selv» er et meningsløst begrep, mener Cecilie Nordby Gjølstein (20) fra Porsgrunn. – Man antyder da at man kan være en annen ved å spille en rolle. Det er umulig. Du er begge deler.

minne meg på å være mer kritisk til mine egne tanker. I religioner er det gjerne sånn at «dette er sannheten». ➤

01

► Humanismen er mer åpen og flere kan derfor passe inn. Alle er verdt like mye. Det meste oppleves som fritt, svarer hun.

– På mange måter er jeg ikke kritisk, men jeg er åpen for å endre mening. Jeg har stor tillit til fornuften min, røper Maja Bugge (19) fra Trysil som ble dratt med på sommerleir av broren sin det samme året hun ble konfirmert.

Maja ser på en kunstfilm av kanadiske Gregory Colbert om samspillet mellom natur og menneske, en film med dramatisk, mørk instrumental musikk. Ingen snakker.

To mennesker svømmer i vannet i synkron bevegelse til musikken, sollyset skaper imaginære skygger i vannet. Et nærbilde av et elefantøye, et barn sover oppå en sovende elefant i vannet. Munker vandrer i sakte formasjon, med lukkede øyne. Mer dyster, basstung musikk.

– Jeg ønsker å få frem at det er verdt å reflektere over forskjellen på hvilke krav til sannhet vi stiller til en historie kontra en fortelling. Har vi et bevisst forhold til dette? Er det slik at vi anender begrepet fortelling og historie om hverandre, og vil det kunne være verdifulle nyanser som kommer frem ved å skjelve mellom disse? spør filosof Elin Kiraly.

Kiraly utfordrer Maja og de andre i salen til en bevissthet rundt forskjellen mellom hva som utgjør en tilfeldig fortelling, i motsetning til et perspektiv hvor vi selv velger å ta stilling til hvordan vi strukturerer de fortellingene vi skaper om oss selv.

Eller er fortellingene en del av det samfunnet vi deltar i?

– **JEG BRUKER IKKE** fortellinger for å bygge identitet, fordi jeg har levd et privilegert, hendelsesløst liv i Norge i forhold til personer i andre land, sier Maja.

– Mennesker kan ikke se hva som skjer inne i hodet ditt, men for oss selv er vi hovedpersonen i vår egen bok. Historien jeg forteller, blir bildet folk har av meg, utdyper hun.

Slik sitter de i nærmere en uke. Diskuterer og reflekterer over sin egen identitet i den store verden. Hvor mye er gitt før de kan ta egne valg? Har de en total frihet?

– Alle spiller en rolle ved å være seg selv, mener Cecilie Nordby Gjølstein (20) fra Porsgrunn, snart bosatt i Trondheim.

– Å være seg selv er et dustete begrep. Man antyder da at man kan være en annen ved å spille en rolle. Det er umulig. Du er begge deler.

02

Filosof Øyvind Olsholt legger frem påstanden om at tilværelsen ikke har noen forutbestemt mening, og at vi er frie til å skape mening og finne mål for våre liv. Kan man da være en likegyldig person og leve godt?

– Ja, det er mulig, svarer Cecilie.

– Du er likegyldig fordi du er der du vil være. Du har satt deg et mål og nådd det. Når du er i den lykkerusen, har du ikke lenger et mål. Det finnes ingen mennesker som er fullstendig likegyldige. Alle mennesker har potensial til å skape seg en mening uansett hvor likegyldige de er. Selv i Nord-Korea hvor det er hjernevasking, kan mennesker velge å tenke annerledes, forklarer hun.

BLIR JEG TIL ved å skape min egen fortelling? Være med selv eller spille en rolle? Blir jeg til ved å være i harmoni med min egen kropp.

33 unge humanister liggende på gresset. Med øynene lukket. De lar kroppene sige ned i gresset, kjenner på den naturlige og spontane pusten.

– Observer det faktum at kroppen puster. Du trenger ikke å kontrollere pusten, bare kjenne etter når oksygen beveger seg inn i kroppen og at pusten beveger seg ut igjen, forteller Henriksen med lav, rolig stemme.

03

01 Andrea Sanhueza (19) fra Sandefjord lærte mye av øvelsene på gresset. – Jeg fikk nye tanker. Jeg fikk kjenne hvordan jeg hadde det i kroppen, og ble tvunget til å tenke mer på om jeg *er* eller *har*.

02 Ikke bare filosofering og pust, men også action på sommerleir.

03 Fra venstre: Mari Støle Årebygt (18) fra Haugesund, Emma Skarstein (18) fra Tromsø, Johannes Moe (18) fra Oslo og Petter Olsson (23) fra Kongsvinger.

– Du kjenner hvordan magen hever seg ved innpust og bryst og mage synker sammen ved utpust. Du oppdager også pustens egen rytme, og vender oppmerksomheten mot at kroppen får hvile.

Kjenne føttene. Lilletåa. Stortåa. Anklene. Leggene, og videre oppover i kroppen. Mot hodet.

– Kjenner du en varme eller kulde? Eller kjenner du ingenting, er det helt fint.

FIRE PÅ SOMMERLEIR

Hva motiveres de av? Hvorfor kommer de tilbake på sommerleir? Fri tanke møte fire humanister, to debutanter og to erfarne.

MARI STØLE ÅREBYGT (18) FRA HAUGESUND:

Er på sin tredje leir. Hva trekker henne tilbake?

– Det er på grunn av miljøet og folket som er her. Siden jeg har vært med i kristne miljøer, har jeg lett etter et miljø hvor jeg føler meg hjemme.

– *På hvilken måte legger sommerleirene opp til kritisk tenkning?*

– Jeg ser at vi som er på sommerleir er kritiske til oss selv og åpne for forandringer. Vi påvirker hverandre. Det at jeg hører på andre, bidrar til at jeg kan endre

EMMA SKARSTEIN (18) FRA TROMSØ:

Ble aktiv i lokallaget i Tromsø forrige høst.

– Jeg skulle egentlig ikke komme, men ble fortalt at sommerleiren var veldig bra.

– *Hva er du mest opptatt av?*

– Jeg ikke så mange tenker over det, men menneskers forhold til dyr har enormt mye å si. Samfunnet er bygget opp slik at vi har mye kontakt med dyr. Vi spiser dem. mening.

JOHANNES MOE (18) FRA OSLO:

Ble med i Humanistisk Ungdom rett etter konfirmasjon og er nå på sin fjerde leir.

– *Hva er det mest interessante tema i år?*

– Personlig synes jeg at forelesningen om evolusjonspsykologi og hvordan den påvirker vårt forhold til andre mennesker var mest interessant. Jeg er mest opptatt av det som er forskningsrelatert og som har svar. Meninger er ikke like viktige som svar som de fleste humanister vil ha det til.

PETTER OLSSON (23) FRA KONGSVINGER:

Startet et ungdomslag i Glåmdalen hvor han er økonomisk ansvarlig. Han ville på sommerleir for å få nye erfaringer.

– Jeg har jobbet som konfirmasjonsassistent og –leder. Det er gøy å diskutere med ungdom om det å være menneske. Vi kommer bort fra stereotypen om at ungdom ikke bryr seg.

– *Hva diskuterer dere mest?*

– Rett og urett i verden og Norge, samt dagligdagse spørsmål.

01

02

Hindufestival med action

T Kirsti Bergh FNTB Scanpix

➤ **Janmashtami-festival in Mumbai i India 18 August foregår ikke helt som religiøse høytider i Norge. Festivalen feirer fødselen til den sentrale hinduguden Krishna.**

01 Blant aktivitetene under festivalen, er at en stor mengde tilhengere av hinduguddommen Krishna samler seg for å samarbeide.

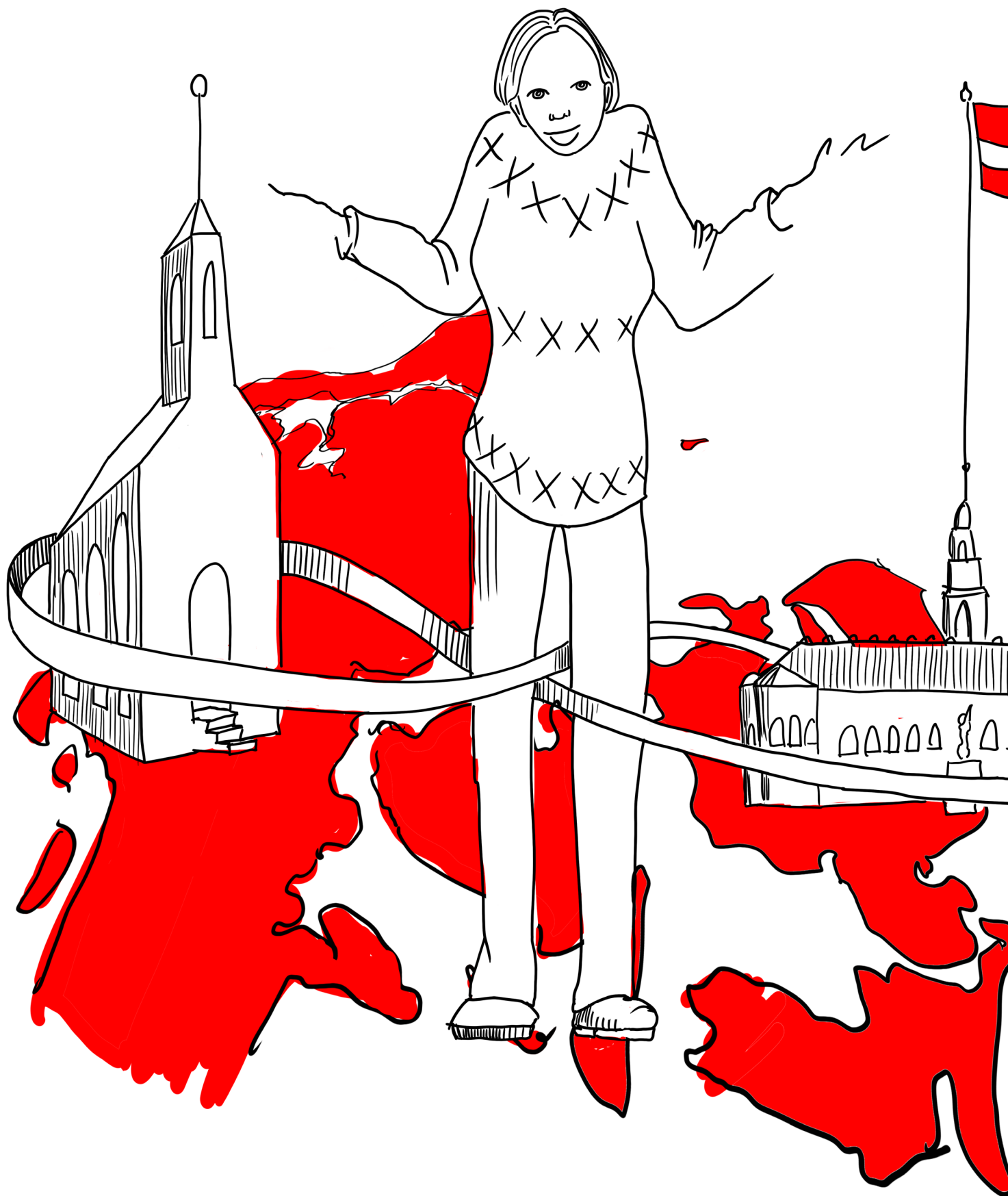
02 Sammen forsøker de unge mennene å danne en menneskelig pyramide.

03 Målet med pyramiden er å nå opp til en «dahi-handi», en krukke med myse, som henger høyt. Krukken knuses og innholdet spruter ut over menneskemengden. Hendelsen knytter seg til en legende om at barneguden Krishna stjal myse. Faste, seine kvelder, sang, dans og gaver er også del av feiringen.

03

Dansker er pragmatikere. Funker det greit, lar de det være i fred. Derfor har de en statskirke som nesten ingen bryr seg om å fjerne. Unntatt noen få organiserte humanister og ateister da.

«ER DET SÅ NØYE DA»- LANDET

T Even Gran. .F Even Gran I Malin Redvall

Kurt Bilsbo, leder av Ateistisk Selskab i Danmark, smiler til meg fra den andre siden av bordet.

– Dansker er glade i en liten bayer. De bryr seg mest om å ha det bra her og nå, og bryr seg lite om ting som ikke har umiddelbare praktiske konsekvenser, sier han.

Det er en nydelig vårdag og Kurt har nettopp vært inne i kjøleskapet og hentet «en lille» fra et dansk mikrobryggeri som vi deler i solen. Til tross for at Kurt er en livsnyter som dansker flest, er han definitivt mer opptatt av prinsipper enn gjennomsnittet.

– Dansker er ekstremt opptatt av det jeg kaller «tradisjonskristendom» – en form for kristendom som er nærmest blottet for religiøs tro. Det er synd at de er så fastlåste i denne tradisjonskristendommen, og ikke tar religion på alvor. Det hadde vært mer ærlig hvis folk som ikke tror kunne ha meldt seg ut av Folkekirken, sier han. Det gjør Kurt Bilsbo og Ateistisk Selskab hva de kan for å bidra til. Hvert år sender de ut brosjyrer og deltar i debatter i mediene for å få fram kjernebudskapet; «Tror du ikke på guder?

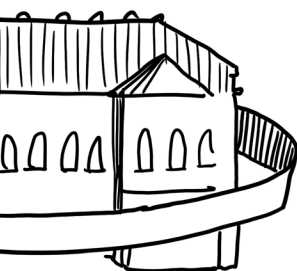
Meld deg ut av Folkekirken og inn i Ateistisk Selskab! Vi vil skille kirke og stat!»

Men seremonier for ikke-religiøse folk? Eller livssyn? Nei, det driver han ikke med. Det er å herme etter religion, det er de andre – Humanistisk Samfund – som driver med det.

Ateist- og humanistbevegelsen i Danmark er marginal. Ateistisk Selskab har rundt 800 medlemmer, mens Humanistisk Samfund, Human-Etisk Forbunds søsterorganisasjon i landet, har rundt 700. Ikke så mye å slå i bordet med, med andre ord.

HUMANISTISK SAMFUND STARTET opp som nasjonal organisasjon i 2008, da likesinnede fra ulike små organisasjoner fant sammen. Sidsel Kjems er nå nyvalgt leder i Humanistisk Samfund, eller «formand» som pragmatisk dansker ennå ikke har sett noen grunn til å slutte å kalle det. Hun tar imot til en prat over litt «aftensmad» i leiligheten sin sentralt i København.

– Vi fikk masse hjelp fra Human-Etisk Forbund. Vi dro til Norge og deltok på seremonikurs. Vi kopierte mye av måten Human-Etisk Forbund gjør ting på. Derfor visste vi hva vi skulle gjøre. Vi slapp å gjøre alle nybegynnerfeilene. Vi begynte med ►

01

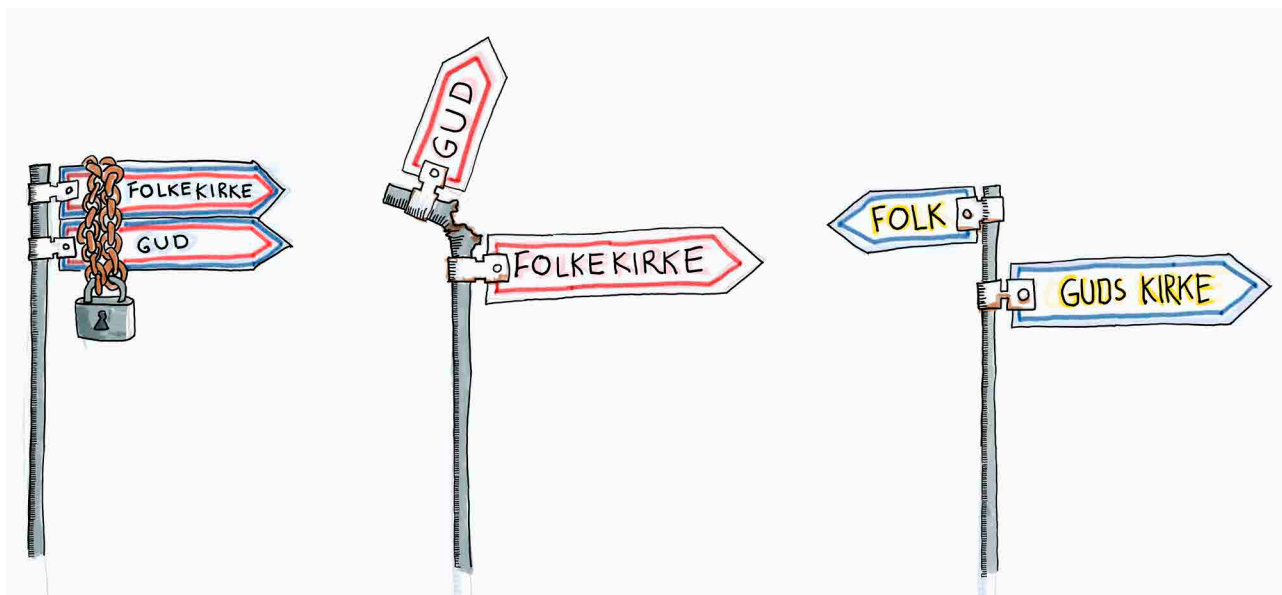

02

01 Kurt Bilsbo i Ateistisk Selskab. Organisasjonen har en langt spissere tone enn Humanistisk Samfund, og har også fått navnet sitt på et ateistisk øl!

03 Sidsel Kjems leder Humanistisk Samfund, HEFs søsterorganisasjon i Danmark. Hver onsdag arrangerer de debattkafé sentralt i København..

gravferd, deretter vigsel og navnefest. Så kom konfirmasjon, forteller hun.

I fjor hadde Humanistisk Samfund ti gravferder og ti vigslar. 28 ungdommer vet hva Human-etisk Forbund er, ett barn fikk humanistisk navnefest. Konfirmasjonstallet er på vei opp. I år er det 49 humanistiske konfirmanter i Danmark.

– I Norge er dette med humanisme som livssyn så innarbeidet. Alle i Norge vet hva Human-etisk Forbund er. Slik er det ikke i Danmark. Vi må hele tiden bruke masse energi på å forklare hvem vi er og hva vi står for, sier Kjems.

Mens Humanistisk Samfund er et livssynssamfunn fronter Ateistisk religionskritikk, ateisme og sekularisme, men forholdet mellom organisasjonene er bra og de samarbeider om flere saker. Blant annet har de sammen protestert mot Folkekirkenes monopol på personregistrering.

KURT BILSBO I ATEISTISK SELSKAB sier at de i større grad er «gadedrenge» som sier ting rett ut, mens Humanistisk Samfund er mer forsiktige, mer elitistiske og intellektuelle.

– De skal være så nyansert hele tiden. Det må liksom være et par komiteer og styrevedtak før de kan mene

noe, slo Bilsbo fast da vi møtte han.

Sidsel slår fast at hensikten med Humanistisk Samfund er noe helt annet enn Ateistisk selskab.

– Vi ønsker å skape et fellesskap rundt et humanistisk livssyn, og bygge opp enn dansk human-etisk identitet. Vi bryr oss ikke så mye om ateisme og diskusjoner om det finnes noen gud eller ikke. Det er Ateistisk Selskabs bord. Vi er religionskritiske når religionen får en negativ konsekvens, som for eksempel diskriminering av homoseksuelle, men vi krangler ikke med religiøse om det finnes guder eller ikke, sier hun.

SPØRSMÅLET OM OMSKJÆRING av guttebarn, er et eksempel på en sak der Ateistisk Selskab og Humanistisk Samfund skiller lag. Førstnevnte er krystallklare på at omskjæring bør forbys fordi barn ikke skal påføres irreversibel skade av religiøse grunner, mens Humanistisk Samfund er mer nyanserte.

– Jeg personlig kunne godt akseptere et forbud, men det mener ikke Humanistisk Samfund. For minoriteter som jøder og muslimer er dette veldig viktig, og da smaker det ikke godt at vi i flertallet går inn og forbyr det. Spesielt er jeg bekymret for muslimene, som er

en veldig stigmatisert gruppe i Danmark. Her er det en viktig forskjell på oss og Ateistisk Selskab. De fokuserer så mye på muslimene at det noen ganger blir vanskelig å skille dem fra høyreorienterte partier som Dansk folkeparti, sier Sidsel.

DET SAMME GJELDER HIJAB. Hun legger til at jo mer man stigmatiserer en minoritet, jo mer opptatt blir de av å markere sin annerledeshet. Humanistisk Samfund vil gå i den andre retningen, og skape toleranse, inkludering og fellesskap.

Men over til noe som Sidsel Kjems og Kurt Bilsbo er mer enige om: Kamp og diskusjon rundt Folkekirken og dens mange privilegier og særrettigheter er en viktig sak både for Humanistisk Samfund og Ateistisk Selskab.

DEN DANSKE FOLKEKIRKEN mer innsauset i staten enn Den norske kirke. Det finnes ingen sentral ledelse, unntatt kirkeministeren (som jo er en politiker og dermed ikke har noe med selve troen å gjøre). Det finnes biskoper, men de styrer bare sitt eget bispedømme og er valgt av medlemmene der. Biskopene har ikke noe felles organ. Det finnes ikke noe nasjonsdekkende kirkemøte ►

«Man skal tenke veldig prinsipielt for å mene at Folkekirken er en dårlig idé.»

eller bispedømmeråd. Den danske Folkekirken er rett og slett ikke en felles enhet man kan ta tak i.

Dette gjelder imidlertid bare hvis man ser på det organisatoriske. Økonomisk sett er den danske Folkekirken mer skilt fra staten enn Den norske kirke. Danskene betaler for Folkekirken over skatteseddelen, ja visst, men hvis folk de melder seg ut, slipper de å betale. Da får de redusert skatten sin tilsvarende medlemsavgiften, i snitt mellom 3-4000 kroner i året.

«Kirkeskatten» blir dermed en frivillig medlemsavgift man ikke trenger å betale hvis man ikke vil. På grunn av dette finnes det heller ingen økonomisk kompensasjonsordning til andre tros- og livssynssamfunn i Danmark, slik vi har i Norge.

MEN TIL TROSS FOR at danskene kan spare penger på å melde seg ut av Folkekirken er fortsatt nær 80 prosent av befolkningen medlemmer. Andelen er imidlertid på vei nedover, som i Norge.

– Selve statskirkeordningen er ikke noe tema i Danmark. Heller ikke radikale og liberale partier som normalt burde vært sterke motstandere av

statskirkeordningen, bryr seg så mye om det, forteller Sidsel Kjems.

Derfor konsentrerer Humanistisk Samfund seg mer med konkrete utslag av statskirkeordningen, som monopol på fødselsregistrering og gravferdsforvaltning. –Det fungerer i praksis, og da ser ikke danskene noen grunn til å endre på det, sier Sidsel. Den mest oppsiktsvekkende forskjellen på Danmark og Norge er imidlertid kristendomsfaget i den offentlige skolen. Her er verken religion, livssyn eller etikk med i fagtittelen. I Danmark heter faget kort og greit Kristendoms-kunnskap og inneholder bare kristendom på barneskoletrinnet, før det åpnes opp for andre religioner og livssyn når man

kommer opp i ungdomsskolen. Her fungerer i tillegg faget som konfirmasjonsopplæring i konfirmasjonsåret. Først de siste årene har det vært en utvikling mot ettermiddagsundervisning, slik at det blir lettere å velge bort for de som ikke skal delta.

– Faget påstås å være «nøytralt», men i praksis er det selvsagt kristen trosopplæring. De foreldrene som ikke ønsker å gi barnet en kristen oppdragelse står fritt til å ta barna ut av skolen og lære dem opp slik de selv ønsker. Dette må de forplikte seg til. De kan ikke bare ta barnet ut av skolen uten å gi det en alternativ religionsundervisning. Det alternative opplegget må godkjennes, forteller Sidsel. Skolen tilbyr ingen alternativ undervisning. Humanistisk Samfund er sterkt kritiske til faget, men Sidsel forteller at det er veldig tung materie å jobbe med for en liten organisasjon.

TOMMY PETERSEN ER LOKALLAGSLEDER for København i Ateistisk Selskab, og lokalpolitiker for partiet Radikale Venstre i Københavns kommune. Han møter oss i partikontorene på rådhuset. Petersen sitter i de to organisasjo-

02

03

01 Forsatt er over 80 prosent medlemmer i folkekirken, som er en viktig seremonileverandør for folk flest, især når det gjelder gravferd.

02 Tommy Petersen er lokallagsleder for København Ateistisk Selskab

03 Lisbet Christoffersen er jusprofessor og sitter i utvalget som skal utrede Folkekirken forhold til staten. Hun synes Folkekirken er en god idé.

nenes felles arbeidsgruppe for stat/kirke-spørsmålet.

– I det siste har vi først og fremst jobbet med den regjeringsnedsatte kirkekommisjonen, forteller han.

KIRKEKOMMISSJONEN JA. Den danske regjeringen satte nemlig ned et utvalg i 2012 med oppdrag i å ta for seg organiseringen av Folkekirken og dens rolle i det danske samfunnet. Det er ikke noe tema å skille stat og kirke. Utvalgsarbeidet har et mer indrekkelig mandat, der målet er å gjøre noe med Folkekirkens nevnte mangel på sentralmakt. Hvis forslaget gjennomføres, vil den danske Folkekirken i større grad bli noe den ikke har vært før, nemlig en samlet enhet som kan snakke med én demokratisk forankret stemme. De to organisasjonene kommer til å avgi hvert sitt høringsssvar, der de vil ta for seg behovet for livssynsnøytrale seremonirom og gravlunder. De ber også om at det må bli slutt på at Folkekirken tar på seg fellesoppgaver som registrering av nyfødte og gravferdsforvaltning.

– Vi har nettopp fått 300.000 kroner fra Københavns kommune for å utrede

behovet for livssynsnøytrale seremonirom, så jeg har tro på at vi kan få forståelse for dette punktet i hvert fall, sier han.

– Hva med selve statskirkespørsmålet?

– Det står ikke på dagsorden. Vi argumenter selvsagt for en slik retning, og at de økonomiske bidragene til kirken må reduseres, men dette er ikke en del av mandatet til kommisjonen, sier han. Ingen av de politiske partiene som normalt ville ha vært motstandere av statskirkeordningen arbeider særlig hardt for saken i Danmark.

– Både mitt parti, Radikale venstre, samt partier på venstresida som Sosialistisk folkeparti og Enhedslisten ønsker egentlig et skille mellom stat og kirke, men de jobber veldig lite med saken. Mitt parti har et landsmøtevedtak på at vi vil skille, men våre representanter i Folketinget (det danske Stortinget) har lagt ballen død. De vil ikke ta opp saken, sier han.

– Hva er argumentene for å la saken ligge?

– Nja, de sier at når nesten 80 prosent fortsatt er medlemmer så er det ikke så nøye. De sier også at Folkekir-

ken gjør en god jobb på vegne av felleskapet med folkeregistrering, gravferdsforvaltning og disse tingene, og at det derfor ikke er grunn til å endre på noe.

– Hva med folk generelt?

– Det er litt sånn «Ahhh, please, må du mase om det? Det finnes da mer alvorlige problemer». Vi dansker er kanskje mindre opptatt av prinsipper, og mer opptatt av hva som fungerer her og nå. Live and let live. Men de er ikke spesielt troende. 56 prosent prosent sier de vil døpe barna sine, men bare åtte prosent vil oppdra barnet til kristen tro. Dette handler altså om tradisjoner og kultur, ikke religion, sier han.

– Det er tunge strukturer og mye vatenknning bak dette.

PÅ TIDE Å SNAKKE MED noen som ser det hele utenfra. Lisbet Christoffersen er professor i jus på Roskilde universitet. Hun sitter i utvalget som skal utrede Folkekirkens forhold til staten, og er kanskje en av de fremste ekspertene på den danske statskirkeordningen. Hun kjenner godt til situasjonen i Norge og har mye å fortelle om forskjellene mellom ►

Norge og Danmark. Humanistbevegelsen først.

– Det er vanskelig å være gjennomført sekularist i Danmark. Man skal tenke veldig prinsipielt for å mene at Folkekirken er en dårlig idé. Utgangspunktet i Danmark er at Folkekirken fungerer i praksis, løser oppgavene sine greit og sørger for ro rundt religion. I tillegg gir den adgang til kirkelige, stemningsfulle ritualer i flotte lokaler uten at man trenger å stå til rette for sin egen tro. Det er kjernen i folkekirken for de fleste danskere. Det handler om kultur og identitet, ikke spesielt mye om religiøs tro, sier hun.

DEN DANSKE DEBATTEN HANDLER ifølge Christoffersen i større grad om møtet med islam.

– Det er en rotfestet dansk holdning at man ikke skal ta religion så alvorlig at ikke alle kan være her, og at man begynner å drepe hverandre. Bråket rundt Muhammed-tegningene førte til at mange reagerte. Folkekirken ble i økende grad sett som et slags dansk-kulturelt bolverk i møtet med fundamentalistisk islam, sier hun.

I et slikt klima blir det vanskelig å få gehør for den mer prinsipielle debatten om statskirkeordning og «statskirkens privilegier».

Selv om den danske Folkekirken er tett sammenvevd med det offentlige,

«Det er en rotfestet dansk holdning at man ikke skal ta religion så alvorlig»

er den på to viktige områder mer løst fra staten enn Den norske kirke: Medlemsavgiften utgjør nitti prosent av finansieringen og gir en økonomisk fristilling fra staten. Staten betaler et tilskudd oppå dette som til dels oppveies av de ulike oppgavene Folkekirken løser for samfunnet.

I tillegg har den danske grunnloven faktisk innbakt en avviklingsklausul for Folkekirken. Hvis medlemsandelen i befolkningen synker under 50 prosent, anses ikke Folkekirken lenger for å være en «folkekirke» etter grunnloven. Da vil alle privilegier falle bort automatisk.

– Da har vi ikke lenger en folkekirke, og staten må begynne å behandle det som i dag er Folkekirken som et ordinært trossamfunn. Da må vi i gang med omfattende lovendringer, sier hun.

På kvelden samme dag møter vi danske humanister samlet på Kafe Mensch

– en debattkafé Humanistisk Samfund arrangerer hver onsdag i sentrum av København. Tema er surrogatmødre, eller «rugemødre» som danskene kaller det. Det viser seg at både foredragsholderen og de danske humanistene er ganske liberalt innstilte til dette. Les egen Fritanke.no-sak om dette.

BAK BARDISKEN STÅR Sidsel Kjems – leder i Humanistisk Samfund. Hun er klar over at den danske statskirkeordningen skal oppløse seg selv hvis medlemstallet synker under 50 prosent.

– Det er jo derfor vi ikke presser så veldig på for å løse dette gjennom grunnlovsendringer. Jeg har ikke så mye tro på at det vil skje egentlig. Den danske grunnloven er veldig vanskelig å endre. Det må blant annet en folkeavstemning til. Jeg har mer tro på at tiden arbeider for oss, og at det danske folket etter hvert vil se at likebehandling av tro og livssyn, uten statskirke, er en forutsetning hvis vi vil ha et moderne, pluralistisk samfunn, sier hun. ♦

01 Humanistisk konfirmasjon er en svært ny tradisjon i Danmark, men vokser. I år var det 49 humanistiske konfirmanter i Danmark. Bildet er fra fjorårets konfirmasjon.

Forbundet

GENERALSEKRETÆREN

NOTISER

STYREMEDELLETTET

FOTOREPORTASJE

DE FRIVILLIGE

HUMANISTISK UNGDOM

Kor til tusen

Humkoret fra Oslo deltok under den humanistiske verdenskongressen i Oxford i august. Koret framførte sanger som blir brukt under humanistiske seremonier i Norge. Det hele til stor applaus.

Tilbake i Norge igjen, deltar Humkoret på Etisk Forbunds korfestival 6. september. Festivalen arrangeres annethvert år, og denne gang er det Larvik-koret HumLa som er vertskap for landssamlingen av humanistkorene.

I tillegg til egne numre, opptrer alle korene samlet. Festivalkoret består av kor fra Kristiansand, Stavanger, Bergen, Molde, Oslo og Larvik, og skal fremføre fellesnumre og synge sammen med gjesteartist Lars Martin Myhre.

F Christian Johander

01

Stolt av å være del av en internasjonal bevegelse

Mer enn 1000 mennesker deltok på Humanistisk verdenskongress i Oxford i august. Lille Norge stilte med hele 140 deltakere og en av de aller største delegasjonene. Det sier noe om hvor store vi er og om hvor akseptert livssynet vårt er i det norske samfunnet. Helgen i Oxford, med foredrag, seminar og sosiale sammenkomster, gjorde verden litt mindre – og humanistbevegelsen mye større – for oss humanister.

JEG ER STOLT av humanistbevegelsen, men jeg sitter også igjen med bekymring. Det er vanskelig å være livssynsminoritet mange steder, særlig å være ateist eller humanist. Det vet vi fra IHEUs årlige rapport Freedom of Thought. I Oxford ble vi presentert for grusomme vilkår for ikke-troende. Vi hørte om folk som har blitt angrepet med macheter i sitt eget hjem, om steder der vi ville vært ansett som kriminelle eller til og med terrorister, og vi hørte historier om lynsjemobber på hundre tusen personer som marsjerte i gatene for å kreve hodet til en humanistisk blogger. Det er historier som maner til ydmykhet, men også vilje til å stå opp for våre verdier.

Sammenlignet med slike utfordringer, er det ingen tvil om at vi nyter stor grad av frihet i Norge. Dette er imidlertid ikke frihet som har kommet gratis, men som er resultatet av systematisk arbeid over mange år.

Norge er en stormakt i humanistbevegelsen, både med tanke på størrelse og gjennomslag i eget land. Dette fører også med seg en

01 Human-Etisk Forbund deltok med 140 delegater på Verdenskongress i Oxford

forpliktelse til å fortsette fremgangen og til å bruke styrken til å stå opp for mennesker i andre land.

Kampen for ytrings- og trosfrihet er ingen rett linje, men en kamp med fremskritt og tilbakeskritt. Når fundamentalistiske religiøse krefter er på fremmarsj, er det alltid dårlig nytt for de som ikke tror og de som tror på noe annet.

Vi tar med oss inspirasjon og ydmykhet tilbake fra Oxford. Det verdt å minne om at ingen verdensproblemer gjør vårt daglige arbeid mindre viktig. Den innsatsen som over tusen frivillige og tillitsvalgte legger ned hvert år for å påvirke politikere, sørge for verdige seremonier og fremme våre verdier gir inspirasjon til mange her hjemme. Det gir også en styrke som kan brukes til å gjøre livet lettere for folk i mindre frie land. Verdenskongressen inspirerer til arbeid for våre visjoner om et mer sekulært samfunn og en friere verden for flere mennesker.

T Kristin Mile, generalsekretær Human-Etisk Forbund

Les også

Les om de internasjonale humanist-organisasjonene, International Humanist and Ethical Union og European Humanist Federation, på iheu.org og humanist-federation.eu.

«Antallet demokratier i verden har stagnert, autoritære regimer får stadig mer makt og innflytelse, og de ekstreme ideologiene har fått sin renesanse», skriver generalsekretær i Kristin Mile i VG 11. august. Les den på vg.no eller human.no.

F Dan-Raoul Husebø Miranda

01

AKSJONERTE FOR INKLUDERENDE GRUNNLOV

➡ Humanistisk Ungdom samlet sju av ni ungdomspartier i demonstrasjon for skille av stat og kirke foran Stortinget lørdag 5.mai. Aksjonen startet ved at alle delegatene fra HUs landsmøte, rundt 50 personer, gikk til Stortinget med banner, flagg og sin egenskrevne grunnlov. Der

møtte de representantene fra ungdomspartiene. Anders Garbom Backe holdt en appell, og deretter signerte de sju ungdomspolitiske lederne HUs grunnlovsforslag, som til slutt ble overlevert til Michael Tetschner, stortingsrepresentant fra Høyre. Garbom Backe mener

01 HU-leder Anders Garbom Backe overleverer ny grunnlov til Michael von Tetschern på Stortingets komitee.

den klare holdningen for livssynslikestilling og mot statskirkeordningen blant ungdomspartiene, er et klart signal til eldre generasjoner. [9408]

HUMAN-ETISK FORBUND PÅ FLYTTEFOT ØSTOVER

➡ 17.oktober sier Human-Etisk Forbund hovedkontor farvel til Humanismens hus og tar med seg sitt flyttelass østover til Brugata 33. Forbundet har siden 1996 holdt hus i erverdige lokaler i St. Olavs gate, men i 2012 ble det vedtatt at disse lokalene var for upraktiske for dagens organisasjon.

I tillegg til Human-Etisk Forbunds administrasjon – inkludert Fri tankes redaksjon – inkluderer flyttelasset fylkeslagene i Oslo og Akershus, Humanistisk Ungdom og Humanist forlag.

Den oppmerksomme leser vil se at logoen allerede er kommet opp på fasaden.

Følg med på human.no for mer flytteinfo.

F Arntfinn Pettersen

➤ På årsdagen for Human-Etisk Forbunds stiftelse, 9. april, lanserte Oslo en ressurside om aktiv dødshjelp og arrangerte også debattmøte om temaet. I Oslo fylkeslag har engasjementet rundt aktiv dødshjelp vært sterkt i flere år. Fylkeslaget gjennomførte i 2011 en spørreundersøkelse om temaet blant medlemmene, som avdekket at et stort flertall av medlemmene var tilhengere av aktiv dødshjelp [9391].

➤ Human-Etisk Forbund i Aust-Agder, ved organisasjonssekretær Marianne Løge, mener symboler i Aust-Agders største kapell kan virke støtende og vil ha mulighet til å skjule symboler. Det har kirkevergen i Arendal lite til overs for. I kapellet blir folk fra mange ulike livssyn bisatt hvert år. Forbundet krever at de kristne symbolene dekkes til når pårørende ønsker dette. Men selv fire år etter at de tok opp saken med kommunen, har ingenting skjedd. Les mer på Fritanke.no [9492]

➤ Holder fokus på KRL-faget: –Jeg synes skolen er for dårlig til å skille mellom å gi kunnskap om religion, og opplæring i religion. Det får vi tilbakemelding om fra mange foreldre. Mange elever opplever å høre at «i Norge er vi kristne» eller «i Norge tror vi på gud». Dette er ikke kunnskapsformidling om religion, det er religiøs påvirkning. Kall det gjerne misjonering, sa generalsekretær i HEF, Kristin Mile, til Dagbladet.

➤ Hvem vil være en verdig mottager av Humanistprisen 2014? I fjor var det biologiprofessor Dag Ø. Hessen som ble den 15. i rekken av prisvinnere. Du kan nominere den du synes bør vinne. Les statuttene på human.no og send inn ditt forslag innen 30.9 til human@human.no.

➤ Oslo fylkeslag har suksess med babysanggruppe. 13 smårollinger deltok tirsdag før Fri tanke gikk i trykken. Les mer på human.no/oslo.

ENTUSIASME FOR NAVNEFEST

➔ For to år siden ble Askøy lokallag utenfor Bergen reetablert med Lasse Sleire som leder. På årsmøtet i år fikk laget nytt navn – Vesthordland lokallag – og inkluderer kommunene Askøy, Sund, Fjell og Øygarden.

– Jeg er veldig fornøyd med at vi har startet opp med navnefester, forteller Sleire.

– Vi hadde vår første navnefest seremoni i fjor. I mai i år hadde vi to seremonier for 10 barn. Det var knallgøy! Tilbakemeldingene var overveldende positive. Blant annet er det en som skriver «Vi var meget positivt overrasket over hele seremonien, både talene, sangene og fiolinspillet var nydelig og ro-

rende, og hele opplegget var fantastisk, og helt i tråd med vår humanistiske tenkemåte. Vi fikk også mange positive tilbakemeldinger fra familien som var tilstede under seremonien på Askøy.»

Han er veldig fornøyd med responsen.

– Det er gledelig å høre at folk er fornøyd med det arbeidet vårt. Vi etterstreber at hver seremoni skal være

verdig, høytidelig og bra. Da er det gøy å se at vi lykkes. Vi bruker jo fritiden vår på å lage disse seremoniene, og slike tilbakemeldinger er det som gir oss lyst, giv og engasjementet til å fortsette.

Neste milepæl for Vesthordland lokallag er å arrangere navnefest på Sotra for første gang.

– 2.november i Fjell rådhus – så meld dere på!

SEREMONISJEFEN PENSJONERER SEG

➔ Den øverste faglige ansvarlige for Human-Etisk Forbunds seremonier, er forbundets seremonisjef. 1. oktober går Yngvild Kvaale av med pensjon, etter å ha sittet i stillingen siden den ble opprettet i 1995. Human-Etisk

Forbund søker derfor hennes etterfølger. Søknadsfristen gikk ut 30. august. Men *hvor* skal forbundet finne hennes etterfølger?

– Jeg tror en ny tid kan ha behov for nye svar på en del ting, sier Kvaale. – At en ny seremonisjef vil gripe an arbeidet på en annen måte enn jeg har gjort, ser jeg på som bare naturlig. Jeg har ikke noen oppskrift på hva en ny sjef bør ha av kvalifikasjoner, men jeg håper det er en som kan ha litt kjærlighet til en sånn fin organisasjon som HEF er. [9474]

HUMAN-ETISK FORBUND SA NEI TIL TIGGE-FORBUD

➔ Landsstyret i Human-Etisk Forbund oppfordrer kommunene til ikke å forby fattige mennesker å be om økonomisk hjelp. Det var konklusjonen da landsstyret var samlet 16.juni.

Landsstyret mener det vil være mer fornuftig at sosiale utfordringer møtes med sosialpolitiske tiltak i stedet for å kriminalisere fattige mennesker som ber om hjelp i det offentlige rom. Les hele vedtaket på Fritanke.no [9450].

Gir gjerne en rose til Levi Fragell

Tore Nyeggen gir gjerne en rose til Levi Fragell – og en kaktus til samfunnsdebattanter som konstruerer stråmenn av Human-Etisk Forbund.

T Kirsti Bergh
F Christian Johander

– *Hva er for deg det viktigste aspektet ved det å være humanist/humanetiker?*
– At jeg er tilhenger av et demokratisk, dogmefritt og ikke-religiøst livssyn med en menneskelig basert og begrunnet etikk.

– *Hva fikk deg engasjert i første omgang?*
– Forbundets engasjement i stat/kirke, formålsparagrafene i barnehager og skoler, og andre saker om livssynsfrihet.

– *Hva er de viktigste HEF-sakene nå?*
– Videre arbeid med Stålsett-utvalgets utredning, stat/kirke-spørsmålet, KRLE, omskjæringssaken, bioteknologi og andre saker som omhandler livssyn og menneskerettigheter.

– *Er det noen andre saker forbundet burde hatt på sakskartet framover?*
– Hm ... Jeg kommer ikke på noen i farten. Jeg synes vi har mange saker som viser at vi favner bredt! Vi kan kanskje bli mer tydelig i religionskritikken. Det er et følsomt område fordi kritikk blant noen oppfattes som å trække på deres religiøse følelser. Men det er viktig å kunne kritisere religion der religionsutøvelsen bryter med menneskerettigheter.

– *Hva irriterer deg mest i norsk livssynsdebatt?*
– Den stadig henvisningen til vår såkalte

Tore Nyeggen (57)

Yrke:

Sykepleier i helse- og omsorgsavdelingen i Gran kommune

Antall år aktiv:

20+
Medlem siden 1981

Hva i forbundet:

Har vært lokallagsleder, fylkesleder, konfirmasjonsleder, pluss andre verv, i lokallag og fylkeslag, både i Hedmark og Oppland opp gjennom årene. Var vara til Hovedstyret 2011-2013, og har vært fast medlem fra 2013.

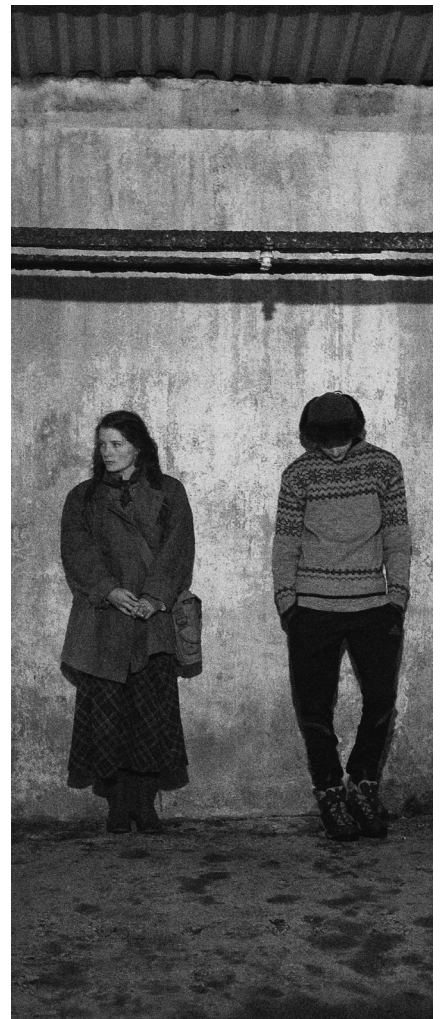
kristne (kultur) arv og at denne arven må tillegges stor vekt i den videre samfunnsutviklingen.

– *Hvem vil du gi en livssynsrose?*
– Det kunne vært mange, men jeg vil spesielt trekke fram Levi Fragell. Hans engasjement var en vesentlig, nesten grunnleggende årsak til HEFs sterke vekst og vår etter hvert økende status i samfunnet.

– *Hvem vil du gi en livssynskaktus?*
– Politikere og andre samfunnsdebattanter som nesten automatisk argumenterer med den nevnte kristne arv, og som også tillegger forbundet synspunkter vi ikke har.

– *Etter tre dager på verdenskongress – hvilke inntrykk sitter du igjen med?*
– Det var et imponerende stort antall land som var representert! Flere steder i verden kjemper humanister rett og slett for livet på grunn av sitt livssyn og sitt engasjement for ytrings- og tankefrihet. Men humanismen ser ut til å være i vekst i land jeg antok hadde svake vekstvilkår, som flere land i Afrika.

– *Hva har forbundet oppnådd om ti år?*
– Som en seriøs og saklig organisasjon vil vi ha oppnådd å få stadig større aksept for vårt livssyns- og samfunnsengasjement. Et av våre mål – fullstendig skille av stat og kirke – har vi nok ikke oppnådd, men vi vil være på god vei. Vi vil være en samfunnsaktør som blir lyttet til, og så må vi nok regne med at det fortsatt tar noe tid å få gjennomslag for ulike saker.

LEVENDE HISTORIE FOR KONFIRMANTER

T Trine Harbak F Eivind Skorstad

01 Sterke virkemidler: Hakekorset er heist på Hegra festning i Nord-Trøndelag. Men det er bare i anledningen rollespillet «Jaget av Gestapo», der 112 humanistiske konfirmanter spiller fanger under andre verdenskrig.

02 Torgrim Mellum Stene tar konfirmantene med på en tidsreise 72 år tilbake under innrulling i rollespillet på Hegra barneskole.

03 Fangene eskorteres til avhør inn i grottegangene på Hegra festning.

04 Uhyggelig stemning når fangene venter på å bli avhørt.

05 (til høyre) Konfirmantene settes som fanger i arbeid på ordentlig.

«Pust inn, pust ut!». 112 ungdommer ligger på gulvet. Det er bare de blå skoovertrekkene som vitner om at årstallet egentlig er 1942. «Alt som har med 1942 å gjøre legger vi tilbake.» Det er historieforteller Torgrim Mellum Stene som snakker. Ikledd tidsriktige kostymer forlater de nåtiden og går inn i rollen som flyktninger på vei til arbeidstjeneste ved Hegra festning.

Tusenvis av humanistiske konfirmanter har gjennomgått «På flukt» og «Camp Refugee» – rollespill som lar ungdommene spille rollen som mennesker på flukt i 24 timer. «Jaget av Gestapo» vil også gi konfirmanter opplevelsen av og forståelsen for det å være flyktning. Men her tas ungdommene med tilbake til året 1942. I en historisk,

men ikke helt korrekt setting:

Motstandsbevegelsen Milorg har klart å infiltrere Hegra arbeidsleir, og har innkalt flyktninger til tjeneste en dag for tidlig, i håp om å enkelt å kunne løse dem over grensa til Sverige. Arbeidsleiren er opprettet av den nazistiske okkupasjonsmyndighetene for å dels spre nazistiske holdninger, dels å få gjort manuelt arbeid og dels for å danne grunnlaget for noe de ønsket en dag skulle bli Norges nye hær, er strengt bevoktet fra høyere hold, og Motstandsbevegelsens plan går i vasken når Gestapo kommer på inspeksjon. Vi får da en situasjon med 112 ungdommer, samtlige uten lovlig alibi, en gjeng svært mistenksomme Gestapo-soldater, og arbeidstjenestemannskap man ikke vet om man kan stole på. Med andre ord, - en ikke helt uvanlig dag på konfirmasjonsleir.

[Les hele reportasjen på Fritanke.no \(9494\)](http://Fritanke.no)

Tre seremonier på tre timer. Therese Lindstrøm Gedde krysser fingrene for at hun unngår alvorlige tabber når hun debutterer som seremoniansvarlig for konfirmasjon.

DETALJFIKSERT DEBUTANT

T Kirsti Bergh F Christian Roth Christensen

Det vil si, selvsagt krysser hun ikke fingrene. Hun er jo humanist og lokal-lagsleder i styret i Eiker lokallag i Buskerud. I stedet putter hun en snuspose under leppa. Noe må jo en smått nervøs seremoniansvarlig unne seg der hun suser fram og tilbake i samfunns-huset i Mjøndalen. Å være seremoniansvarlig i Human-Etisk Forbund er ingen pomp og prakt-stilling – det er en grunn til at hun løper rundt i flate sko og diskret svart pentøy. Bare et litt prangende halskjede gir antrekket et mer pyntet preg. For dette er en «brett opp erma og jobb»-post. Therese gjør det med glede.

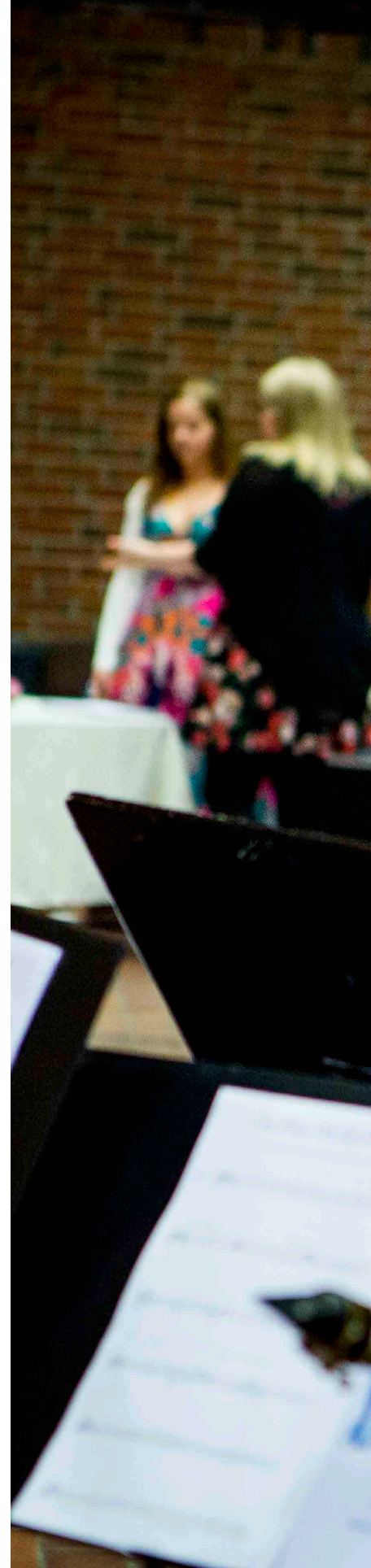
– Hvor mange stoler sa du? Tell over en gang til. Det skal være 296 stoler utenom konfirmantene, korpset og oss, sier hun til en av sine dugnadsarbeidere, Aslam Konar – pent antrukket i dress.

ASLAM ER, som resten av dugnadsgjengen, styremedlem i Eiker lokallag av

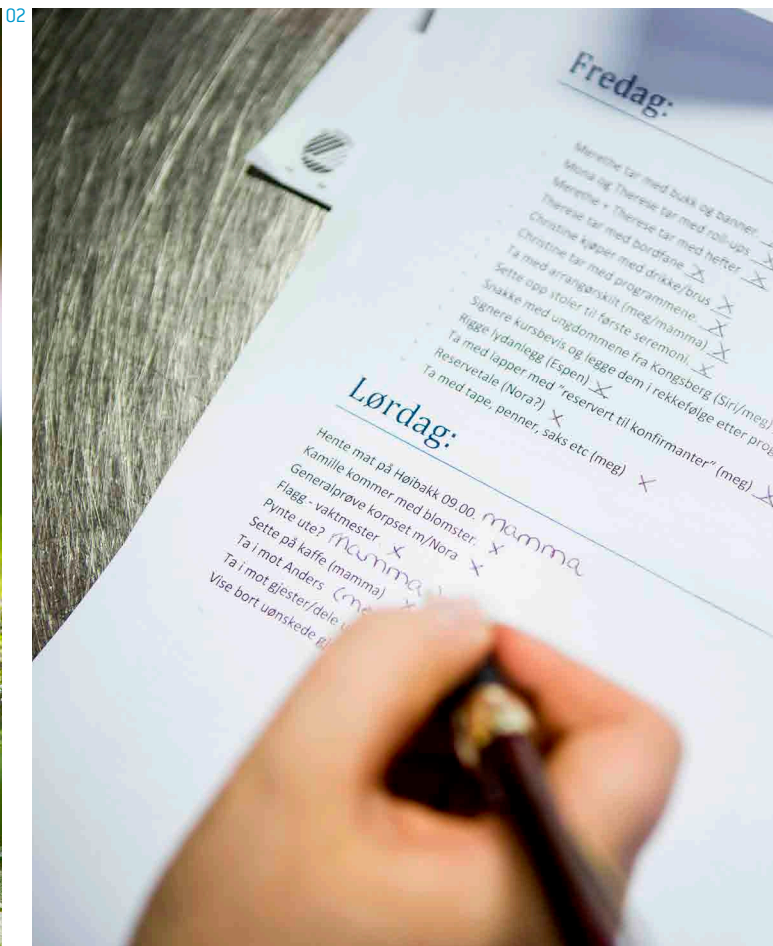
Human-Etisk Forbund. De andre er styremedlem og konfirmasjonsansvarlig Mona Halvorsen, styremedlem og navnefestansvarlig Merethe Dahl, kasserer Christine Johanne Halvorsen, og etter hvert kommer også nestleder Siri Berglia Hovind, som mot alle odds klarer å kreke seg opp av senga etter en runde med influensa. Og godt er det – for i likhet med alle andre styremedlemmene – har hun minst en oppgave under selve seremoniene: som Mona og Christine har Siri vært kursleder for en av konfirmantgruppene og skal dele ut roser og kursbevis til sine konfirmanter.

DET ER ALTSÅ LØRDAG 10.mai 2014. I likhet med tusenvis av andre ungdommer rundt om i landet skal 76 unge avslutte sin konfirmasjonstid i Human-Etisk Forbund med det som forhåpentligvis blir en høytidelig seremoni i samfunns-huset. Da Therese våknet på

01 Therese Lindstrøm Gedde skal debutere som seremoniansvarlig for konfirmasjon. I dialogen med korpset kommer det fram at de på egen hånd har endret programmet.

De frivillige

De frivillige er Human-Etisk Forbunds gull, og under vignetten De frivillige møter vi noen av dem. De finnes i mange utgaver – her er aktivister og arbeidsjern, tenkere og organisatorer. Felles for dem alle er at de bruker fritiden sin på noe de brenner for.

I denne utgaven presenteres Therese Lindstrøm Gedde (32), som er nyvalgt styreleder i Elker lokallag og som i mai debuterte som seremoniansvarlig for konfirmasjon. Uten de frivillige seremoniarbeiderne ville det verken blitt navnefester, konfirmasjoner, vigslor eller gravferder i regi av Human-Etisk Forbund.

morgenkvisten var det derfor med en ikke ubetydelig mengde sommerfugler i magen.

– Jeg våknet og tenkte på alt som kan gå galt, sier hun smilende, der hun gir instruksjoner til dugnadsgjengen sin i foajeen i samfunnshuset i Mjøndalen denne morgenen. Her tilbrakte hun mange timer dagen i forveien, for å gjøre alt klart. Men jobben begynte ikke i går. Dette har hun forberedt i flere uker, og i dag er det altså hennes *debut* som seremoniansvarlig for konfirmasjon i Eiker lokallag. Ja, ikke bare en, men tre seremonier, skal hun ha overoppsyn med denne dagen.

– I går var alt kaos, forteller hun.

– Men nå er det heldigvis bare siste finpuss som gjenstår.

Den finpussen innebærer mange detaljer. Antall stoler må stemme med antall gjester, konfirmanter, musikere, taler og seremoniarbeidere. Det må ikke være for få stoler, men det må heller ikke være for mange. Og viktigst, det må være nøyaktig riktig antall stoler til antall konfirmanter – og det tallet varierer fra seremoni til seremoni...

THERESE TOK OVER vervet som seremo-

niansvarlig for konfirmasjon på Eiker lokallags årsmøte i februar. Helt fersk i gamet er hun ikke. Hun har tidligere vært kursleder for konfirmanter og har vært med på seremonien før. At hun også skulle bli valgt til lokallagsleder, var derimot ikke helt etter planen, men Therese fikser det også.

Lokallagsstyret består av to menn og fem kvinner, hvorav Mona er mamma til Christine og Merethe er mamma til Therese.

– Jeg har hjernevasket barna mine, sier Merethe om den saken. Verken mødrene eller døtrene synes det er noe problem.

– Hehe. Det fungerer helt fint. Mamma er som en hvilken som helst annen i styret, bortsett fra at jeg kaller henne mamma, sier Therese.

Engasjementet har gått i arv. Merete var i sin tid konfirmasjonskursleder.

– Det var nok derfor jeg også ble kursleder på et tidspunkt. Jeg er jo oppvokst med dette her. Jeg har vært medlem siden jeg ble konfirmert og har alltid vært interessert i spørsmål rundt livssyn og religion. Jeg er kanskje «familieskadet», sier Therese.

– Det er forresten ikke første gang vi har hatt mor og datter i styret. Det er noen få engasjerte humanetiker-familier her i Eiker-bygda.

DA THERESE TOK over stafettpinnen fulgte det ingen oppskrift på hvordan seremonien skulle være, men hun fikk en sjekklister. Hun forklarer at planleggingen i forkant har utgjort størsteparten av arbeidet:

– Jeg måtte finne ut hva som var i boks og få bekreftelser: lokaler, avtale med korpsset, taler, blomsterbestilling...

01 Dagen i forveien har Therese sørget for at roll up, program og vimpel er klart. På lørdag kommer blomsteroppsatsene.

01 En seremoniansvarlig må også kunne triksene for å få hengt opp bjørkepynt. Aslam og Therese strever med kvist og plaststrips.

01 Når adrenalinet pumper rundt i kroppen er det godt å holde oversikten med ei liste der oppgaver kan sjekkes ut når de er gjort.

«Okey, da venter vi bare på gjestene – så er vi i gang!»

Therese har en detaljert liste over gjøremål som hun krysser ut etter hvert. I går ble stoler rigget til etter plan og alle nødvendige rekvisitter, som den klassiske bordfanen med «happy man», de opptrykte programmene for dagen – ett sett for hver seremoni – og banner med Human-Etisk Forbunds logo og informasjon om Humanistisk konfirmasjon, samt bord, duker, diverse småpynt.

Korpset kommer for lydsjekk. Avtalen her var gjort før Therese tok over. Selv er hun ikke veldig begeistret for korpsmusikk. Det viser seg at halvparten av medlemmene er slått ut av influensa, så de er 16 i stedet for 30. Og korpslederen annonserer at Prøysen-potpurrien må utgå fordi de er for få instrumenter. I stedet har de med seg en ung solist.

– Jaha, sier Therese med et litt stivt smil.

– Jeg kjenner at det ikke var helt greit. Nå ble jeg litt stressa, mumler hun etterpå. For programmet er for lengst trykket – selvsagt – og det er ikke gøy plutselig å skulle vike fra det planlagte.

KONFIRMANTENE – som har fått beskjed om å møte 30 minutter før seremonien – er begynt å dukke opp. Therese geleider dem blidt til «Green Room», den delen av foajeen som er satt av til ungdommene i forkant av seremonien. For konfir-

mantene skal, tradisjonen tro, komme inn i høytidelig prosesjon etter at venner og familie har fylt opp salen.

Utenfor bryter sola fram mellom skyene, og det tegner til å bli en strålende dag, og plutselig har Therese hentet et fang med bjørkeris, norske flagg og Brudespireablomster, som hun sammen med Merete begynner å dandere utenfor.

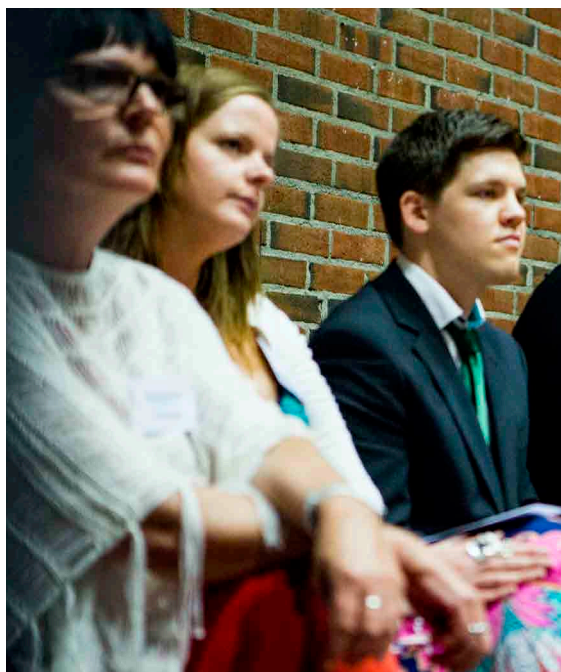
– Hvordan får vi festet dette da?

De to klør seg i hodet, mens de forsøker ulike metoder for å lage en solid kvast. Aslam kommer også til og forsøker å bidra, ja, til og med fotografen har gode råd. Til slutt finner de en metode – og når gjestene ankommer litt smått om senn, er inngangen kledd i grønt.

Det begynner å nærme seg. Inne er alle reservasjonslapper plassert ut, for konfirmanter, arrangører, taler og sanger. Talerstolen er pyntet med humanistbanner. Thereses jukselapp ligger klar der oppe. Blomsteroppsatser er på plass der de skal være, det samme er roser og kursbevis. Og dugnadsgjengen har rukket en kaffepause og utvekslet informasjon. Så er alt klart.

– Okey, da venter vi bare på gjestene, så er vi i gang!

Så kommer konfirmasjonsgjestene. Det er foreldre, besteforeldre, store og småsøsken, tanter og onkler. Det er bunad og miniskjørt, strøkne dresser og krøllete ditto.

01

DE FRIVILLIGE

02

Noen har blomster i håret, noen har gråstenk.

Når alle gjestene er på plass, kan seremoniansvarlig diskret sette seremonien i gang: konfirmanter kommer inn i høytidelig rekke og setter seg på plassene sine, og Therese reiser seg og går opp til talerstolen:

– **PÅ VEGNE AV** Human-Etisk Forbund har jeg den glede å ønske dere alle hjertelig velkommen, spesielt velkommen til dere konfirmanter!, starter hun, og forteller om bakgrunnen for Humanistisk konfirmasjon.

Dagens taler, Anders Garbom Backe – leder i Humanistisk Ungdom – appellerer til ungdommene om å skaffe seg erfaringer og leve ut sitt potensial som mennesker, om å tørre, om å ta ansvar.

– Om du ikke husker alt jeg har sagt til deg nå, husk dette:

01 En siste briefing før det braker løs. Lokallagsstyret i Eiker er dominert av mødre og døtre. Fra venstre Mona Halvorsen, Merete Dahl, Terese L. Gedde, Siri Berglia Hovind og Christine Johanne Halvorsen.

02 Kursbevisutdelingen – der konfirmanter mottar kursbevis og rose, er kanskje det emosjonelle høydepunktet under seremonien.

03 Så langt så godt, tenker Therese. Ingen store tabber er skjedd foreløpig. Hovedtaler Anders Garbom Backe i midten mellom Christine og Siri.

Våg å leve, engasjer deg og forsøk å forstå. Og det viktigste er ikke komme i mål, men å være underveis – i utvikling. Gratulerer med dagen, og lykke til!, avslutter han.

Korpset har med sin egen solist, som sammen med musikerne framfører «Out here on my own» fra musikalen Fame, mens Thereses lillesøster Nora synger «Til ungdommen» vakkert og nakent.

Konfirmanter taler, leser dikt, synger. De deler av sine erfaringer fra kurset, om menneskerettigheter og flyktningrollespill, og er ærlige nok til å fortelle at de gleder seg til gavene de skal få.

Seremoniens høydepunkt er utdelingen av kursbevis og roser, og også her har Therese en oppgave – hun leser opp navnene på alle konfirmanter.

Seremonien avsluttes med allsang av «Din tanke er fri», før konfirmanter prosederer ut.

Selv om kommunikasjonssvikt gjorde at konfirmanter gikk ut hurtigere gange enn Therese hadde planlagt, brer det seg et lettet smil om munnen idet første seremoni er avsluttet og dørene til salen lukkes. One down, two to go.

– Det tok akkurat 45 minutter, som beregnet, slår hun lettet fast, før det er i gang med sjekklisten for neste runde: Riktig antall stoler til riktig antall konfirmanter. Passe på at konfirmanter skal bidra med innslag underveis i seremonien er til stede, og at defaktisk er klare over at de skal bidra og har alt på stell.

«Vi skaper gode minner for folk. Det synes jeg er fint å tenke på.»

NÅR THERESE TENKER på seremonidagen seinere, er det slik at hun nesten ikke husker den første seremonien. De 45 minuttene er bare et svart hull. Ikke den andre heller. Først underveis i den siste seremonien begynner hun å føle at hun kan slappe av, og den skal hun huske også. Den føler hun går helt som planlagt.

Etterpå, etter at tre seremonier er unnagjorte, er Therese bare utrolig lettet over alt som hadde gått bra.

– Jeg er veldig letta og glad, og veldig stolt faktisk, over at det gikk så bra som det gjorde – til tross for litt trøbbel underveis, sier hun. Men det er detaljer som hun ikke synes det er så nøye å fokusere på.

Det at halve korpset var influensa-sjuka, gjorde at seremonien fikk to solister istedenfor en.

– Det ble litt mye konsert, litt mye

sang i forhold til det vi hadde tenkt. Men det skal jo være mange musikalske innslag. Det var bare ikke det jeg hadde bestilt.

Men gjestene var fornøyde, og Therese også. Faktisk synes hun halvt korpset var så bra at hun har bestemt seg for det vil de ha til neste år også.

– Så det er ikke alltid at det uplanlagte blir feil.

HVOR MYE TID hun har brukt på arbeidet med seremonien, vil hun ikke ut med. Men den siste måneden har det vært noe hver eneste dag. Men dette var tross alt første gang, neste gang tror hun det går mer på skinner.

Hva er det egentlig som gjør at en yrkesaktiv trebarnsmor finner tid til å legge ned så mye engasjement i et frivillig arbeid som dette? Litt er det selvrealisering, det var fint å komme ut av

01 Så er seremonien ferdig, og Therese kan puste lettet ut. Og ingenting er mer tilfredsstillende for en debuterende seremoniansvarlig enn å få positive tilbakemeldinger fra gjestene som har vært til stede. Lillesøster og solist Nora Dahl til høyre.

ammetåka og ut av huset og dyrke egne interesser, forteller hun.

– Men så synes jeg jo det er veldig ålreit å jobbe med folk. Jeg liker å gjøre folk glad, og en får veldig mye tilbake for å gjøre slike ting, sier hun.

– Når jeg får tilbakemeldinger fra besteforeldre som har snufset seg gjennom seremonien fordi den var så fin, kan jeg ikke få bedre referanser enn det! Vi skaper gode minner for folk. Det synes jeg er fint å tenke på.

01

Å SKAPE EN MENINGSFULL MØTEPlass

Vi i Humanistisk Ungdom (HU) bruker mye tid på å lage gode, meningsfulle møteplasser for ungdom mellom 15-25 år. Frem til neste sommer har vi rekordmange arrangementer å by på. Nå også for studenter opp til 30 år!

Som du kan lese om i denne Fri tanke-utgaven, gjennomførte vi med suksess vår syvendte sommerleir i år. Det å skape møteplasser for unge humanister er et av hovedformålene våre. Som jeg selv har erfart er dette et viktig mandat.

SOM DELTAGER kan jeg huske hvordan det var for første gang å komme dit, til en unik sosial møteplass og et sted hvor det var så godt tilrettelagt for å utforske temaer jeg sjeldent fikk sjansen til å dvele godt over – som for eksempel meningen med/i livet. Som arrangør opplever jeg nå å møte hundrevis av ungdommer med samme innstilling. De er sultne og nysgjerrige på de etiske dilemmaene og temaene vi tar opp. Et engasjement mange tar med seg hjem og fører videre i et lokallag.

Siden forrige Fri tanke-utgave har vi også markert Grunnlovsjubileet. Vi finner det ikke inkluderende at ett trossamfunn og én religion blir gitt en privilegert plass i en tekst som skal gjelde og inkludere alle nordmenn. 3. mai fikk vi dermed med oss syv ungdomspartier og NRK Kveldsnytt på en storslått aksjon vi kan være stolte av. Til høsten tas debatten i Stor-

01 Over 90 ungdommer deltok på årets sommerleir, som er en viktig møteplass for Humanistisk Ungdom.

tinget, og vi fortsetter kampen for en inkluderende Grunnlov – gjerne med deg på laget!

Det kan kanskje høres ut som du må være aktiv når du er med i HU, men det stemmer ikke. Vi trenger alle typer medlemmer, også de som kun ønsker å støtte arbeidet vårt med en femtilapp i året. Med deg på medlemslistene våre, får vi mer tyngde bak våre politiske krav, mer gjennomslag og flere midler til å bli en bedre organisasjon, med større og bedre arrangementer for våre medlemmer.

Da er det greit å vite at du ikke blir automatisk medlem i HU ved å være i Human-Etisk Forbund (HEF). Vi vet at over 5000 medlemmer i HEF mellom 15 og 25 år ikke er medlem hos oss. Med deg på laget kan vi lage enda bedre, meningsfulle møteplasser for oss humanister mellom 15 og 30 år.

T Anders Garbom Backe,
leder i Humanistisk Ungdom

**Humanistisk
Ungdom**

Følg med på
humanistisk
ungdom.no, facebook.
com/Humanistisk-
Ungdom og @Humanis-
tiskUng på Twitter.

Sjekk ut Humanistisk
Ungdoms egne referat
fra årets sommerleir
på **W humanistiskung-**
dom.no/HumFest2014

Uke 38 og uke 39 Humanistisk uke

For andre år på rad er Humanistisk uke en landsomfattende begivenhet.

GI Plass
TIL TANKEN

Human-Etisk Forbund

= her skjer det noe

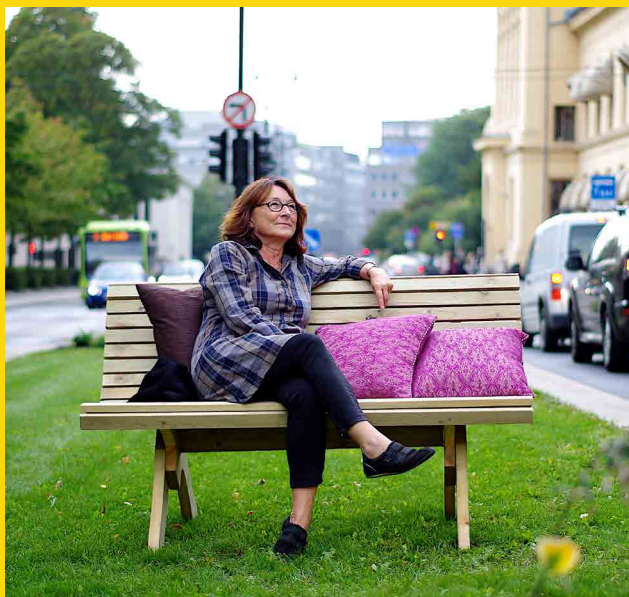

UTDRAG FRA PROGRAMMET UNDER HUMANISTISK UKE

I fjor var første året det ble arrangert Humanistisk uke over hele landet. Nå forbereder lokal- og fylkeslag av Human-Etisk Forbund aktiviteter til ukene 38 og 39. Som i fjor vil det i løpet av disse to ukene arrangeres debattmøter, filosofikafeer, bokkafeer, utstillinger, uformelle og sosiale treff. Ikke alle steder vil det skje like mye, men veldig mange steder vil du møte Human-Etisk

Forbund på stand disse dagene. I tillegg vil mange lokallag plassere ut *tenkebenker* i sine kommuner.

Her er noen av arrangementene som er klare i det Fri tanke går i trykken, men det vil det være aktivitet flere steder enn dette. Sjekk ut **human.no/humanistisk-uke** eller ditt fylkeslags nettsider for fylldig program og nærmere info.

➤ GJØVIK **Stand på Frivilligdagen**

➤ 13. september, sentrum

➤ ASKØY **Møte med Kristin Mile** Åpent møte med generalsekretær Kristin Mile i Human-Etisk Forbund.

➤ 16. september,
Tid og sted ikke avklart

➤ KRISTIANSAND **Foredrag om Scientologi** Etter 25 år i Scientologikirken forlot Geir Isene organisasjonen i 2009. I boka Nittenåttifire. Min vei inn i scientologiens dypeste hemmeligheter – og ut igjen tar han bladet fra munnen. For første gang kan du lese en bok der scientologiens innerste

hemmeligheter avsløres. Boken sier også noe om hvilke faresignaler andre kan ta lærdom av.

➤ 16. september, se human.no/kristiansand for tid og sted

➤ TRONDHEIM **Filosofikafé** Gi plass til tanken sammen med andre, ledet av filosofisk praktiker Morten Fastvold.

➤ 17. september kl 19. Sør-Trøndelag Human-Etisk Forbunds lokaler, Olavsvartalet

➤ KRISTIANSAND **Foredrag med Gunnar Tjomlid** Gunnar Tjomlid er Norges fremste skeptikerblogger med bloggen «Saksynt», der han

skriver om vitenskap og kritisk tenkning. Høsten 2013 ga han ut boken Placebodefekten. Hvorfor alternativ behandling virker som den virker (Humanist forlag) til gode kritikker.

➤ 17. september, se human.no/kristiansand for tid og sted

➤ FLORØ **Ein inkluderande skule?** Ope møte med pressesjef i Human-Etisk Forbund, Jens Brun-Pedersen. Følg med på human.no/sognogfjordane for meir info.

➤ 17. september. Tid og sted ikke avklart

➤ STAVANGER **Filosofikafé** Her kreves ingen filosofisk kompetanse, bare et ønske om å samtale rundt små og store spørsmål sammen med andre humanister.

➤ 18. september,
Skansegeta 15 kl 19-21!

➤ KRISTIANSAND **Temakveld med Humanistisk Ungdom**

Ungdommen inviterer til temakveld, med etterfølgende pizza.

➤ 19. september kl 1730, se human.no/kristiansand for sted

➤ BERGEN **Stand på Torgallmenningen** Møt Human-Etisk Forbunds lokallag på stand

➤ 20.-27. september

➤ STAVANGER **Gi plass til tanken – og til musikken!**

Vi lover fengende musikk og tekster som får deg til å tenke når Myrull kommer til Martinique.!

Flekkefjordsbandet Myrull fikk flotte anmeldelser da debutplaten kom i 2011, og er et populært liveband.

➤ 20. september, Martinique

➤ BERGEN **Lørdagskafé** Hvordan ser en bergensk humanist ut? Kom på kafé og se. Her kan liten, stor, student, barnefamilie og pensjonist møtes til trivelig samvær og samtale – passer både for aktive medlemmer og de som

Sjekk human.no/humanistisk-uke for fullstendig program, tidspunkt og mer informasjon!

tidligere ikke har vært innom våre lokaler. Det pleier å være noen som kommer for første gang, mens andre har gjort det til en tradisjon å møtes på lørdagskafé hos oss.

► 20. september fra kl 13, Valkendorfsgaten 3 ved Torgallmenningen,

➔ OSLO

Humanistisk dag på Latter

En hel dag med interessante foredrag og debattmøter, og dagen avsluttes med standup-show lege og komiker Jonas Kinge Bergland som tidligere i år gjorde suksess med forestillingen «Dr. Bergland og den alternative medisin». Du kan lese intervju med ham på Fritanke.no [9317]

► 21. september, Latter på Aker brygge. Følg med på human.no/oslo for fylldigere program

➔ TØNSBERG

KonspiraNorge-foredrag

«Israel stod bak

terrorhandlingene 22. juli!» «Amerikanerne sprengte selv World Trade Center!» «Politikere og EU-byråkrater ønsker å snikislamiser Europa!» «Jens Stoltenberg er i virkeligheten jøde!»

Påstander som dette dukker jevnlig opp i norske nettdebatter. Felles for påstandene er at de er konspirasjonsteorier som hevdes å avdekke skjulte maktforhold og vise at tilsynelatende tilfeldige hendelser er del av en hemmelig agenda.

Forfatter John Færseth ga i fjor ut *KonspiraNorge*, der han tar oss med på en reise i det norske konspirasjonslandskapet, et landskap som på samme tid er både komisk og skremmende

► 22. september, tid og sted annonseres senere

➔ ENEBAKK

Foredrag om mobbing

Kristin Oudmayer ga i 2010 ut boka *Fordi jeg fortjener det? En bok om mobbing, håp og ansvar*. Boken ble en stor suksess, og Oudmayer har siden jobbet for UNICEF Norge og deres prosjekt «Den

Ene». Hun holder foredrag om forebygging av mobbing og inkludering av sårbare barn.

► 23. september kl 19. Enebakk bibliotek

➔ BERGEN

KonspiraNorge-foredrag

«Israel stod bak terrorhandlingene 22. juli!» «Amerikanerne sprengte selv World Trade Center!» «Politikere og EU-byråkrater ønsker å snikislamiser Europa!» «Jens Stoltenberg er i virkeligheten jøde!»

Påstander som dette dukker jevnlig opp i norske nettdebatter. Felles for påstandene er at de er konspirasjonsteorier som hevdes å avdekke skjulte maktforhold og vise at tilsynelatende tilfeldige hendelser er del av en hemmelig agenda.

Forfatter John Færseth ga i fjor ut *KonspiraNorge*, der han tar oss med på en reise i det norske konspirasjonslandskapet, et landskap som på samme tid er både komisk og skremmende.

► 23. september, tid og sted annonseres senere

➔ TRONDHEIM

Møte om religionskritikk

Professor i religionsvitenskap, Asbjørn Dyrendal, og professor i psykologi, Leif Edward Ottesen Kennair innleder.

► 24. september kl 19.30 i Auditorium R5 på NTNU-Gløshaugen.

➔ HARSTAD

Foredrag med Gunnar Tjømli

Gunnar Tjømli er Norges

fremste skeptikerblogger med bloggen «Saksynt», der han skriver om vitenskap og kritisk tenkning. Høsten 2013 ga han ut boken *Placebodefekten*. Hvorfor alternativ behandling virker som den virker (Humanist forlag) til gode kritikker.

► 24. september kl 19. Thon Hotell

➔ GJØVIK

Treff for 60+

Seniorrådgiver Arnfinn Pettersen i Human-Etisk Forbund har ekspertise både på humanisme og vampyrer. Hva skal han innlede om for seniorene på Gjøvik? Sjekk human.no/oppland for mer info.

► 24. september, se human.no/oppland for tid og sted

➔ TØNSBERG

HAMU-foredrag

Gunnar Olafsen har arbeidet med HEFs humanitærorganisasjon HAMU i mange år. Han forteller fra sin reise i Uganda og utviklingen der i forhold til homofiles situasjon spesielt.

► 24. september. Se human.no/vestfold for mer info

➔ FINNSNES

Foredrag med Gunnar Tjømli

► 25. september kl 19. Thon Hotell

➔ HØNEFOSS

Filosofikafé

Ledet filosofisk samtale med filosofisk praktiker Jan-Fredrik Braseth.

➤ 25. september kl 19, Kooperativen

➔ GRAN

Møte med psykologen fra Folkeopplysningen

Psykolog Jan Ole Hesselberg er en av programlederne i NRK-programmet Folkeopplysningen

➤ 25. september, Ibsenhuset

➔ ØVRE EIKER

Foredrag med Lars Gule

Lars Gule er tidligere generalsekretær i Human-Etisk Forbund og islamekspert.

➤ 25. september kl 19, Øvre Eiker bibliotek

➔ TROMSØ

Foredrag med Gunnar Tjømli

➤ 26. september kl 17, Tromsø bibliotek.

➔ SANDE

Makten og ordene – foredrag

Historiker Mona Renate Ringvej beskriver i boka *Makten og ordene* øyeblikk i historien der ordenes makt har vært omstridt eller feiret, hatet og elsket: Demokratiet i Aten, revolusjonen i Frankrike og våre egne menn på Eidsvoll. Felles for dem alle var at de produserte makt og politikk i møte med andre. Men hvor er disse møteplaseene i dag? Hvor er det blitt av folk?

Nord-Jarlsberg lokallag ønsker velkommen til en kveld til inspirasjon og ettertanke.

➤ 25. september, Sande bibliotek

➔ GJØVIK

Temamøte med Naturvernforbundet

➤ 27. september, Gjøvik bibliotek

➔ PORSGRUNN

Vitensshow med Andreas Wahl

Andreas Wahl fra NRK Super og Folkeopplysningen kommer med sitt morsomme og opplysende vitensshow. I Samarbeid med Vitensenteret i Porsgrunn

➤ For tid og sted, følg med på human.no/telemark

➔ TØNSBERG

Klimautfordringen: hva slags klode er det vi overlater til våre barnebarn?

Åpent møte med geolog Henrik Heyer foredrar over temaet. Vi ser utfordringen i et generasjonsperspektiv.

➤ 27. september. Følg med for mer info

➔ ØRLAND

«På tro og Are»

Suksessen fra i fjor gjentas: Åpent møte med komiker og NRK-personlighet Are Sende Osen. Osen er ateisten som testet ulike religioner og som har prøvd helt «normal galskap» på TV. Overfor Fri tanke har han uttalt at «god humor fremmer kritisk tenkning».

➤ 1. oktober kl 19, Ørland kino (Fosen lokallag arrangerer Humanistisk uke fra 1.oktober)

En uke for tanker!

Human-Etisk Forbund

World Humanist Congress 2014
#whc2014
@humanism2014
www.whc2014.org.uk

Levi Fragell
Norway

IHEU
International Humanist and Ethical Union

Friday PM | Saturday AM | Sunday AM | Sunday PM

World Humanist Congress 2014
#whc2014
@humanism2014
www.whc2014.org.uk

Goparaju Vijayam
India

IHEU
International Humanist and Ethical Union

Friday PM | Saturday AM | Sunday AM | Sunday PM

I 25 år har Human-Etisk Forbund vært en aktiv bistandspartner til Ateistsenteret i Vijaiavada. Nå er de to største prosjektene i India i stor grad løst.

25 ÅRS SAMARBEID GÅR MOT SLUTTEN

T Even Gran

– Jeg vil si innsatsen fra Human-Etisk Forbund og HAMU har vært avgjørende i disse to prosjektene, sier Dr. Goparaju Vijayam.

Han leder Ateistsenteret i den indiske byen Vijayawada som ble grunnlagt av faren Gora (Goparaju Ramachandra Rao) i 1940. Det er dette senteret som har koordinert mesteparten av midlene Human-Etisk Forbunds hjelpeorganisasjon HAMU (Humanistisk aksjon for menneskerettigheter i u-land) har gitt til India siden starten i 1989.

01 Levi Fragell og Dr. Goparaju Vijayam har gjennom HAMU samarbeidet om utvikling og selvrespekt for innbyggere i den indiske delstaten Andhra Pradesh siden 1989. I august møttes de i Oxford, under den internasjonale humanistkongressen.

Nå nærmer det seg slutten. Styret i HAMU har for lengst bestemt at prosjektene skal fases ut mot 2016, og forbundets landsmøte har vedtatt å omorganisere hjelpearbeidet. Det skal nå heller drives gjennom ekstern samarbeidspartner, som for eksempel Norsk Folkehjelp eller lignende. I tillegg skal forbundet støtte den internasjonale humanistbevegelsen via IHEU og EHF samt støtte utvalgte utenlandske humanistorganisasjoner direkte.

Hovedstyret har også bestemt at HAMU skal ikke lenger ha noe eget styre, selv om det fortsatt kan tenkes at HAMU-navnet beholdes. Mye av dette vil bli behandlet og bestemt nå i høst.

UNDER DEN HUMANISTISKE verdenskongressen i Oxford i august møttes de to som har spilt hovedrollen i samarbeidet mellom Norge og India, Levi Fragell og Dr. Vijayam, til en samtale om hvordan samarbeidet i kom stand, hva som har blitt oppnådd, og ikke minst; Hva skjer nå?

Ateistsenteret

Ateistsenteret i Vijayawada ble grunnlagt av Gora og hans kone Saraswathi Gora i 1940. Hensikten er å fremme sosial reform, selvrespekt og uavhengighet for befolkningen på landsbygda i den indiske delstaten

Andhra Pradesh. Ateistsenteret baserer seg på ideene til Mahatma Gandhi kombinert med et humanistisk ateistisk livssyn.

Senteret driver i dag et sykehus, et krisesenter for unge kvinner og en rekke hjelpeprosjekter i landsbyene rundt Vijayawada. Ateistsenteret er motstandere av å «misjonere» for ateisme og humanisme, men motarbeider irrasjonell overtro som holder folk nede. Dette gjøres ved å demonstrere i praksis at folkelige myter rett og slett ikke er sanne, eller at «uforklarlige hendelser» ikke så uforklarlige likevel, men gjerne enkle trylletriks som gjøres av medisinnmenn for å sikre seg tillit og makt.

01

«Prosjektene har vært en suksess.»

– Jeg ble kjent med den indiske humanismen gjennom artikler i humanistiske magasiner. Inderne så ikke bare på humanisme som teori og filosofi, men var først og fremst opptatt av handling, sier Levi Fragell.

I 1986 FIKK ATEISTSENTERET den internasjonale humanistprisen, under verdenskongressen i Oslo samme år. Det førte til økt oppmerksomhet rundt indisk humanisme i forbundet, forteller Fragell. I 1989 dro han nedover for første gang.

– Det jeg fikk se der nede fikk meg til å forstå at vi måtte endre strategien for hva humanisme skulle være. Tidligere hadde vi hovedsakelig brydd oss om livssynslikestilling og protestert mot kristent hegemoni i Norge. Men diskrimineringen i Norge var ingenting mot det vi så i India. Vi forstod at vi hadde en oppgave her. Det var derfor vi grunnla HAMU, sier Fragell, som i 1989 var generalsekretær i Human-Etisk Forbund.

Det er først og fremst to store prosjekter HAMU har støttet i India siden 1989. Det ene er kampen mot tradi-

sjonen i enkelte indiske landsbyer om å ofre småjenter til «landsbyguden». Dette førte til at de i praksis ble sexslaver for landsbyens menn.

Det andre prosjektet er «Tyvenes landsby» i Stuartpuram. Dette er en landsby der de britiske kolonimyndighetene plasserte kriminelle. I tråd med det indiske kastesystemet ble innbyggerne sett på som en egen «tyvekaste». Prosjektet har naturlig nok handlet om å få innbyggerne i landsbyen ut av en kriminell løpebane og over i ærlig arbeid.

– En gang kom en gjeng fra Stuartpuram med 14 kilo gull de hadde stjålet fra en bank. De ville gi det som takk for hjelpen. Vi nektet selvsagt å ta imot, ba dem levere gullet tilbake og be om unnskyldning. Det gjorde de, og det ga dem en helt ny selvspekt. Det er slike ting dette prosjektet har handlet om. Vi har jobbet med å bygge en ny mentalitet slik at de blir lovlige medborgere, forteller Vijayam.

Han forteller at begge prosjektene nå er i ferd med å bli fullført. Både de «tempelprostituerte» og «tyvene» er i ferd med å få et normalt liv. De er ikke utstøtte lenger.

– **PROSJEKTENE HAR** vært en suksess. Mange sa til oss at man «aldri kan stole på en kriminell». Men Levi støttet oss i at vi burde prøve igjen. Hjelpen fra Human-Etisk Forbund var svært viktig for at vi greide det, sier han.

Vijayam presiserer at de også har fått støtte fra andre kilder.

– Britiske, amerikanske og tyske humanistorganisasjoner har bidratt, og ikke minst den britiske hjelpeorganisasjonen Oxfam. I tillegg jobbet Plan med utdanning av barna. Hundretusenvis av mennesker har fått et bedre liv på grunn av disse prosjektene. Det har ikke bare handlet om å hjelpe folk i sosial nød. Det handler om å gi folket verdigheten og selvspekten tilbake. Og det vil jeg si vi har greid, sier han.

Fragell forteller at noe av det første Human-Etisk Forbund gjorde, var å kjøpe en bil til Ateistsenteret.

– Dermed kunne komme seg rundt

02

01-02 Noen av innbyggerne i Stuartpuram under Fri tankes besøk i januar 2011. Tidligere ble familiene i landsbyen stemplet som «tyver», men skolen og det sosiale arbeidet Human-Etisk Forbund har støttet, har i stor grad bidratt til å løse problemene.

i landsbyene. Tidligere kunne de ikke det. Slike små, enkle bidrag kan gi store utslag, forteller Fragell.

Han legger til at mange frivillige HAMU- arbeidere har gjort en fantastisk innsats, og absolutt fortjener sin del av æren for det lange samarbeidet som har vært, og de resultatene som er oppnådd.

LEDEREN AV ATEISTSENTERET er full av godord om Levi Fragells og HAMUs innsats.

– Alle disse årene har det vært svært givende å samarbeide med Levi og Human-Etisk Forbund. Levi har jo god kjennskap til det religiøse på grunn av sin pinsekristne bakgrunn. Men han har heldigvis brukt denne kunnskapen til det beste for humanismen, sier han.

Fragell legger til at bevegelsen i India er interessant fordi grunnleggeren av Ateistsenteret, Gora, hadde god kontakt med den indiske frigjøringshelten Gandhi. Han skyter også inn at ateisme aldri har vært et skjellsord i India, slik som i vesten.

–Ateisme har alltid blitt ansett som helt greit der nede. Gora -familien ble

de sett på som helt normale medborgere. Da vi ga den internasjonale humanistprisen til Ateistsenteret i 1986, ble statusen til senteret lokalt styrket ytterligere. En gang kom det en mann bort til meg i Vijayawada og takket meg for at «ateistsenteret har fått Nobelprisen». Det sier litt om hvilke effekt slike tildelinger kan ha, sier Fragell med et smil.

Et viktig trekk ved Ateistsenterets arbeid er å avsløre merkelige og undertrykkende trosforestillinger i landsbyene, inkludert triksene til såkalt «magiske» menn.

– Vi går inn og forteller folk hvordan triksene gjøres. Det er frigjørende. En gang kom vi inn til en landsby der alle trodde det var nødvendig å ha langt hår. Da klippte vi håret vårt kort for å vise at det ikke er sant. Det er slik vi jobber, forteller Vijayam.

Men hvordan skal det gå nå? Vikas Gora, som etter planen skal ta over styringen av Ateistsenteret etter sin far Vijayam, synes det er synd at Human-Etisk Forbund nå faser ut prosjektene mot 2016 (*se forrige nummer av Fri tanke*).

– Det er selvsagt riktig å trappe ned prosjekter når de er fullført, men jeg skulle ønske vi kunne få penger til å ha folk i prosjektene litt lenger. Det tar en generasjon å endre mentaliteten til et folk, sier han.

– *Tror du innbyggerne i Stuartpuram vil begynne å stjele igjen når prosjektene avvikles?*

– Når man lever i et samfunn som Stuartpuram, er det lett å falle tilbake på gamle løsninger, men jeg vet jo ikke.

Vikas Gora foreslår at Human-Etisk Forbund ikke legger ned HAMU, men heller ansetter noen profesjonelle til å drive det.

– Jeg tror ikke det er så lurt å sette det ut til en ekstern organisasjon. Da kan mye av pengene forsvinne i administrasjon. HAMU er noe av det fineste og viktigste den norske humanistbevegelsen noensinne har gjort. Resultatene dere har fått til i India er fantastiske. Dere bør bygge videre på det gode arbeidet som allerede er gjort, sier han.

01 1000 deltagere var samlet til Humanistisk verdenkongress i Oxford i august i Sheldonian Theatre, en 350 år gammel bygning, der takmaleriet viser Sannheten stige ned til kunsten og vitenskapene for å fordre ignoranse fra universitetet.

01

T Kirsti Bergh

– Ser dere opp, vil dere kunne se Sannheten – i form av et lite barn – stige ned til kunsten og vitenskapen for å fordrive ignoransen fra universitetet, forteller generalsekretær og president i British Humanist Association (BHA) når de to, Andrew Copson og Jim Al-Khalili, ønsker velkommen til Den humanistiske verdenskongressen i ærverdige Sheldonian Theatre i Oxford i august.

Det mangler ikke på store ord når IHEU og BHA, men så befinner vi oss da også i en 350 år gammel bygning, der historien virkelig sitter i veggene, i en universitetsby med eldgamle tradisjoner, en by med mottoet «Veritas Liberabit, Bonitas Regnabit» – Sannheten vil sette deg fri, godheten vil herske.

IDEALENE UNIVERSITETSTANKEN er bygget på, resonnerer også med ideene den humanistiske bevegelsen er tuftet på, tanken om individets frihet til å skape sitt eget liv, til å tro hva det vil og ikke være bundet av dogmer, men fritt søke forståelse og økende kunnskap med de redskapene mennesket har utviklet.

Nå skal det sies at Oxford er en by med mange kirkespir, der flere av collegene har navn med direkte forbindelse til religion. Ja, en av sponsorene til Humanistkongressen er Corpus Christi College. Og Sheldonian-teateret har selv elementer vi nordboere helst forbinder med kirker, som orgel og prekestol.

8. august, på kongressens åpningsdag, er det nøyaktig 100 år siden vertslandet England innførte restriksjoner på ytringsfriheten i forbindelse med starten på den 1. verdenskrig. Regjeringen fikk vidtrekkende makt, som den blant annet brukte til å innføre

sensur. Forordningen ble brukt til å sende antikrigsaktivister, som ateisten og humanisten Bertrand Russell, i fengsel.

DET GJENNOMGÅENDE TEMA for kongressen var tanke- og ytringsfrihet.

Ytringsfrihet er nødvendig for at man skal kunne ha meningsfrihet, slik at man kan ytre sine meninger. Meninger kan være sanne selv om de er stille, men det er bare gjennom meningsbrytning at sannheten kan komme fram. For om ikke sannheten testes og utfordres, vil det være en doktrine. Og dogma i seg selv begrenser opplysning.

Spennet i livskårene til deltagerne på kongressen var stort – fra de nordiske humanistene, hvis ytringsfrihet nesten er absolutt, til humanister i Pakistan som knapt kan fortelle at de ikke er muslimer.

Vi må være tydelige på hva vi mener med ytringsfrihet, ble det understreket. For det handler ikke bare om ta-

lefrihet, både kunst, musikk, litteratur, ja, alle former for kultur, handler om menneskets fundamentale rett til å ytre seg, til å delta.

– Uten ytringsfriheten kan ingen andre rettigheter eksistere. Du kan ikke ha rettssikkerhet uten ytringsfrihet. Du kan ikke ha demokrati uten ytringsfrihet. Du kan ikke ha utdanning, om ikke folk har mulighet til å sette fram ideer, være skeptiske og diskutere. Du kan ikke ha et kunstnerisk og kulturelt liv, om ikke mennesker kan få ytre seg og få utfordre ting i samfunnet som de er misfornøyd med, sa filosofen A.C. Grayling.

Men, det betyr ikke at ytringsfriheten kommer uten problemer. Også hvorvidt det noen gang er greit å legge begrensninger på ytringsfrihe-

Humanistisk Verdenskongress i Oxford

1000 mennesker fra over 60 land var samlet til Humanistisk verdenskongress i Oxford fra 8.-10. august. Temaet var Ytringsfrihet og en ny opplysningstid, men under denne tittelen var det en rekke foredrag og seminarer. Les mer på Fritanke.no (9479)

ten, ble også diskutert. Grayling var en av dem som mente at religion ikke kunne komme i samme kategori som fysisk funksjonshemming, alder, etnisitet, kjønn og seksuell legning. Dette er kategorier man ikke kan velge vekk, og som det derfor må legges begrensninger på hva man kan ytre om det. Men religion kan velges vekk, argumenterte Grayling.

Religionens rolle i konflikter, forfølgelser, indoktrinering, kvinnekriminering, gjør at vi *må* kunne ytre oss fritt om religion.

SPØRSMÅLET OM begrensninger i ytringsfriheten ble også berørt i en av parallellsesjonene, der FNs spesialrådgiver for trosfrihet, Heiner Bielefeldt, deltok. Han dykket ned i de islamske statenes gjentatte forsøk på å få

01 350 år gamle Sheldonian Theatre huset verdenskongressen i Oxford.

02 Gulalai Ismail fra Pakistan og Asif Mouhinn fra Bangladesh er aktivister som trues av fundamentalister i hjemlandet..

lagt begrensninger på muligheten til å «ærekrenke» religion. Religionsfriheten ble påberopt for å begrense ytringsfriheten. Men disse rettighetene står ikke i motstrid til hverandre, understreket Bielefeldt.

– Menneskerettighetene ble påberopt, retten til trosfrihet og retten til religion ble påberopt. Men det som ikke ble nevnt var frihet – tros- og religionsfrihet. De formulerte seg slik at religion lød som den spirituelle ekvivalensen til retten til mat og noe som staten skal ►

«Det fins ingen rett til ikke å bli kritisert. Det ville bety slutten på alle liberale rettigheter.»

sikre deg.

– Men det fins ingen rett til ikke å bli kritisert! Det ville bety slutten på alle liberale rettigheter, alle menneskerettigheter.

Tros og religionsfrihet er en rett som må tolkes bredt, påpekte Bielefeldt

– Det innebærer friheten til å søke mening og også til å komme til at det ikke er noen mening. Det innebærer frihet til å ta opp til vurdering og til å endre mening, frihet til å sette opp nye organisasjoner, finne nye meninger, frihet til å utdanne barn i egen tro, frihet til å insistere la meg være i fred.

Denne frihetens infrastruktur er veldig bred, men det er i essens en frihet.

– Den kan ikke gi privilegium til en underart av «homo religious», det er en rettighet for alle mennesker og deres dype identitetsskapende overbevisninger.

Bielefeldt understreker igjen og igjen at det er en rett til frihet.

– Det er ingen tilfeldighet at i alle rettighetserklæringer – overalt – er disse rettighetene naboer. Ytringsfriheten og tros- og religionsfrihet hører tett sammen. De eksisterer ikke konfliktfritt, men det er ingen motsetning mellom dem.

For selvsagt oppstår det konflikter, som når ytringsfriheten brukes til å propagandere hat og ekstreme meninger. Når det er nasjonal, rasemessig og religiøst hat som oppfordrer til hand-

ling. Når det er tale som ekskluderer noen fra menneskeheten og oppfordrer til hatefull handling.

FNs Rabat-handlingsplan handler om hvordan man skal motvirke hatefulle ytringer, inkludert de i tilknytning til religion.

– Et viktig poeng er at terskelen må være svært høy. Man kan ikke si, bruk ytringsfriheten på en høflig måte. Det går ikke an å forutsette at loven skal støtte det.

MEN NOEN GANGER er visse restriksjoner nødvendige.

– For å begrense hatefulle ytringer må vi få mer tale, flere ytringer. Vi må se sivilsamfunn i solidaritet med de som blir rammet.

For de som kommer med hatefulle ytringer mener seg ofte å snakke på vegne av «den tause majoritet», så det er viktig at majoriteten ikke er stille.

Bielefeldts poeng er at religionsfriheten ikke er en mindre liberal rettighet enn andre liberale rettigheter. Den er en umistelig del av disse frihetene.

Men ikke bare islamske stater påberoper seg religionsfrihet, fikk vi vite under kongressen. Kristne grupper i Europa påberoper seg å være forfulgt. Begrepet religionsfrihet er i ferd med å bli kapret av religiøse pressgrupper og misrepresentert, mener engelske Pavan Dhaliwal. I England har man hatt noen høyprofilerte saker om familierådgivere som nektet å gi råd til ho-

mofile par, bed&breakfast-eiere som ikke ville leie ut rom til homofile par og den kristne sykepleieren som ble nektet å bruke korset på jobb. Sykepleier Shirley Chaplin mente korsforbudet krenket hennes religionsfrihet og tok saken til Menneskerettighetsdomstolen i Strasbourg. Der fikk hun ikke støtte. Menneskerettighetsdomstolen var enig med arbeidsgiver i at det ikke bare handlet om å ha et nøytralt image, men at det også handlet om helse og sikkerhet i sykehusavdeling. En enstemmig domstol mente derfor at dette inngrepet i religionsfriheten var greit.

– Dette er ikke religionsfrihetssaker, påpekte Dhaliwal.

– Men måten disse sakene blir presentert i media på gjør at folk tenker «det er et problem her», at religionsfriheten for kristne er under press.

Dhaliwal trakk fram hvordan religiøse lobbygrupper har økt i Europa, og at dette stort sett er grupper finansiert fra USA. Disse gruppene er blitt sterke.

– Når religionslobbyen kommer sammen, er det alltid kvinners seksuelle og reproduksjonsrettigheter som kommer under press.

Det er humanisters oppgave å avsløre slike falske narrativ, mener Dhaliwal. Det er viktig at humanister står i solidaritet når religiøse minoriteter og sekularister av mange slag blir forfulgt og får sin religionsfrihet krenket. Det må vi snakke høyt om. Men fortellingen om at kristne i Europa ikke lenger får være kristne fordi muslimene er kommet, er en alvorlig beskyldning som ikke stemmer, og som humanister må vi være med å ytre seg i mot.

Pierre-Arnaud Perrouy leder Det europeiske humanist forbundet og arbeider tett opp mot Europaparlamentet. Han bekrefter bildet Dhaliwal tegner med sterke kristne lobbygrupper.

– At det skjer en forfølgelse av krist- ➤

01 Eiranske Maryam Namazie fra Rådet for ex-muslimer kom med rev i stykker IS-flagget i en følelsesladd appell.

01 ENigerianske Leo Igwe tar i mot prisen på vegne av Wole Soyinka som var blitt syk. IHEU-president Sonja Eggerickx delte ut.

ne i Europa er bullshit. Det er annerledes andre steder, som i Irak. Men det er ingen «kristenfobi» i Europa – det er snakk om at kristne mister privilegier de har hatt i århundrer, og nå prøver de å gjenvinne disse. Vi må bli mer samorganiserte enn vi er i dag. Vi er veldig oppsplittet, men vi må jobbe mer sammen. Vi må også knytte bånd til progressive religiøse grupper, mener Perrouy.

I LØPET AV KONGRESSEN ble det også delt ut priser. Felles for tre av humanistprisene var at de gikk til aktivister som står opp mot islamske fundamentalister. Hovedvinner av den internasjonale humanistprisen var den nigerianske poeten og dramatiker Soyinka, som i 1986 vant Nobels litteraturpris. Soyinka har kjempet for universell ytringsfrihet og har kritisert diktatorer i eget land og andre afrikanske land. Han rømte Nigeria under borgerkrigen og ble idømt dødsstraff in absentia, men

reiste tilbake etter at landet ble demokratisk. I dag er han også en sterk kritiker av islamsk fundamentalisme, som rir deler av hans hjemland gjennom den ekstreme islamistgruppen Boko Haram.

Soyinka delte æren med å bli tildelt en internasjonal humanistpris med den unge pakistanske kvinneverettsaktivisten, Gulalai Ismail, som mottok utmerkelsen Årets internasjonale humanist.

Ismail er stifter og leder av den pakistanske menneskerettighetsorganisasjonen Aware Girls, som arbeider for å bevisstgjøre og utdanne unge pakistanske jenter, og gjøre dem i stand til å få kontroll og innflytelse over egne liv og over samfunnet. Aware Girls driver også demokratitrening og arbeid mot radikaliserings blant unge mennesker i nordlige Pakistan.

Ismail har mottatt trusler fra islamske fundamentalister både mot seg selv og sin familie på grunn av sitt en-

gasjement. Fritanke.no skrev om dette før sommeren.

GULALAI ISMAIL DELTOK i en panelsamtale om ekstreme trusler mot ytringsfrihet, der hun delte sine erfaringer.

I likhet med Malala Yousafzai har Ismail hatt en far som mente det var viktig at hun fikk en utdanning. Hennes far var til stede blant publikum, og mottok publikums applaus og anerkjennelse, etter at Ismail hadde fortalt

01 NI 2013 ble Asif Mohiuddin nesten drept av radikale islamistiske fundamentalister. Under verdenskongressen mottok han pris for sitt mot.

02 Gulalai Ismail ble årets internasjonale humanist. Hun er initiativtaker til Aware Girls i Pakistan som arbeider for menneskerettigheter og sekularisme.

«Vi lever i et patriarkat. Vi må arbeide både mot sexismen og mot ekstremisme.»

om sin beundring for faren.

– Da jeg startet min utdanning fikk jeg stadig høre hvor heldig jeg var som fikk utdanning. Etter hvert forstod jeg at det ikke var normalt, at det å få utdanning, det å få drømme for seg selv, var et privilegium. Siden jeg hadde det, var det mitt ansvar å prøve å sørge for at andre jenter også får de grunnleggende rettighetene, fortalte hun.

Sammen med skolevenner og lillesøster etablerte hun Aware Girls – for å snakke for seg selv og andre.

– Vi lever i et patriarkat. Det er vanskelig. Vi må både arbeide mot sexismen og mot ekstremisme, sa Gulalai Ismail.

Den bangladesiske bloggeren og fritenkeren Asif Mohiuddin ble tildelt en særskilt ytringsfrihetspris.

I 2013 BLE MOHIUDDIN angrepet og knivstukket av radikale islamistiske fundamentalister etter å ha kritisert islam og sharia-lover offentlig på sin blog. I likhet med forfatteren Taslima Nasrin

opplevde han at folkemassene demonstrerte mot ham. Men i stedet for at angriperne hans ble arrestert, ble bloggen forbudt av myndighetene fordi den såret religiøse følelser og deretter ble Mohiuddin arrestert.

Mohiuddin var også en av deltagerne under kongressens panelsamtale om ekstreme trusler mot ytringsfrihet, og han fortalte om situasjonen for ateistbloggere i Bangladesh i dag. Det finnes et stort nettverk av fritenkerbloggere som kritiserer islam, men de

lever i frykt for både fundamentalister og myndigheter, sistnevnte er bare tilsynelatende sekulære.

Han fortalte også om da han møtte en av de som angrep ham i etterkant; en ung mann på 21 år. Denne unge mannen ga overfor Mohiuddin uttrykk for at han måtte dø fordi hadithene (islamske læreskrifter) sier det. «Det er godt for oss, det er godt for islam».

– Jeg ser ikke på ham som skyldig. Han er ung og hjernevasket i madrassene (islamsk religiøs skole). I Bangladesh er det 4 millioner studenter i madrassene. De fleste studentene kommer fra fattige familier, og der får de mat og penger. Madrasslærerne er først og fremst finansierte fra Saudi-Arabia. Jeg tenker ikke at de egentlig er kriminelle. Hvis de hadde fått en ordentlig utdanning ville de blitt ordentlige folk. Det er ikke deres skyld at de er født i Bangladesh og at madrassene er eneste sjanse. De er hjernevasket og vil drepe de vantrø, men jeg tenker at

TRAKASSERT AV SAUDI-ARABIA I FNs MENNESKERETTIGHETSRAÐ

Josephine Macintosh [23] har siden 2012 vært NGO-delegat for flere humanistorganisasjoner FNs Menneskerettighetsråd i Geneve. Hun har jobbet for IHEU og BHA, mens hun nå er tilknyttet USA-baserte Center for Inquiry (CFI). Det er et engasjement hun har finansiert ved egne midler, i likhet med de andre frivillige delegatene som taler humanistbevegelsens saker ved rådet.

Sammen arbeider de fram uttalelser om saker som behandles i rådet – eller burde behandles i rådet – ofte også i samarbeid med andre NGOer («Non Governmental Organizations»)

– Målet er selvsagt å forsøke å påvirke vedtak i det vi mener er riktig retning. Særlig når vi ser resolusjoner som står i strid med

humanistiske verdier og spesielt i forhold til ytrings- og religionsfrihet.

Det har spesielt vært resolusjoner fra OIC-landene (Organisasjonen for islamsk samarbeid) i rådet humanistlobbyistene har kritisert og kommentert. Tidligere i år opplevde Macintosh å bli forsøkt sensurert av Saudi-Arabia da hun kommenterte forhold i landet.

– Det var ganske ironisk. Jeg snakket om sensur i Saudi-Arabia og de forsøkte å sensurere meg. Det var første gang Saudi-Arabia var fullverdig medlem i Menneskerettighetsrådet, og det var som representanten ikke skjønnte at hvis man er en stat som blir kritisert, så avbryter du ikke. For hvis du avbryter vil folk begynne å høre på det som blir sagt. Hadde jeg fått snakke ut, ville

jeg vært ferdig på to minutter og budskapet mitt ville ha druknet i alle andres budskap. Men fordi Saudi-Arabia avbrøt, ble to minutter til åtte, og flere stater tok ordet og kritiserte sensurforsøket, sier Macintosh.

Menneskerettighetsrådet møtes tre ganger i året, og noen ganger varer sesjonen sju uker, andre ganger en til to uker. Macintosh hadde gjerne sett mer involvering fra andre humanistorganisasjoner.

– At humanistorganisasjoner er til stede ved rådet er viktig. Vi er små, men vi klarer likevel å holde en sterk posisjon.

Selv om hun mener arbeidet opp mot rådet er viktig, har ikke det å være i rådet gitt henne større tro på FN.

– Jeg var i utgangspunktet

veldig bevisst på FN-systemets svakheter og det faktum at det er en koalisjon av enkeltstater. Det har bare styrket seg. Det har også vært en sjokkerende opplevelse å gå på noen møter i regi av OIC-land, holdt i en ekstrem «oss mot dem»-tone. «Vesten har denne resolusjonen, vi må stoppe den» - det var nesten barnslig.

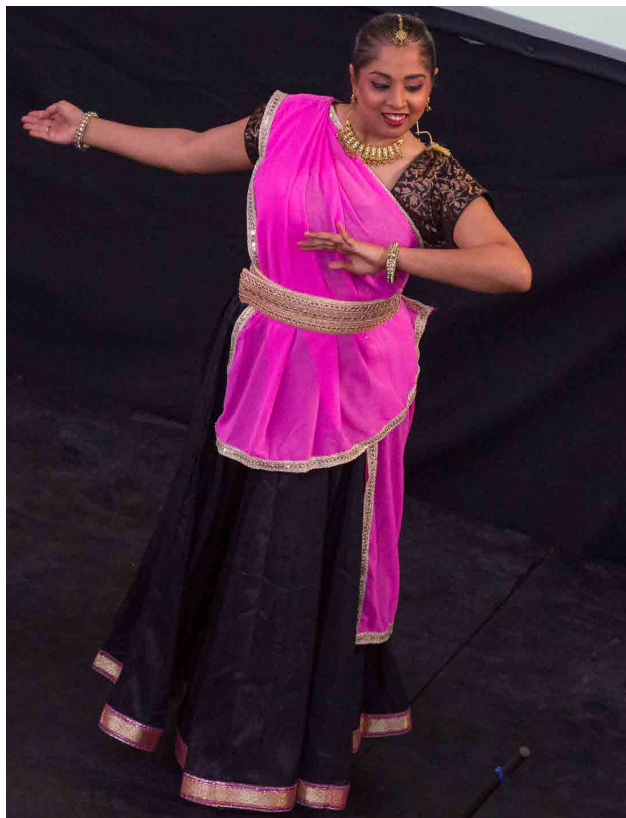
Selv har hun vokst på erfaringen

– Det har tvunget meg til å forme meninger. Jeg mener det er viktig å ha evnen til å se flere sider av et spørsmål, men det er også viktig å stå med tyngde på et standpunkt – og så kanskje endre mening seinere.

F. Anfinn Pettersen

F. British Humanist Association

– BLASFEMILOV GIR MANGLENDE UTVIKLING

– Ateisme er ikke en vestlig oppfinnelse, men en naturlig posisjon. I min humanistgruppe i Singapore er vi ikke vestlige, selv om vi er humanister, sier Huifen Zheng, jusstudent fra Singapore.

Hun reagerte på det hun oppfattet som en antydning om at humanismen er imperialistisk i en av samtalene under kongressen.

– Jeg tror at hvis samfunn får hjelp til å utdanne seg og barna sine, vil humanisme komme naturlig. Man må gi den hjelpen heller enn bare å kritisere religion, mener Zheng. Hun tror utdanning og kunnskap kan være med å åpne opp tankegangen til mennesker. Da vil heller ikke ideene oppleves som at de er vestlige eller europeiske.

– Da vil de bevege seg mot

en mot et livssyn som ikke er så fokusert på religion, men mer fokusert på menneskelig utvikling. Det er det humanisme handler om.

Humanistsamfunnet i Singapore ble dannet etter at en av dem kom tilbake etter studier i USA, der han hadde kommet i kontakt med en humanistgruppe på universitetet. Gruppen har nå eksistert i fire år og er fortsatt lite, men vokser jevnt. Gruppen er ung og utdannet og etnisk blandet.

Som kineser kommer hun fra en agnostisk bakgrunn. Familien hennes går i tempelet, men det oppfatter hun først og fremst at er av kulturelle årsaker.

– Ingen fortalte meg noen- sinne at jeg måtte leve etter denne boka eller denne guden eller denne hellige personen.

Det var alltid «bruk fornuften din, bruk empatien din». Da jeg oppdaget humanismen syntes jeg det var akkurat det jeg hadde lært hjemme.

Humanistsamfunnet arrangerer treff, møter, foredrag og sosiale sammenkomster. Utfordringen for humanister i Singapore er blant annet en streng blasfemilov.

– Det er ikke enkelt å diskutere religion åpent. Loven innebærer at det ikke er lov å såre religiøse følelser – den eksakte frasen er «hurting the religious feelings of someone». Selv om du sier noe som er sant, så lenge du sårer noens religiøse følelser er det en forbrytelse. Ingen er dømt i nyere tid, men loven har en selvsensurerende funksjon.

Zheng håper samfunnet hennes kan modnes slik at

diskusjonen omkring religion skal åpnes opp. For det trengs. Også i Singapore vokser evangelisk kristendom med finansiering fra USA og Australia, og dette er grupper som ønsker å påvirke politikk, og det i konserverende retning. Under fanen «familieverdier» går de på angrep på kvinneverdigheter og homofiles rettigheter.

– Alle må få tro og leve slik de ønsker, men de konservative religiøse samfunnene ønsker å begrense valgene for andre. De siste to månedene har vi hatt en het debatt omkring homofiles rettigheter. Jeg blir så sint når religion brukes til å begrense andres liv og valg, sier hun.

– KOM OG SNAKK OM HUMANISME

denne unge mannen ikke egentlig er noen morder, sa Mohiuddin.

– Dette er mine folk, jeg kan ikke hate dem. Hat kan ikke endre noe (til det bedre).

Mohiuddin sa han mottok prisen på vegne av sine medateistbloggere Rasel Parvez, Subrata Adhikari Shuvo and Mashiur Rahman Biplob og delte den posthumt med Ahmed Rajib Haider, en annen blogger som ble slått i hjel i Dhaka etter anklager om blasfemi i fjor.

OVER 140 NORSKE HUMANISTER var deltagere på kongressen, og flere av dem trekker fram nettopp møtet med blant annet Mohiuddin og Ismail. Kaia Lorentzen fra Akerhus forteller at hun håper å ta med erfaringer fra kongressen inn i konfirmasjonsarbeidet lokalt, og har ønske om å få mer internasjonalt fokus i lokallagsarbeidet.

– Hvordan dette skal skje, har jeg ennå ikke klart å få på plass. Jeg personlig har fått et viktig perspektiv i forhold til min egen mulighet til å leve fritt som humanist og kunne utøve mitt livssyn.

Også fylkesleder i Sør-Trøndelag, Rune Lie, er enig i at de unge humaniststemmene fra Asia og Afrika gjorde mektig inntrykk. Sør-trønderne knyttet også kontakter over landegrensene.

– Det å følge opp tema fra Humanistkongressen blir helt klart viktig.

– Jeg kom til humanismen gjennom det sosiale arbeidet, forteller Agnes Ojera fra den ugandiske humanistorganisasjonen HELU.

Hun driver i dag HELUs arbeid for sårbare kvinner i Gulu-området i Uganda, der ettervirkningene av borgerkrigen fortsatt er merkbare. Til nå har prosjektet hjulpet 106 unge kvinner, mange av dem enslige mødre, og er et av prosjektene Human-Etisk Forbunds bistandsorganisasjon HAMU har støttet i Uganda. Konseptet er det samme som blant annet Ateistsenteret i India har drevet med: hjelp til selvhjelp. De unge kvinnene går gjennom et program som gir dem trening i for eksempel håndarbeid eller frisørkunnskap, og de som er hjemløse har også blitt hjulpet med enkle jordhus.

– Vi bestemte oss for å trene jentene slik at de ble i stand til å bruke sine egne evner. Vi forteller dem at du må bruke dine egne evner for å forandre livet ditt. Du trenger ikke tro på eller stole på gud for å få til det, forteller Agnes.

– Målet er å gjøre dem uavhengige slik at de kan ta vare på seg selv og familiene sine.

Hun kom til Gulu som sosialarbeider for fem år siden, og gjennom kontakt med HAMU – hun evaluerte et av de tidligere HAMU-prosjektene i Uganda – kom hun også i kontakt med humanisme som livssyn. Gjennom det brosjyrematerialet fra HAMU og BHA fattet hun interesse.

– Sakte ble jeg interessert. Jeg begynte å

analysere, jeg resonnererte meg bort fra gud og begynte å relaterte til vitenskap. Jeg forandret holdning. Jeg sluttet å tro på bibelen. Så jeg kom til humanismen gjennom sosialt arbeid.

Å være humanist i Uganda er ikke lett. Samfunnet er dypt rotet i religion, og Agnes forteller at det er vanskelig å nå fram til folk. Tradisjonelle praksiser står sterkt, og mange går både til heksedoktorer og i kirken. Aggressiv evangelisk kristendom sponset fra USA sprer seg raskt og har bidratt til de sterke anti-homofile holdningene og lovene i Uganda. Nylig falt lovforslaget om dødsstraff for homofili, men det vil bli fremmet igjen, tror Agnes.

For Agnes og HELU er det viktig å vise sin humanisme gjennom aktiv handling, det er også bakgrunnen for det sosiale prosjektet i Gulu. Hvorvidt HAMU skal fortsette støtten til prosjektet etter at de jentene som nå er i prosjektet har fullført, er ennå ikke bestemt. Kanskje er HELU en av de humanistorganisasjonene det vil være aktuelt for HEF å støtte. Agnes ønsker seg mer enn økonomisk støtte, selv om HELU selvsagt trenger det også.

– Vi trenger også moralsk støtte og inspirasjon. Vi trenger mer kunnskap. Vi vil gjerne delta i utveksling av ideer. Vi håper på å få flere humanister fra Europa til å være med å spre de humanistiske ideene. Dere kan støtte oss gjennom å hjelpe oss til å arbeide for humanisme, slik at samfunnet vårt kan utvikle seg.

Meninger

PORTRETT

MENNESKERETTIGHETER

KRONIKK

BØKER

HUMAN ETIKK

INFORMASJON

Landskonferansen

Årets landkonferanse i Human-Etisk Forbund tar opp hvordan en humanistisk livssynsorganisasjon bør forholde seg til vår tids viktigste etiske, eksistensielle og sosialpolitiske utfordringer. Det vil særlig være fokus på verdens langsiktige ressurs- og fordelingsproblemer, samt bærekraftig utvikling i et generasjonsperspektiv. Situasjonen for verdens flyktninger – som de mange tusen syriske barn som nå lever i flyktningeleir (bildet) – vil være et av temaene til innleder Liv Tørras fra Norsk Folkehjelp.

11. -12. oktober
Se human.no

FORPLIKTET TIL ENGASJEMENT

Forfatter og poet Sidsel Mørck har vært en stemme for miljø og etikk i en årrekke. Som humanetiker mener hun at det forplikter å bruke sin ytringsfrihet.

Sidsel Garborg Mørck (76)

Forfatter, lyriker, samfunns-
debattant og miljøaktivist

Har utgitt 38 bøker;
romaner, noveller, diktsam-
linger, sakprosa og barnebøker

Bor på Tøyen i Oslo med samboer

Har mottatt flere utmerkelser,
bl.a. Mads Wiel Nygaards legat,
flere miljøpriser, Fritt Ords honnør
1990, Vestfolds litteraturpris
2009 og Ossietzky-prisen 2013
for sin innsats for ytringsfriheten

Statsstipend som kunstner fra
1993 til hun ble pensjonert

T Marianne L.L. Melgård F Marte Gjørde

– Du er langt mer troverdig i dine standpunkter om du gjør noe med dem, fastslår Sidsel Mørck, lyriker, forfatter, miljøvernforkjemper, samfunnsdebattant og aktiv i Human-Etisk Forbund siden tidlig 80-tall. I referatet fra forbundets landsmøte i 1981 er Mørcks stemme tydelig: «En etikk som ikke nedfeller seg i aktuelle sosiale og politiske saker i samfunnet har liten beretigelse.»

– Når jeg kaller meg humanetiker, opplever jeg at det forplikter til et engasjement, sier 76-åringen.

I 2013 ble hun tildelt Ossietzky-prisen, tildelt personer som har gjort en «fremragende innsats for ytringsfriheten», av norsk PEN – vår lokale av-

deling av verdens største skribent- og ytringsfrihetsorganisasjon.

«SIDSEL MØRCK HAR STÅTT ved sine hovedkampsaker, miljøvern og kvinnesak, gjennom skiftende tider og med varierende oppslutning og interesse. Det skal mot og utholdenhet til for å stå i kampen så lenge», skrev styret i sin begrunnelse.

– Det er den fjerde miljøprisen jeg har fått. Og her er prisen fra Fritt Ord, sier Mørck og nikker mot en glassbolle med inskripsjon på stuebordet.

Treffer du lyrikeren på nærbutikken på Tøyen, er det lite sannsynlig at du ville mistenkt henne for å være blant landets mest kraftfulle, offentlige stemmer. 36 bøker har det blitt, dikt og romaner, artikler og taler – mange med vektige argumenter mot velstandsgalopp, våpenkappløp og miljøødeleggelser. Den vevre skikkelsen snakker

*Det er langt mellom følelsesliv og næringsliv
Det er langt mellom hva vi tjener
og hva som tjener oss*

fra diktet «Det er langt» [1977]

02

«Folk aksepterte forurens- ingen, for når det røyk av pipene betydde det arbeid»

lavmælt og rolig, og hendene som dekker bordet med bakverk og kaffe er fugleaktig nette.

– Jeg skrev det første miljøverndiktet i 1969. Vi hadde flyttet til Grenland – et område svært preget av industriforurensing – noen år tidligere. Og etter å ha jobbet på Fredskontoret var jeg blitt veldig tent av at det gikk an å gjøre noe og delta i noe større enn meg sjøl, sier Mørck.

Røyken lå tykk og gul over hele Grenlandsområdet på Østlandet på 60-tallet. Den gangen var det Norsk Hydro som var hovedsynderen.

– Folk aksepterte forurensingen,

ket på en øm tå. Det var spennende, sier Mørck med et lunt smil. I flere tiår sto hun ganske alene som forfatter med klar miljøprofil. Men i 2014, året også Human-Etisk Forbund har kommentert FNs klimarapport og temaet vil bli berørt på forbundets landskon-

fer når det røyk av pipene betydde det arbeid. Men røyken var jo giftig! Så jeg samlet forskningsresultater og skrev i avisa. Etter hvert ballet det på seg, og det ble tv-program og debatter. Det ble kraftig motstand fra industrifolket, men jeg ble ikke skuggeredd – jeg skjønte heller at her har jeg fått los, jeg har tråk-

01 Sidsel Mørck har alltid brukt stemmen sin og ordene sine til å kjempe for saker hun tror på.

02 Da hun flyttet til det forurensede Grenlandsområdet på slutten av 1960-tallet førte det til engasjement i miljøkampen.

feranse i oktober, har fokus på vern om klodens ressurser kommet en god del hakk mer i forsetet.

– **NÅ SKAL JEG KASTE** meg over turismen, som får så enormt med gratisreklame i alle kanaler, og som forurenser noe aldeles forferdelig, først og fremst gjennom flytrafikken. Og de elektroniske duppedittene som stadig skal oppgraderes, og som bruker masse ikke-fornybare grunnstoffer – blant annet gull, kobber og tinn – dette er en stor ►

► forurensningskilde som ikke omtales, sier Mørck.

«Politikken og poesi-
en er deler av samme
virkelighet. Vår vir-
kelighet.»

Fra *Framtida er nå*
(1979).

ALT I 1953 ble Sidsel

Mørck medlem i Human-Etisk Forbund. 15 år gammel konfirmerte hun seg borgerlig i Oslo Rådhus, som del av det tredje kullet noensinne.

– Hjemme ble jeg gitt tre alternativer; en kjempefest på 15-årsdagen, kristelig eller borgerlig konfirmasjon. Og mens kirken ikke lærer deg noe du har bruk for, var det en nyttig undervisningsperiode, med forelesninger i daglig-juss, fremmede religioner og menneskelig sameksistens. Men på det bildet ser jeg ut som en skikkelig horemamma. Det gjaldt å se voksen ut, med masse sminke og en drakt og noe hatteaktig... huff, sier Mørck smilende om konfirmasjonsbildet.

MØRCK IDENTIFISERTE SEG ikke spesielt med humanetikk i tenårene, men ønsket ikke å legitimere et kirkesyn. Mørck ble senere mer aktiv i forbundet, og engasjerte seg i flere tiår for et mer aktivt Human-Etisk Forbund. Fremfor å ha høy grad av kirkekritikk, oppfordrer Mørck til heller å «sette premissene selv, arbeide fram konstruktive verdier og stille spørsmål om de etiske verdienes vilkår i samfunns-sammenheng» (fra Landsmøtet -81).

«...tenk hvor
mye større
livet ville blitt,
om man selv
tok mindre
plass i det!»

– Det mener jeg fremdeles. Kirken får utrolig mye oppmerksomhet av forbundet, vi er med på å gjøre den utrolig viktig. Jeg tror heller på en strategi der vi fortier dem totalt. Jeg skrev jo *Lære å være*, en lærebok om ulike religioner til det nye KRL-faget (1995, *Humanist Forlags først utgivelse, journ. anm.*), men siden den gang har diskusjonen vært så spissfinding at jeg har valgt ikke å engasjere meg. Heller ikke debatten om humanist eller humanetiker... det blir så lite handlingsrettet, sier Mørck.

SIDSEL GARBORG MØRCK TILBRAGTE sine første leveår hos bestemoren og bestefaren på Eidsvoll. Det var dem hun kalte mamma og pappa. Det historiske mellomnavnet er fra oldefaren Jon, som var bror av Arne Garborg.

– Min biologiske mor, som jeg tenkte på som en storesøster, var 19 år gammel da hun fikk meg. Det var nok tøft. Men hos mamma og pappa fikk jeg et godt hjem, bortskjemt med tid og oppmerksomhet, penger og klær – og engasjement. Alt ble diskutert; rettsaken mot Agnar Mykle, oppstarten av Human-Etisk Forbund... Det var en familie som var veldig vendt ut mot samfunnet, sier Mørck.

DA MØRCK VAR 10 ÅR døde «mamma» av hjerteproblemer, og «pappa» – en russisk kaptein som hadde flyktet til Nor-

ge etter første verdenskrig – tok seg av henne alene frem til Mørck var 14 og flyttet til sin biologiske mor.

– I begge hjem lærte jeg, mer eller mindre indirekte, om grunnverdier som generøsitet og empati. Hjertedannelse, som mamma og pappa kalte det. Begrep som toleranse, rettferdighet og moral ble diskutert over hodet på meg, men kanskje noe ble sittende. I dag er jeg litt redd for å bruke så store ord. De har lett for å blafre i vinden. Samfunnsengasjementet har også inspirert Mørck til å videreføre en gammel parisisk tradisjon i stua på Tøyen. I 14 år har hun arrangert salonger – diskusjonsfora for gjester fra vidt forskjellige yrker og miljøer.

– På revolusjonstiden i Paris var det gjennom disse salongene at kvinner hadde makt, her foret de sine menn med nye tanker og meninger. Nå har vi passert salong nummer 140, og jeg har en gjesteliste på rundt 50 personer. ► Tanken bak er at de fleste omgås folk i

01 Det gjaldt å se voksen ut på konfirmasjonsbildet. Sidsel Mørck var borgerlig konfirmant og opplevde det som en nyttig undervisningsperiode.

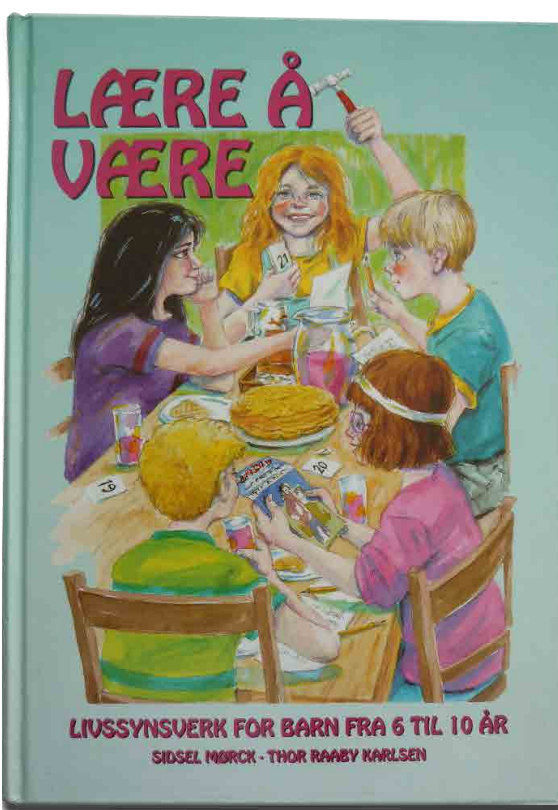
02 KRL-læreverket «Lære å være» skulle gi barn etisk bevissthet, uten å knytte undervisningen til bestemte trosretninger eller livssyn.

03 Sidsel Mørck sammen med forfatterkollega Kjell Askildsen.

F Privat

01

02

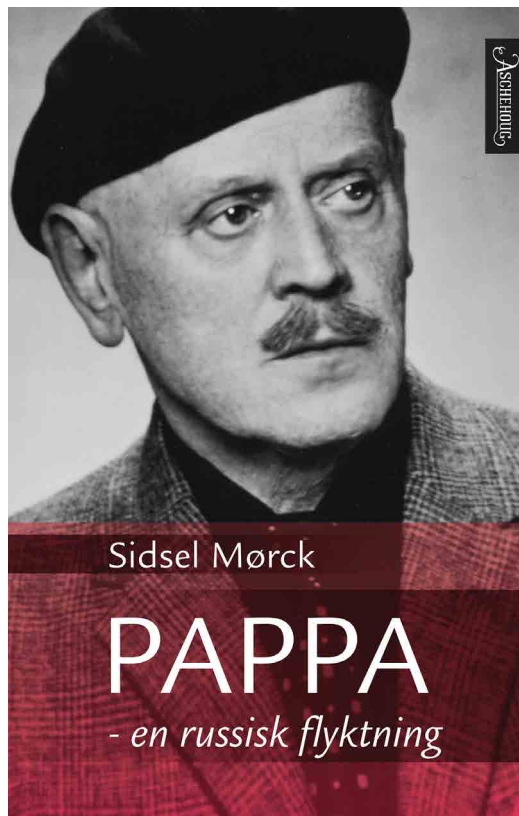

03

F NTB Scanpix

01

► samme miljø – advokater med advokater, statsvitere med statsvitere – og jeg ønsket å skape et tverrkulturelt miljø for å fremme samfunnsengasjement, sier Mørck.

Gjestene får ikke vite om tema på forhånd, men dukker opp for å høre en innleder, fulgt av åpen samtale og diskusjon, og til slutt en sosial time eller to. Gjestene har med egne drikkevarer

og spleiser på en enkel kveldsmat, som Mørck lager i stand.

– Sist hadde vi Steinar Medaas fra NRK til å innlede om økonomi, en annen gang hadde vi skuespilleren Thomas Bye som framførte sin monolog om justismord. Det har vært veldig vellykket, så vidt jeg kan se, sier forfatteren.

HUN NÆRMER SEG NÅ 77 ÅR, «en alder jeg ikke kan forholde meg til, som jeg ikke kan forstå rasjonelt». Men slutten på livet velger hun ikke å tenke stort på.

– Det blir så selvopptatt. Jeg er helt areligiøs, og tenker rasjonelt «når mennesker har grunnet over hva som skjer når man dør til alle tider, hvorfor skal jeg gruble på det da? Hva er sjansen for at akkurat jeg finner svaret?» Nei, sånne ting hører til ubegripelighetene, så det skyver jeg bort. Tiden er den eneste ressursen vi har, og den kan brukes til mye annet, sier Mørck.

Hun forteller om barnebarna, som stadig vil ha mormor og farmor med på

oppdagelsesreiser. Mørck kjenner seg igjen i barnas iver og nysgjerrighet, og kaller evnen til å la seg engasjere og begeistre sin fremste drivkraft.

– Det er så utrolig mye spennende der ute, og jeg kan finne stoff til flere noveller bare ved å gå rundt hjørnet til butikken. Det lærte pappa meg, han var fotograf: Lær deg å se det du ser, skille ut det likegyldige, ditt viktigste kamera er øynene. Ja, tenk hvor mye større livet ville blitt, om man selv tok mindre plass i det!

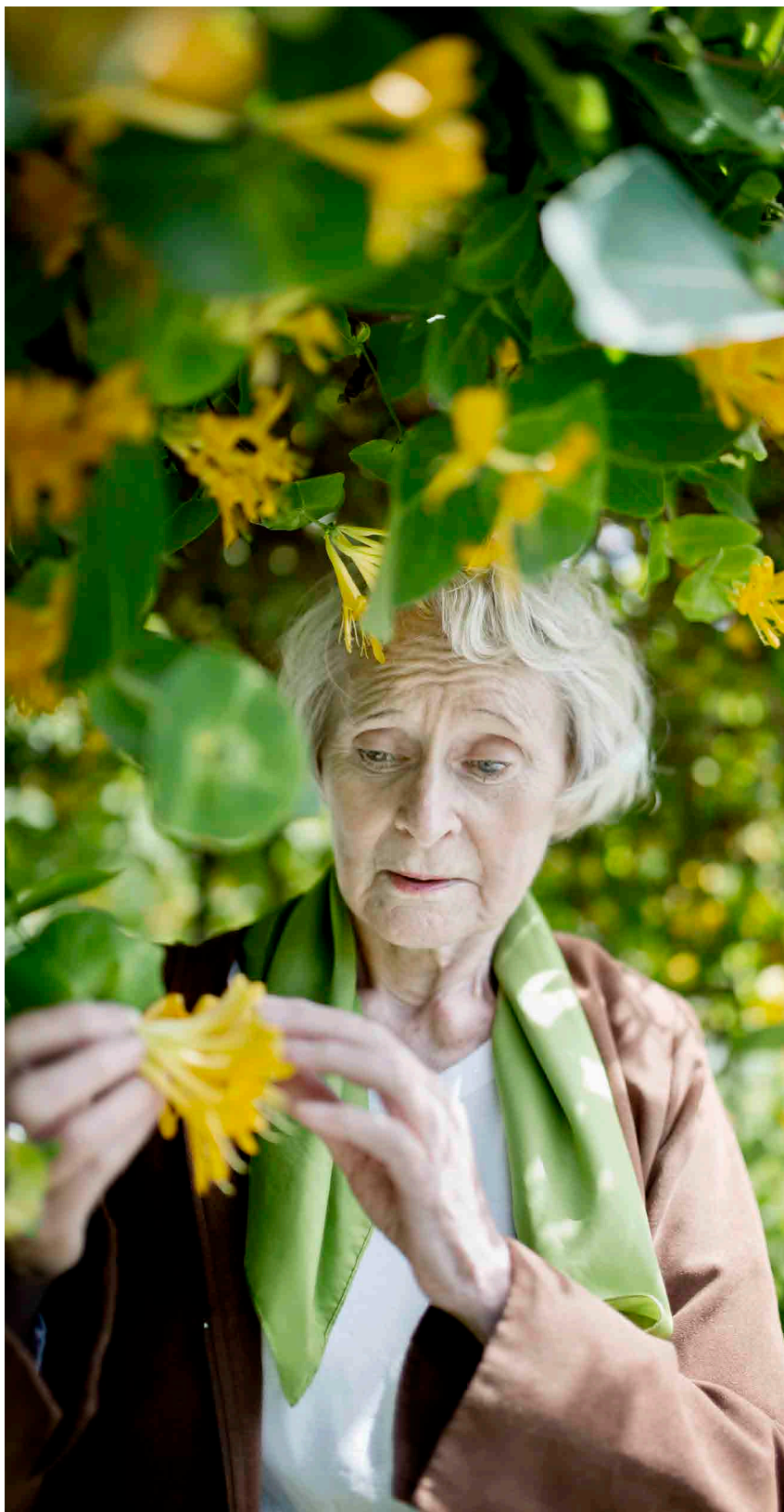
«La komme den salte den søte den bitre, men ikke den dagen som flyter forbi og vasker sansene tomme», skriver Sidsel Mørck i diktsamlingen *Dager kan vokse* (1969).

♦

01 Sidsel Mørck som fornøyd barn på båttur med venner.

02 Sidsel vokste opp hos bestemoren og bestefaren. Hun har seinere skrevet bok om bestefaren, en russisk kaptein som flyktet til Norge etter første verdenskrig.

03 Sidsel Mørck har vært engasjert for miljøet siden slutten av 60-tallet.

VÅR ENESTE HIMMEL

Av Sidsel Mørck

Blå er vår eneste himmel
grønn er vår eneste jord
Her er vår eneste framtid.
Nå setter vi våre spor.

Vi som har kunnskap og viten
om forfedres uforstand:
De hugget ned skogen med jernøks
og matjord ble skylt vekk med vind og vann.
Det ga kortsiktig vinning
men sporene står.
Og arven er vår.

Vi som har kunnskap og viten
og farligere redskap enn dem,
vi handler med samme uforstand.
Vi vil ikke vite at vinning kan
gi tap som slekter må leve med.
Vi skapte oss velstand
og lar den forgiftes av egen suksess.

Vi vil ikke se
at en enda rikere rikdom
gjør jorden fattig og arm.
Vi vil ikke høre at fremtiden gråter
gjennom øyeblikkets larm.

Vi låner og kjøper og selger
på tyvenes markeds plass.
Vi raner de ufødte barnas hjem
det fins ingen reserver for dem.

Men ørkenen rykker nærmere nå
og tvinger oss til å forstå
Det haster, det haster
det dør en dag hver eneste dag
og i morgen er retten satt.

Vi er skyldige alle
ingen går fri.
Hvilken arv gir vi?

Blå er vår eneste himmel
grønn er vår eneste jord.
Her er vår eneste fremtid.
Nå setter vi våre spor.

01

Kamp om demokratifag i spansk skole

I Spania har en omdiskutert utdanningsreform marginalisert demokrati og menneskerettighetsundervisningen i skolen. Bak står blant annet Den katolske kirke.

Hva er menneskerettigheter? Leder for Menneskerettighetsakademiet, [Lillian Hjorth](#), skriver om problemstillinger knyttet til menneskerettighetene. Send gjerne spørsmål til: lillian@mr-akademiet.no

I Spania har en omdiskutert utdanningsreform marginalisert demokrati og menneskerettighetsundervisningen i skolen. Motstanderne av reformen mener at landet går baklengs inn i fremtiden og at demokratiet svekkes. Med finanskrise og ekstreme høyrepartiers fremvekst i Europa blir spørsmålet om andre land vil følge etter?

I 2006 RUSTET SPANIA opp demokrati og menneskerettighetsundervisningen i skolen. Det nye faget «Medborgerskap og menneskerettigheter» ble gjort obligatorisk, og verdiene skulle gjennomsyre alle nivåer i utdanningen. Ikke alle jublet over endringen. Den katolske kirke og andre konser-

F NTB Scamplx

02

vative miljøer hevdet at elevenes rett til samvittighetsfrihet var brutt når de måtte lære om demokratiske, sivile og menneskerettslige verdier. De hevdet at myndighetene ikke hadde rett til «å gripe inn i anliggender som påvirker den moralske dannelsen» og oppfordret til sivil ulydighet. Enkelte elever saboterte undervisningen og foreldrene gikk til sak mot staten. Rettsaken, som gikk helt opp til høyesterett, endte med at familiene tapte. Høyesteretts' konklusjon bekreftet at myndighetene har en forpliktelse til å gi barn og unge en utdanning som samsvarer med konstitusjon og samfunnets fellesverdier.

SPANIA BLE HARDT RAMMET av den økonomiske krisen, og høsten 2011 fikk det konservative høyreorienterte Folkepartiet flertall i parlamentet og dannet regjering. Partiet trumfet gjennom en utdanningsreform som fjernet demokratifaget og gjeninnførte forkynnende religion som kompetansegivende fag. Reformen, som ble motarbeidet av de andre partiene, reduserte også elevrådenes innflytelse og innebar økt støtte til private skoler,

inkludert kjønnssegregerte religiøse skoler. Mange mener at endringene er ideologisk motiverte og at de har sammenheng med de sterke båndene mellom regjeringspartiet og den katolske kirke. I et stadig mer sekulært Spania er kirken redd for å miste makt og sitt historiske «moralmonopol». Flere av kirkens medlemmer har kritisert at demokratifaget har tatt opp kontroversielle temaer.

SPANSKE ORGANISASJONER, lærerforeninger, og utdannelsesinstitusjoner mobiliserte umiddelbart etter at nedprioriteringen av demokratiundervisningen var et faktum. I et memorandum til Europarådet hevder de at Spania bryter sine internasjonale forpliktelser, inkludert Europarådets pakt fra 2010 som ber statene styrke denne type undervisning. De mener at marginaliseringen undergraver demokratiet, motvirker ideen om europeisk medborgerskap, og advarer mot presedens. Etter å ha besøkt i Spania i juni 2013, kritiserte også Europarådets menneskerettighetskommissær Nils Muiznieks reformen. Han understre-

01 Lederen for Den katolske kirke i Spania, biskop Blazquez, er misfornøyd med at tidligere reformer har gitt religion mindre plass i skolen.

02 Det har vært store demonstrasjoner mot utdanningsreformene, på grunn av store kutt, men også på grunn av innholdet i endringene. Plakatene sier noe sånt som at offentlig utdanning lærer verdier og respekt, mens religion kan inkluderes i andre fag.

ket at kunnskap om menneskerettigheter motvirker alle former for intoleranse og utvikler ansvarlige borgere som er uunnværlige for alle demokratiske samfunn. Muiznieks beklaget at Det statlige skolerådet i Spania ikke var blitt konsultert i saken, og at deres klare standpunkt var mot endringen.

MED KRISEN I EUROPA og ekstreme høyrepartiers fremvekst som bakteppe, er spørsmålet om den spanske nedprioriteringen kan føre til lignende reformer i andre land. Enn så lenge tyder lite på at det vil skje. Tvert imot ►

F. Arnfinn Petersen

01

I et stadig mer sekulært Spania er kirken redd for å miste makt og sitt historiske «moralmonopol».

► synes de europeiske statene i økende grad å støtte opp om denne type undervisning. Rapporter viser at demokratisk medborgerskap er på pensum i alle EU-land og at tre fjerdedeler av Europarådets medlemsstater har oppdatert demokrati og menneskerettighetsopplæringen de siste syv årene. Et nært og positivt eksempel er at norske utdanningsmyndigheter i oktober inviterer til en nasjonal konferanse for å styrke menneskerettighetsundervisningen i Norge. Også frivillige organisasjoner rapporterer om at utviklingen går fremover på feltet, selv om mange også har kritiske merknader. En viktig anbefaling, som også EUs rapport vektlegger, er at lærernes kompetanse bør heves.

Marginaliseringen av demokratiundervisningen i Spania viser at man

år inviterte Cives Fundamental – organisasjonen som initierte memorandumet til Europarådet og som sikret signaturer fra hundrevis av nasjonale og internasjonale organisasjoner – til en internasjonal konferanse om saken. Samlingen ble holdt i Sevilla i Andalusia, én av tre spanske regioner som ikke vil bøye seg for sentralmyndighetenes krav (de to andre er Kanariøyene og Asturias). I et innlegg understreket den regionale undervisningsministeren at demokratifaget skal videreføres

ikke må ta en positiv utvikling for gitt. Særlig i krisetider kan politikere bli fristet til å markere nasjonalistiske, tradisjonelle og religiøse verdier – også innenfor utdannelsessystemet – for å øke sin oppslutning. Men som den spanske erfaringen viser, trigger konservative strømninger motkrefter. I juni i

01 Spanske skolebarn oppkledd for å ta del i en skoleprosjeksjon i forbindelse med starten på «den hellige uken» (påskeuken) i Sevilla. Den katolske kirke ønsker velkommen endringer som gir mer religion i skolen.

slik at de andalusiske barna fortsatt skal få lære om egne og andres rettigheter, likestilling mellom kjønnene, ikke-diskriminering og hvordan rasistiske, antisemittiske og homofobi kan bekjempes.

DEN LEVENDE DEBATTEN og presset fra nasjonale og internasjonale miljøer har vært viktig. Opposisjonspartiene har samlet seg om et løfte som innebærer at den dagen Folkepartiet mister majoriteten i parlamentet, sannsynligvis etter valget neste år, skal reformen reverseres. Mye tyder derfor på at demokrati- og menneskerettighetsundervisningen om ikke lenge vil få tilbake sin rettmessige plass i spansk skole.

« Denne lille prikken på dette bildet... Det er her. Det er hjemmet vårt. Det er oss. På den lille prikken er alle du elsker, alle du kjenner, alle du noen gang har hørt om, hvert eneste menneske som har eksistert. De har alle levd sine liv på denne lille prikken. Summen av alle våre gleder, alle våre lidelser, tusener av selvsikre religioner, ideologier og økonomiske doktriner, hver eneste jeger og sanker, hver helt og feiging, hver skaper og hver ødelegger, hver konge og hver undersått, hvert ungt forelsket par, hver mor og hver far, hvert håpefulle barn, oppfinner og utforsker, hver moralske læremester, hver eneste korrupte politiker, hver en kjendis, hver helgen og hver synder i vår arts historie, har alle levd her, på et lite støvkorn svevende i en solstråle. (...)

Det har blitt sagt at astronomi er en opplevelse som er personlig oppbyggende og som skaper ærefrykt. Det er kanskje ikke noe bedre eksempel på menneskenes dårskap, enn dette fjerne bildet av vår lille klode. For meg, så understreker det vårt ansvar for å behandle hverandre godt, samt bevare og sette pris på denne lille lyseblå prikken, den er det eneste hjemmet vi noensinne har hatt. »

Astronom og humanist Carl Sagan (9. november 1934-20. desember 1996)

Om romsonden Voyager 1s bilde av jorden tatt fra det ytre rom.

Tanken bak debattbokserien Pro et contra er ikke å finne Den Ene Sannheten. Som med de fleste etiske utfordringer vi møter, dreier det seg om å veie gode argumenter mot hverandre.

DE BESTE ARGUMENTENE VEID OPP MOT HVERANDRE

Arnfinn Pettersen er rådgiver i Human-Etisk Forbund og var tidligere redaktør for tidsskriftet Humanist.

T Arnfinn Pettersen

I disse dager slippes fjerde bok i Humanist forlags serie Pro et contra, Eirik Newths *Overvåkingssamfunnet*. Den ser nærmere på et av vår tids mest utfordrende dilemmaer. På den ene side føler de fleste av oss ubehag ved tanken på å bli overvåket. Vi ønsker ikke at staten skal vite alt om oss og vi misliker kommersielle selskaper som graver i privatlivet vårt. På den annen side lar vi oss høyst frivillig overvåke av selskaper som Google og Facebook, i bytte mot gratis tjenester vi setter pris på. På den ene side frykter vi at staten skal samle inn og bruke informasjon om noen av oss, for eksempel politiske dissidenter, til å begrense vår frihet. På den annen side ønsker vi at staten skal avverge terroraksjoner og oppklare forbrytelser.

Så hvordan skal vi forholde oss til overvåkingssamfunnet? Er det mer eller mindre overvåking som er det riktige svaret? Newth gir ikke noe entydig svar. Derimot redegjør han i boken for de beste argumentene fra begge sider av debatten. Både for de som advarer mot overvåkingens farer og de som mener mer overvåking vil gjøre samfunnet til et bedre sted å leve.

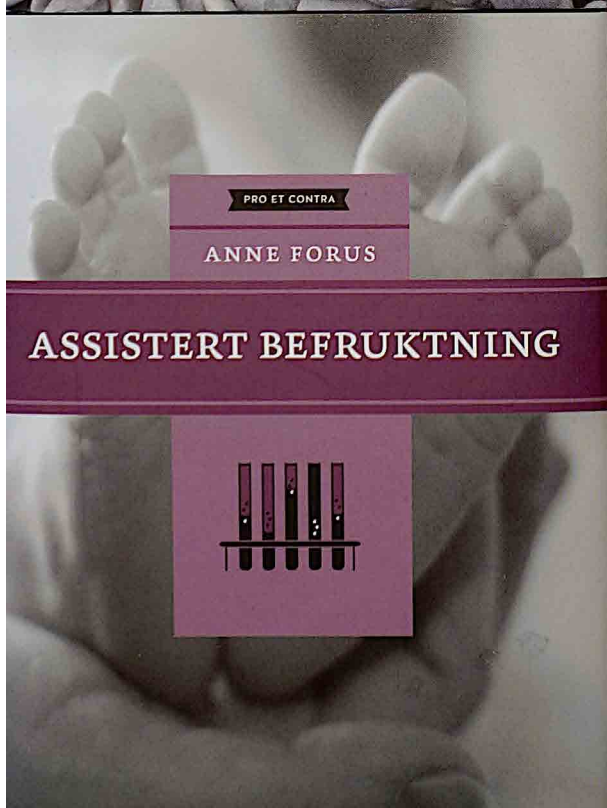
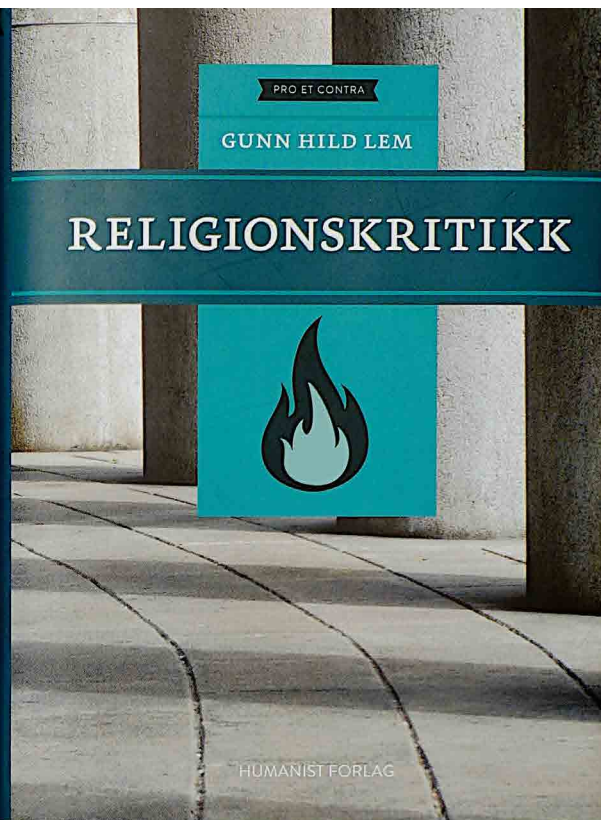
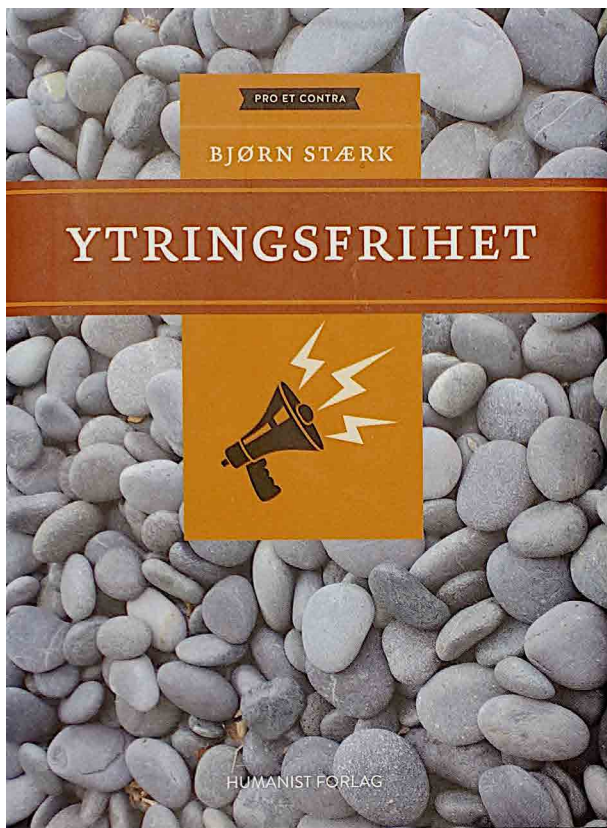
Tanken bak Pro et contra – latin for «For

og imot» – er å la gode skribenter på en lett-fattelig måte presentere de beste argumentene fra begge sider i en sak de kjenner godt. De må gjerne ha et klart ståsted selv, og de må gjerne gjøre rede for det, men de må evne å presentere argumentene fra begge sider på en redelig og grundig måte. Og ikke minst kortfattet. Det dreier seg om små og tynne bøker, som lar seg lese i løpet av en time eller to.

Å TA STILLING I SPØRSMÅLENE som behandles i disse bøkene – så langt tar de for seg ytringsfrihet, religionskritikk, kunstig befruktning og altså overvåking – handler ikke om å finne Den Ene Sannheten. Som med de fleste etiske utfordringer vi møter, dreier det seg om å veie gode argumenter mot hverandre. Det er ikke slik at det finnes mange gode argumenter for ytringsfrihet og ingen mot. Begge parter har gode argumenter (og, skal det sies, en rekke dårlige). Utfordringen er å veie de gode argumentene mot hverandre og finne ut hvilke argumenter man mener veier tyngst.

Det finnes gode argumenter for at det er

01 Bokserien Pro et contra er resultatet av et samarbeid mellom Ideologi- og livssynsavdelingen i Human-Etisk Forbund.

Samtidig er humanismen et krevende livssyn.

► situasjoner der religionskritikk kan være uheldig. Spørsmålet er om disse er bedre enn argumentene for at det alltid bør være

rom for religionskritikk. Å innse at de fleste etiske spørsmål som møter oss har gode argumenter på begge sider er et viktig skritt på veien til å bli en ansvarlig samfunnsborger. Det medfører respekt både for motpartens argumenter og for motparten i seg selv.

I NOEN AV BØKENE ligger temaet i grenselandet mellom det etiske og det politiske. Ytringsfrihet er i streng forstand et juridisk spørsmål, hva skal og hva skal ikke være tillatt å ytre. Men Bjørn Stærk utvider i sin bok, *Ytringsfrihet*, debatten til også å handle om hvordan vi best gir plass til et mangfold av ytringer, hvordan vi gjennom sosiale sanksjoner kan innskrenke muligheten til å ytre seg fritt og hvorvidt slike sanksjoner kan være rimelig og fornuftig.

Også i Anne Forus' bok *Assistert befruktning* er etikk og politikk tett sammenvevd. Spørsmålet er hvem som skal få assistert befruktning (om noen), hvilke typer assistert befrukt-

ning samfunnet skal tillate og hvem som betaler. Boken gir også en innføring i hva disse ulike formene for assistert befruktning fak-

tisk innebærer.

Gunn Hild Lems bok *Religionskritikk* handler derimot i liten grad om det politiske. Spørsmålet er ikke hvorvidt religionskritikk skal være tillatt eller ikke, det er det forutsatt at det skal. Spørsmålet er i hvilken grad og på hvilken måte religionskritikk utøves mest hensiktsmessig, tatt i betraktning at det er noen av de viktigste sidene ved mange menneskers liv man kritiserer. Lems bok er et varmt forsvar for religionskritikken, samtidig som hun peker på former for religionskritikk som nok heller virker mot sin hensikt.

På blokken står det bøker om religionsfrihet, rus og genmodifisert mat. Og jakten på nye prosjekter og nye temaer fortsetter. Det er også et mål at bøkene enkelt skal la seg oppdatere etter hvert som omstendighetene endrer seg, slik at de kan få et langt liv. De er, som alle forlagets utgivelser, tilgjengelige som ebøker. Blant ebokas fordeler er nettopp at den enkelt kan oppdateres.

1 IHEUs minimumserklæring: er en definisjon av livssynshumanismen som alle organisasjoner som vil bli medlemmer av Den Internasjonale Humanistbevegelsen (IHEU) må kunne slutte seg til.

PRO ET CONTRA ER ET resultat av et nært samarbeid mellom Humanist forlag og Ideologi- og livssynsavdelingen i Human-Etisk Forbund. Serien er et forsøk på å møte et av de fremste dilemmaene ved humanismen som livssyn. På den ene siden er etikken et sentralt aspekt ved livssynet, som jo fremgår av forbundets navn. På den annen side har ikke humanismen noe fasttømret moralsystem med klare svar på livets mange kompliserte spørsmål. Humanismen utfordrer oss til selv å ta stilling i etiske spørsmål, og den byr på gode verktøy for å gjøre det i form av rasjonelle metoder og et menneskesyn som fremhever den enkeltes frihet og likeverd, verdighet og rettigheter.

«**HUMANISMEN ER** et demokratisk, ikke-teistisk og etisk livssyn som fremholder menneskets rett til og ansvar for å forme og gi mening til sitt eget liv,» heter det i den internasjonale humanistbevegelsen **IHEUs minimumserklæring**. Vi har med andre ord både rett til og ansvar for å finne egne, gode svar på de etiske dilemmaene som konfronter oss.

Men å finne gode svar på mest mulig rasjonelt vis, fordrer at vi sitter på de beste argumentene. Og det forutsetter

en vilje til å endre mening om vi skulle møte motargumenter som er bedre enn våre egne. Samtidig lever vi i en verden der informasjonsmengden kan være overveldende. Det i det hele tatt å finne frem til de beste argumentene kan være en krevende øvelse. Ofte er det de mest høylytte argumentene vi får med oss. Og vi har ingen garanti for at de alltid er de beste.

HUMANISMEN ER og har vært et frigjøringsprosjekt. Den forteller oss at vi alle er frie til å skape mening i våre liv og til å finne vår egen vei, uten at religioner eller andre dogmatiske systemer skal legge hindre i veien for oss. «Alle mennesker er født frie og like i verdighet og rettigheter. De er utstyrt med fornuft og samvittighet og bør handle mot hverandre i brorskapets ånd,» som det heter i FNs menneskerettighetserklæring.

Men denne frigjøringen innebærer samtidig at det pålegges oss et ansvar. Sannheten er ikke gitt en gang for alle i form av en åpenbaring eller en bruksanvisning. Vi må alle bidra til å finne svar som er tilpasset den tid og den verden vi lever i. «Humanismen har ingen eviggyldige skrifter eller sannheter hevet over kritikk. Dens verdier er underlagt på-

2 Norsk Humanistmanifest 2006 er en oppsummering av det humanistiske livssyn som Human-Etisk Forbunds hovedstyre vedtok i 2006, etter at det hadde vært gjennom en langvarig prosess ute i organisasjonen.

gående kritisk refleksjon,» for å sitere **Norsk Humanistmanifest**.

Og selv om humanismen er vitenskapsoptimistisk, kan vi ikke skyve ansvaret over på folkene med de autoritative titlene.

For igjen å sitere manifestet: «Fri forskning har vært og er av avgjørende betydning for å finne løsninger på problemer og utfordringer menneskeheten står overfor. Teknologi og vitenskap er midler til å skape en bedre verden, men må anvendes med varsomhet. Vitenskapen gir metodene, vi har alle et ansvar for å fastsette målene.»

HUMAN-ETISK FORBUND har med andre ord ingen enkle svar å gi på hva vi som humanister skal mene om for eksempel ytringsfrihet, overvåking eller kunstig befruktning. Men vi kan gjøre vårt for å legge til rette for en bedre debatt. Og nettopp det er målet med Pro et contra. De fleste av oss har travle hverdager. De færreste av oss har tid (eller for den saks skyld lyst) til å bruke måneder på å sette oss inn i hver enkelt av de mange etiske

Sannheten er ikke gitt en gang for alle i form av en åpenbaring eller en bruksanvisning.

utfordringene det moderne samfunnet stiller oss overfor.

Samtidig er humanismen et krevende livssyn. Frigjøring fra dogmer og autoriteter kommer med en pris. «Vi har ansvar for våre hand-

linger og valg, for hverandre og for kommende generasjoner. Vi må arbeide sammen med andre for det felles beste og ta inn over oss vårt ansvar for og avhengighet av natur og miljø,» for å sitere manifestet for siste gang.

MED PRO ET CONTRA ønsker vi å lage raske, men grundige innføringer i komplekse spørsmål. Vi ønsker å by på de beste argumentene fra begge sider. Det er ikke sikkert det gjør det enklere å gjøre seg opp en mening i disse sakene, men det kan i det minste bidra til å gjøre oss usikre på et litt høyere nivå.

Fra nettdebattene

Diskuter i kommentarfeltet på Fritanke.no eller send oss ditt innlegg til fri.tanke@human.no. Vi tar i mot debattinnlegg til nett og korte innlegg til papirutgaven. Frist for #4-2014 er 30. oktober.

Heftig debatt etter Richard Dawkins-tweet

Debatten om Richard Dawkins' kontroversielle utspill på Twitter (om at det er umoralsk å føde et barn med Downs syndrom når du har et valg), har vært intens den siste halvparten av august. Her er to utvalgte innlegg fra debatten, slik den arter seg på Fritanke. no. [9488 og 9490]

Arthur:

«At reaksjonene mot Dawkins ikke når et høyere nivå enn adjektiv-dominerte fordømmelser av personen selv og meningene hans, vitner om en motvilje til å diskutere selve saken. Om vi virkelig kan stå inne for at det å føde barn med Downs-syndrom er moralsk forsvarlig, må vi kunne forklare hvorfor. Det bør være en kjent sak for ateister og humanister at det å bli fornærmet ikke i seg selv er et argument — en slik tankegang hører til de religiøse, og er ikke noe vi vil ta med oss over til vår side.

Før man fordømmer Dawkins, forplikter man seg til å presentere argumentet som beviser

at han tar feil, ikke insistere på at selve argumentet hans er skremmende, frekt, eller upassende. Polarisering av meninger må ikke straffes — det skaper en mer eksotisk debatt og tvinger oss til å konfrontere våre faktiske verdier og hvorfor vi innehar dem. For humanismens skyld, ikke kast bort muligheten til å bli klokere på en gretten gammel vitenskapsmann som faktisk klarer å starte debatter ingen andre er villige til å sette liv til.

Hvis påstandene hans er så motbydelige som alle ser ut til å mene at de er, bør det la seg gjøre å fordømme dem med saklige eller ironiske motargumenter. Hva venter dere på, dere som er uenig med Dawkins? Dette er deres mulighet til å skinne som retorikere.»

Morten Horn:

«I tweeten sier Dawkins dette, som svar på om hva man skal gjøre hvis man er gravid med et barn med Downs syndrom: «Abort it and try again. It would be immoral to bring it into the world if you have a choice.»

Det hjelper ikke med kontekst eller plassmangel her: Ingen utdyping, ingen kontekst, kan

endre det Dawkins sier: Det er umoralsk å sette til verden et barn med Downs syndrom hvis man har et valg, og som her: At det valget er å foreta en abort. For bare noen få tiår siden gikk det et teaterstykke på Nationalteateret, som handlet om et par sitt moralske dilemma: Var et etisk riktig av dem, for dem, å abortere et foster med Downs syndrom? Utviklingen i Norge de siste tiårene har vist at 90 % av fostre med påvist Downs syndrom.

Det vi diskuterer er ikke om det er etisk riktig av foreldrene å velge abort ved Downs syndrom. Det er jo en avgjørelse som i første rekke må fattes av foreldrene selv. Nei, det vi diskuterer er om det er etisk riktig — av oss som samfunn — å etablere systemer og rutiner som skal fange opp Downs syndrom hos flest mulig foreldre, gitt at vi på forhånd vet at en slik diagnose som regel vil føre til abort.

Jeg synes det er interessant og oppsiktsvekkende — og forstemmende — at Dawkins her sier at det moralsk riktige valget ved påvist Downs syndrom er abort. Det illustrerer hvor langt han har kommet — og vi at mange står likt med ham — i å se det som ikke bare

etisk forsvarlig, men dertil etisk riktig og å foretrekke, å abortere fostre med Downs syndrom.

Dawkins' utspill er viktig når vi skal diskutere diagnostiske tester som f.eks. tidlig ultralyd eller NIPD (non-invasiv testing, blodprøver hentet fra mora). Vi kan ikke tillate oss illusjoner — vi må erkjenne at noen, evt. mange, faktisk mener at foreldre som velger å sette til verden et barn med Downs syndrom velger feil, ja umoralsk. Det neste skrittet, åpenbart, er at foreldre som gjør dette valget må betale kostnadene for det selv. Dette er allerede aktualisert i Danmark, som alt i flere år har tilbudt rutinemessig tidlig ultralyd til alle gravide. Der har antallet barn som fødes med Downs syndrom falt dramatisk — og noen foreldre har opplevd kritikk og motvilje må stoned fordi de har "trosset" samfunnets tilbud og press om å eliminere Downs-barnet og dermed påfører samfunnet en unødig omsorgsbyrd.

Debatten om sorterings-samfunnet kan åpenbart ikke avblåses bare med henvisning til menneskenes godhet og toleranse for annerledesbarn.»

«På lag med islamister?» spør lederne i Human-Etisk Forbund og Humanistisk Ungdom i Dagbladet

«Verdens fokus mot IS gir også anledning til å rette blikket mot en lignende urett som har pågått mye lenger. Saudi-Arabia har et fundamentalistisk islamsk styre som baserer lovgivningen sin på Sharia som regulerer alle sider

ved samfunn og rettsvesen. Landet har sitt eget religiøse politi og håndhever nøye et strengt skille mellom muslimer og «vantro» og mellom menn og kvinner. [...] ...Ateisme ble i år terrorlistet av myndighetene i Saudi-Arabia.

Regimet setter altså Human-Etisk Forbunds nesten 83 000 medlemmer i samme bås som Al-Qaeda », skriver **Tom Hedalen** (HEF) og **Anders Garbom Backe** i (HU) i et innlegg i Dagbladet, der de kritiserer Norge for samarbeid med

Saudi-Arabia og etterlyser en skarpere holdning til regimet.

Finn hele innlegget på human.no

[Ordforklaring: tweet - meningsytring på max 140 tegn]

REGIONALT SEMINAR
VESTFOLD – BUSKERUD – TELEMAR
First Hotel Ambassadeur
Drammen 24. – 26. oktober 2014

Tema:

HUMANIST

i en verden av religioner

Vi må alle leve med mennesker som tror annerledes enn oss, men det er vanskeligere enn man skulle tro.

Når skal vi leve og la leve, og når skal vi kjempe til siste livsdråpe? Og ikke minst – hvordan kan humanister sørge for at de ikke selv krenker noen av humanismens beste idealer.

Disse kommer:

Amal Aden – forfatter

Geir Lippestad – advokat

Didrik Søderlind – redaktør

Raino Sverre Malnes – professor

Steinar Bryn – Nansen Fredssenter

Lillian Hjort – Menneskerettighetsakademiet

Ingvill Thorson Plessner – Universitetet i Oslo

Kjersti Løken Stavrum – Norsk Presseforbund

Vi setter søkelyset på:

Pris: 1 200 kr inkl. seminaravgift og fullpensjon

Påmelding her: human.no/buskerud – innen 8. september

tanke- og ytringsfrihet – religionsfrihet – rettssikkerhet – demokrati – likeverd

Forfatter Eirik Newth ønsker at vi debatterer konsekvensene den relativt frivillige og automatiserte overvåkingen vi har i dag, fremfor å skremme med Stasi.

– VI LEKKER ALLE DATA

T Aslaug Olette Klausen F Marius Nyheim Kristoffersen

Bok

Eirik Newth
Pro et contra
Overvåking
Humanist forlag
2014

– Jeg ser på Orwell og hans 1984 som en ulykke. Den var nyttig i den kalde krigen, men den er ikke nyttig lenger. Det er en fantastisk kritikk av et samfunn som ikke lenger eksisterer. Vi må få diskusjonen over på den overvåkingen vi faktisk ser heller enn på den som var, sier astrofysiker, forfatter og foredragsholder Eirik Newth

Han er aktuell med boken *Overvåkingssamfunnet*, som utgis i Humanist forlags Pro et contra-serie. Her tar han for seg den stadig økende overvåkingsens fordeler og ulemper.

– Jeg oppdaget det interessante fenomenet at det er veldig lett å finne bøker og artikler som har et negativt syn på overvåking, men det er veldig vanskelig å finne tilsvarende som har et positivt syn. Og det selv om overvåkingen stadig øker.

Dette paradokset både forundrer og fascinerer ham. Og det var nettopp utfordringene med å finne argumenter for overvåking som gjorde at han takket ja til å ta for seg temaet i bokform.

Han fant at det beste argumentet for overvåking er at det er nødvendig for at vi skal ha et velfungerende samfunn. Newth hevder at det å følge med på hva våre naboer gjør hovedsakelig er positivt, særlig om man ser det fra vinkelen nabokjerringa fremfor å vektlegge bygdedyret.

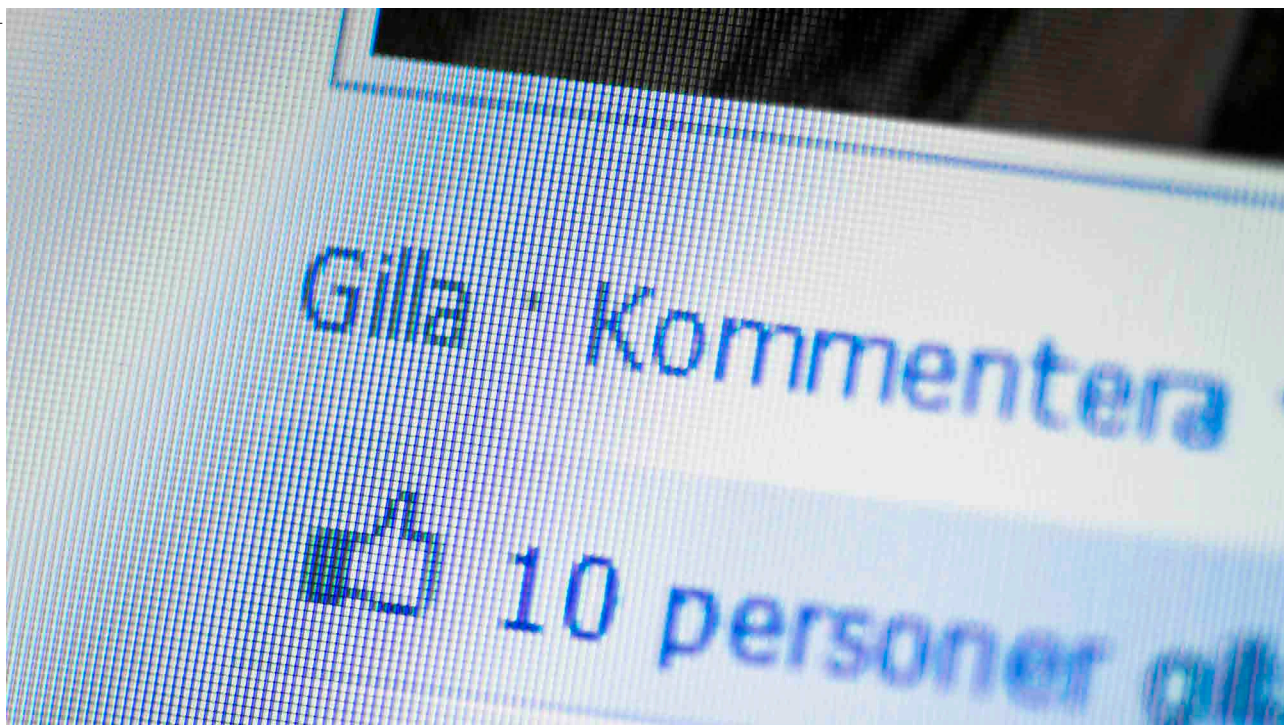
OVERVÅKINGEN ER dermed en del av det å ta vare på hverandre. Han vil trekke det så langt som til å si at det ligger i genene våre.

– *Hvorfor er ikke dette synet fremtredende i overvåkingsdebatten?*

– Det skyldes delvis at vi har hatt en bisk debatt i Norge. Det er en del sluggere på nei-siden, og det gjør noe med tonefallet. I tillegg finnes det en egen verden av overvåkingsskeptikere i kommentarfeltene. Pro-overvåking er ikke et veldig lett standpunkt å innta. Det merker du også på overvåkingsvennlige politikere, de blir veldig fort defensive.

01 Overvåking handler ikke lenger om store klumpete overvåkingskamera. Smarttelefonene vi alle omgir oss med lekker data så det suser, sier forfatter Eirik Newth

01

Den norske overvåkingsmotstanden mener han i for stor grad fremføres av middelaldrende, hvite menn med juridisk bakgrunn. Referanserammene er ofte den kalde krigen. Dette hevder han fører til en rar debatt der det meste handler om staten og juss, og lite om den private overvåkingen de fleste av oss frivillig utsetter oss selv for hver dag, blant annet gjennom bruk av smarttelefoner og sosiale medier.

– **DET VOKSER FREM** et overvåkingssamfunn nå. Men det er ikke DDR. Det er noe helt nytt, noe vi ikke har sett maken til før. Ta den ene forskjellen: I det gamle DDR satt det 200 000 ansatte i Stasi. I dag er alt automatisert. Det er aldri noen mennesker som leser dine epost, dine søkeresultater eller oppdateringer. Det er det algoritmer og automatiske systemer som gjør, påpeker Newth.

– Det interessante er: Hvis du tar den menneskelige observatøren bort i den andre enden, i hvilken grad er det overvåking da?, spør han retorisk før han fortsetter med å si at det kanskje ikke er så rart at folk generelt ikke følger

«Det vokser frem et overvåkings-samfunn nå. Men det er ikke DDR.»

seg overvåket i sosiale medier. Overvåkingen er datadrevet og fokuset er kommersielt og kundeorientert.

SELV HAR ERIK NEWTH imidlertid valgt bort Facebook, men bruker både Google og Twitter.

– Jeg har aldri likt den litt klamme, veldig personorienterte overvåkingen på Facebook, så da har jeg trukket meg ut av den. Og jeg deler i bunn og grunn veldig lite personlig. Men jeg er fullstendig klar over at jeg som alle andre som vil ha et normalt liv i dag lekker i alle andre ender.

– Smarttelefoner, og det er ingen forskjell på merker der, lekker. Alle

sammen har bakkdører og alle sammen skal tjene penger på reklame. Hvis du leser Snowden-dokumentasjonen så viser den at alle de store selskapene har samarbeidet med myndighetene og andre. Overvåking er en viktig forretningsmodell i vår tid.

I boken siterer han journalisten Julia Angwin som er blitt kjent for å ha forsøkt å skjule sin identitet for kort-selskap og andre kommersielle aktører, og deretter innsett hvor umulig slikt er i dag. Newth mener det er mye klokt å lære av henne:

– Hun sier: Du kan ikke beskytte deg mot alt. Men du kan velge noe. Du kan velge en eller to ting du kan redusere overvåkingen av, om du vil.

ETTERSOM NEWTH IKKE bruker Facebook forundres han ofte over hvor mye det han kaller overvåkende medier påvirker brukerne. Han trekker blant annet frem sommerens farsott med uperfekte foreldre som et eksempel på hvordan folks selvbilder preges.

– Det er jo en av de tingene jeg spekulere på i boken: Hva gjør den massive sosiale kontrollen som du finner i

02

sosiale medier med oss som samfunnsborgere. For eksempel er et av argumentene for personvern at du skal ha det personlige rom hvor du kan utvikle deg som menneske uten at du føler at du blir sett av noen. Det er viktig for alt mulig, fra hvilket parti du stemmer på, hvilke klær du liker til seksuell identitetsbyggelse.

Men igjen ser han en tvetydighet. For selv om han er enig i at folk trenger et stille rom, ikke minst en forfatter som han selv, stiller han også spørsmål ved om dette virkelig gjelder alle andre. Vil for eksempel dagens tenåringer, som er tilvendt at det er noen som ser, kanskje se overvåking som fordel?

– Det ligger en enorm verdi i å bli sett, i å bryne seg på andres meninger og å møte motstand. Det å sitte i det ensomme lukkede rommet for seg selv er ikke alltid bra det heller, jevnfør Breivik. Jeg tror det gamle idealet om at personen som kan utvikle seg uavhengig av de andre i den private sfære er i ferd med å brytes ned.

Han tror ikke vi har sett de fulle konsekvensene av denne formen sosial kontroll. Den første generasjonen som

har vokst opp med dette, de vokser opp nå, slik at effektene først blir synlige om 10-15 år. Han frykter imidlertid at et liv dominert av sosiale medier vil gjøre at vi får en mer ensretting av meninger. Og det kan bli vanskeligere å være individualist når ungdommen hele tiden har noen å sammenlikne seg med.

NEWTH ETTERLYSER DERFOR flere unge stemmer inn i debatten, siden det er disse som skal leve med overvåkingen i fremtiden. Han ser heller ikke bort fra at fraværet av unge debattanter med annet ståsted enn Unge Venstre kan være en effekt av den allerede eksisterende overvåkingen, samtidig som den trolig er kulturelt betinget.

– De ledende verdensreligionen har en totalovervåkende gud. Gud og Jahve og Allah er en slags påvirkningsagent for overvåkningssamfunnet. Hvis du tror på ham må du også tro at han ser alt, hører alt og vet alt. Du har allerede akseptert tanken om at du alltid blir sett. Det kan godt være at det er basisen i den manglende folkelige interessen for å overvåkningssamfunnet. Tross alt lever vi i en kristen kultur

01 Eirik Newth etterlyser debatt om lite om den private overvåkingen de fleste av oss frivillig utsetter oss selv for hver dag, blant annet gjennom bruk av smarttelefoner og sosiale medier.

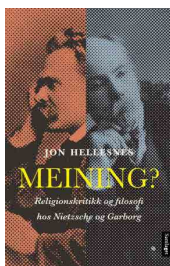
02 Selv har Eirik Newth valgt vekk Facebook og deler lite personlig. – Jeg har aldri likt den litt klamme, veldig personorienterte overvåkingen på Facebook, så da har jeg trukket meg ut av den.

fremdeles, hvor vi har en statskirke og den statskirken sier at vi alle sammen blir sett, hele tiden.

I forlengelsen av dette ser han også en annen både etisk og demokratisk utfordring i møte med en teknologi som i stadig større grad vil gå inn å korrigere oss slik at det blir vanskeligere å utøve uønsket atferd.

– En selvkjørende bil som hindrer deg i å gjøre farlige ting er jo en god ting, men hva gjør den med deg som fritt og moralsk vesen? Det bør vi spørre oss. Kan det være sånn at den farligste konsekvensen av overvåkningssamfunnet er at vi mister litt av det moralske kompasset?

Oppvurderer Garborgs religionskritikk

**MEINING.
RELIGIONSKRITIKK OG
FILOSOFI HOS NIETZSCHE
OG GARBORG**
Jon Hellesnes
(Samlaget 2014)

Skriver man på nynorsk er det mye vanskeligere å skrive setninger man selv ikke forstår, mener forfatter og professor emeritus i filosofi, Jon Hellesnes. Det har han kanskje rett i. I boka *Meining* er argumentasjonen tydelig og akademisk, men muligens såpass akademisk at den passer best for de spesielt interesserte. Hellesnes tar for seg Friedrich Nietzsches og Arne Garborgs religionskritikk – to tenkere som er svært forskjellige.

Nietzsches religionskritiske tekster er godt kjent, mens Garborgs er lite kjente, og noen av de sentrale bøkene om religionskritikk er ikke engang med i hans *Skrifter i samling*. Garborg drev det Hellesnes kaller diskursiv eller rasjonell religionskritikk, som innebærer grundig argumentasjon. Noe av dette blir i Hellesnes bok presentert for første gang, etter å ha vært mer eller mindre glemt. Nietzsche derimot, grunngir ikke eller argumenterer på måter som forventes innenfor fagfilosofi og vitenskap, hevder Hellesnes. Omdefinerer man deler av Nietzsches skrifter til kategorien diktetekunst, i stedet for filosofi, kan man glimtvis finne innsikter av filosofisk verdi, ifølge Hellesnes. Det er et misforhold mellom den store oppmerksomheten Nietzsche har fått og det intellektuelle innholdet i skriftene hans, mener

M Eilif Pettersen (1894)

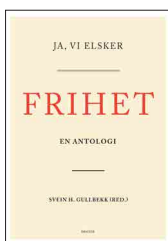
Hellesnes. At Nietzsche blir feiret som en stor tenker stiller han seg derfor kritisk til. Han tillegger den ambivalente agnostikeren Garborg mer tyngde når det gjelder å formidle religionskritiske innsikter.

Samtidig som Garborg var påvirket av Nietzsche, var han også sterkt kritisk. Likevel forenes Garborg og Nietzsche i noe av sin kritikk av elementer ved kristendommen. Begge er kritiske til Paulus lære, som ifølge Nietzsche ikke bare er en motsetning til Jesu evangelium, men også et dysangelium (vond budskap). Garborgs kritiserer «kyrkjekristendommen», som han mener har beveget seg

langt bort fra Jesus' egen lære. Garborg framhever at Jesus ikke hadde noen lære om arvesynd, barnedåp eller oppstandelse. Jesus har blitt «umdikta».

Etter Garborg fikk vi ikke denne type argumenterende kritikk før med Gunnar Skirbekk, skriver Hellesnes. Arnulf Øverlands kritikk er for eksempel av en annen type – «kulturradikal» polemikk, «religionfilosofisk uskolert og dessutan ufin», mener Hellesnes. Ved å løfte fram Garborgs bidrag som religionskritiker gir Hellesnes et verdifullt bidrag til den norske religionskritikkhistorien. ♦

NORUNN KOSBERG

Frihetens mange ansikter

JA, VI ELSKER FRIHET EN ANTOLOGI

Svein H. Gullbekk (red.)
(Dreyers forlag 2014)

I anledning Grunnlovsjubileet har Svein H. Gullbekk samlet førti bidragsytere fra ulike fagfelt, som i denne boken kretser rundt frihetsbegrepet gjennom nesten like mange innfallsvinkler.

Antologien er svært sprikende, men noen poeng har gjenklang hos flere. Dag O. Hessen og Lars Fr. H. Svendsen hevder begge at samtidens frihetsforståelse domineres av en stadig tiltagende «negativ frihet», altså frihet fra restriksjoner og forbud. Taina Bucher og Mona Ringvei makter begge på elegant vis å problematisere ytringsfrihetens konsekvenser innenfor en (nett-) kontekst hvor normative grenser og krav til deltagerne synes fraværende. Bucher gir også tankevekkende innspill til hvordan internettrevolusjonen og dens algoritmebaserte utsilingsmekanismer kan sies å ha en antidemokratisk effekt; for hva skjer med den offentlige samtalen når vi alle ikke bare forfølger, men også forfølges av våre egne preferanser?

Flere av bidragsyterne forsøker til dels å bryte ned motsetningen mellom frihet og begrensning gjennom å drøfte hvorvidt større valgfrihet ikke bare gir økt (handle) frihet, men også økt valgtvang. Som Trond Berg Eriksen sier i sitt bidrag: Friheten er en komplisert utopi, og de billigste utgavene metter ikke. ♦

CECILIE ELLEFSEN

Selvet i terapikulturens tidsalder

DET ER INNOVER VI MÅ GÅ. EN KULTURPSYKOLOGISK STUDIE AV SELVHJELP

Ole Jacob Madsen
(Universitetsforlaget 2014)

Har vår tids individualisme antatt proporsjoner som vanskeliggjør kollektive handlingsstrategier, også på områder hvor slike synes tvingende nødvendig, slik som klima? Dette er et av de spørsmålene Ole Jacob Madsen berører i sin nyeste bok. Med et kulturkritisk blikk tar Madsen terapikulturen og den tilgrensede selvhjelpindustrien i nærmere øyesyn. Hans gjennomgang av populære selvhjelpsbøker og vår tids dominerende terapiformer synliggjør en felles plattform i dyrkingen av individualiserte løsninger på nær sagt alle problemer.

Selv om Madsen av og til blir for dikotom i argumentasjonen, er det noe forfriskende ved hans uærbødige omgang med dette feltet; både selvhjelpsindustrien og terapeutiske tilnærminger kan betraktes som *meningssystemer* som henter legitimitet gjennom, og bidrar til å forsterke, bestemte forestillinger av hva det vil si å være et (vellykket) menneske. Slik vil enhver terapi også legge bestemte normative føringer. Vi oppfordrer alle til å søke mer selvtilitt, mer selvkontroll og bedre selvfølelse. Men når løsningen alltid er «inni en selv», går den dominerende samfunnsorden fri fra både skyld og oppmerksomhet. Hvordan skal vi greie å mobilisere til endringer med betydning for klodens framtid med dette som bakteppe? ♦

CECILIE ELLEFSEN

En grei innføring

PRO ET CONTRA ASSISTERT BEFRUKTNING

Anne Forus
(Humanist forlag 2014)

Seriens tredje bok heter kort og greit *Assistert befruktning*, og er en innføring i områdets mange etiske utfordringer. Målet er å gjøre leseren i stand til å kunne ta velfunderte valg, og stimulere til diskusjon. Med 186 sider kan den leses på få dager.

Forfatter Anne Forus er seniorrådgiver i Helsedirektoratet, primært på områder regulert av Bioteknologiloven. Hun har mye kunnskap om temaet. Det er nyttig, for dette er et komplisert fagområde. Likevel er boken skrevet i et lettfattelig og muntlig språk. I sin iver etter å gjøre stoffet tilgjengelig for alle, har det innimellom kanskje bikket litt over? Jeg sitter med en følelsen av å lese naturfagsboken min fra ungdomsskolen, i det Forus kommer med retoriske spørsmål eller oppfordringer som «tenk litt på det!».

Alt i alt gir boken en grei innføring i tematikken. Den vil passe for de aller fleste, og er relevant i problemstillingene den diskuterer. Det største minuset er den manglende innholdsfortegnelsen, i tillegg til en noe rotete oppbygging av kapitlene. Bruksverdien kunne vært høyere dersom den hadde vært mer systematisk bygget opp, med en oversiktlig innholdsfortegnelse over temaer og problemstillinger. ♦

ODA MARTINE ØVERHAUG

Klimaproblemet handler om moral, men ligner ikke på vanlige moralske utfordringer.

NÅR VI VENTER PÅ AT NOEN ANDRE SKAL HANDLE

T Norunn Kosberg, filosof og forfatter
F Panos Pictures

En mor står med en syk og bevisstløs treåring i armene og roper om hjelp. Biler og mennesker passerer, men ingen stopper for å hjelpe. Dette opplevde nylig Magdalena Jansen Høydahl fra Fredrikstad. Høydahl og mannen stod fram i media med sin historie og ba om at folk tenker seg om når de ser noen som trenger hjelp. De ble både lei seg og skremt over at ingen ville hjelpe.

ANTAGELIGVIS VAR DE ofre for fenomenet tilskuereffekten. Det er når vi unnlater å handle fordi vi regner med at andre tar grep. Da pulveriseres det moralske

ansvaret. I situasjoner med mange til stede er det uklart hvem som har plikt til å handle og ingen føler at det er deres ansvar.

Tilskuereffekten er en psykologisk mekanisme som aktualiseres med klimaproblemet. Kanskje særlig for oss nordmenn, fordi hver av oss i Norge står for dobbelt så stort klimautslipp som den gjennomsnittlige verdensborgeren. Vi vet at vår måte å leve på vil få fatale globale konsekvenser. En ny, omfattende rapport fra FN om konsekvensene av klimaendringene ble nylig langt fram, og nå er det ikke lenger noen tvil om at vårt skyhøye forbruk er en stor årsak til klimakrisen. Vi må kjøpe mindre, fly mindre, kjøre mindre, bo trangere, dusje sjeldnere, spise mindre kjøtt og langreist mat.

01 Innbyggerne på øya Tuvalu i Stillehavet kan komme til å bli de første klimaflyktningene. Øya rager knapt 5 meter over havet, og er stadig oftere utsatt for oversvømmelse.

VÅR LIVSSTIL KAN resten av verden bare drømme om. Vi bor i landet med rekordhøyt velstandsnivå hvor kun en tiendedel av inntekten brukes på mat – resten av pengene kan vi bruke på mye ➤

Vi får ikke følelsen av å gjøre noe galt når vi gjør som alle andre.

- ▶ annet morsomt. Slik blir hver og en av oss langt på vei medskyldig i klimaproblemene. Det mangler ikke på oppfordringer om at vi må begrense oss, men de fleste av oss fortsetter stort sett som før.

Gruppekonformitet – det at vi gjør som de andre – er den amerikanske sosialpsykologen Philip Zimbardo opptatt av. Han er kjent som forskeren bak The Stanford Prison Experiment, psykologiekspérimentet hvor vanlige mennesker fikk rollene som fanger og fangevoktere. I løpet av noen dager gikk rollespillet helt over styr: De som spilte fangevoktere gikk så til de grader opp i rollen og utviste til dels sadistisk adferd. Zimbardo mener at eksperimentet viser at vi må erkjenne omgivelsenes betydning i større grad. Hans eksperimenter og lignende studier viser at det bare er 10-30 prosent som sier ifra og går imot urett. Omgivelsene kan legge til rette for at urett skjer, mener Zimbardo, og viser til overgrepene begått av amerikanske soldater i Abu Ghraib-fengslet i Irak, hvor han mener situasjonen var lagt til rette for torturen og uretten som skjedde der.

KAN INNSIKTENE FRA Zimbardos forskning, og det vi vet om tilskuereffekten, overføres til hvordan vi reagerer på klimaproblemet? Klimaproblemet handler om moral, men ligner ikke på vanlige moralske utfordringer. Vi får ikke følelsen av å gjøre noe galt når vi gjør som alle andre. Vi, som enkeltmennesker, får stadig innstendige oppfordringer å ta ansvar og forbruke mindre, men det er kanskje ikke nok å appellere til enkeltindivids mo-

ral når det gjelder klimaproblemet. Eksperimentene til Zimbardo og andre viser hvor påvirkelige vi er av miljøet eller gruppen vi befinner oss i. Når alle rundt oss fortsetter å leve som før og politikerne fortsetter å ha økonomisk vekst som ideal, er det er ikke lett å begrense seg.

Alle ønsker vi god livskvalitet, og det er rasjonelt å ønske seg et best mulig liv. Oppfordringene om å begrense seg fremstår nesten ikke rasjonelle når vi aldri har hatt mer penger og de andre rundt oss fortsetter som før. Jeg innrømmer at jeg i likhet med de fleste andre ikke er i stand til å begrense mine egne flyreisevaner. Flyreiser må reguleres eller bli dyrere for at vi skal slutte med en omfattende reisevirksomhet. Men når hver enkelt ønsker det som er best for seg selv, og handler deretter, får det uheldige følger for fellesskapet. Flyreiser er for eksempel praktisk for den enkelte, men når vi flyr flere ganger i året, blir det et miljøproblem som går ut over alle. Dette kalles Allmenningens tragedie, når hver enkelt ønsker det som er best for seg selv, og handler deretter, og konsekvensene er uheldige følger for fellesskapet. Vi kan også si at det oppstår en konflikt mellom individuell rasjonalitet og den kollektive rasjonaliteten. Det som fremstår som smart for den enkelte, er uheldig for fellesskapet.

DET AT VI HAR ANSVAR for handlingene våre, er et utgangspunkt for den humanistiske etikken, men i lys av Zimbardos eksperimenter kan vi spørre oss i hvilken grad det virkelig er slik. Enkeltindivider skal ikke fraskrives

ansvar, men vi skal kanskje erkjenne at den personlige etikken har noen begrensninger. Vi har kunnskap om en del psykologiske mekanismer som at omstendighetene i stor grad styrer oss, at vi er preget av gruppekonformitet. Vi vet at tilskuereffekten kan gjøre at vi ikke føler oss individuelt ansvarlige for å handle. Vi vet dessuten at en fellesressurs kan ødelegges fordi alle brukerne av ressursen handler til sitt eget beste, selv om de dermed på lang sikt ødelegger for både for fellesskapet og seg selv. Dermed kan det som fremstår som rasjonelt for den enkelte (for eksempel billige flyreiser), være uheldig for fellesskapet (uopprettelige miljøskader).

NÅR VI VET DETTE kan oppfordringene om frivillig å kutte ned på forbruket langt på vei fremstå som fåfengte. Erkjenner vi at den individuelle moralen har sine begrensninger, innser vi at vi må pålegges restriksjoner. Vi trenger i tillegg til oppfordringer om frivillig å begrense oss, styring og regulering. Røykeloven er ett eksempel på at det måtte statlig regulering til, før vi sluttet å la vårt eget røykesug gå ut over andre på kafeer og barer.

For å oppsummere: Vi klarer ikke å slutte å fly selv om det ødelegger miljøet, derfor må vi stoppes. Men hvem har mot og evne til å stoppe oss? Politikerne våre? Og vil vi tillate dem å gjøre det?

Lesetips

Om hvordan omgivelsene former moralen
vår: *The Lucifer Effect* (2007)
av **Philip Zimbardo**

Har du tenkt på navnefest?

Human-Etisk Forbund arrangerer humanistisk navnefester flere steder i Hordaland. Seremonien er en feiring av barnet. I første rekke handler det om å feire at et barn er født og har fått sitt eget navn, en identitet og å ønske barnet velkommen til verden.

I Hordaland har vi følgende seremonier i 2014:

Bergen: Fana kulturhus 7.september og Foajeen i Grieghallen 16.november

Stord: Konsertsalen Stord Videregående lørdag 20. september

Odda: Meieriet kulturhus 18.oktober

Knarvik: 25. oktober

Sotra: Fjell rådhus 2.november

Os: Oseana kunst og kultursenter 8.november

Askøy: Møllesalen 22.november

Påmelding: human.no/navnefest

facebook.com/HumanEtiskForbund

Regionale seminarer

Rogaland

Årets ideologiseminar arrangeres 18.-19. oktober på Kronen gård i Sandnes. Er du medlem i Human-Etisk Forbund og bor i Rogaland har du mulighet til å melde deg på. Blant temaene er «Etiske dilemmaer ved assistert befruktning», «Livssyns åpne seremonirom» og «Den frie tanke – hvor fri er den?»

Påmelding fra 15. september via human.no/rogaland

Troms og Finnmark

Regionalt seminar for medlemmer i Troms og Finnmark den 4.-5. oktober i Tromsø. Blant temaene: «Humanist i en verden av religioner» og «Er det noe poeng i å kritisere religion?» med forfatter Gunn Hild Lem. Dessuten innleder Tom Hedalen, styreleder i Human-Etisk Forbund, om regionalisering.

Påmeldingsfrist: 15. september.
Se human.no/troms

www.humanistforlag.no

LIK HUMANIST FORLAG PÅ [facebook](https://facebook.com/humanistforlag)

OG FØLG OSS PÅ [twitter](https://twitter.com/humanistforlag)

Jeg ønsker å bestille stk *De ukjente krigerne* á kr 299,-
Jeg ønsker å bestille stk *Overvåkningssamfunnet* á kr 172,-
Jeg ønsker å bestille stk *Alder – triumf eller tragedie* á kr 277,-

NAVN:

ADRESSE:

POSTNR./STED:

E-POST:

UNDERSKRIFT:

ADRESSATEN
BETALER
FOR SENDING
I NORGE

DISTRIBUERES AV
POSTEN NORGE

Humanist forlag AS
Svarsending 1039
0090 Oslo

Human-Etisk Forbund

HOVEDKONTOR

St. Olavsgate 27,
Postboks 6744
St. Olavs plass
0130 Oslo

Tlf 23 15 60 00
human@human.no

For mer informasjon:
www.human.no
Se også: facebook.no/
humanetiskforbund

FYLKESKONTORER

Østfold

Tlf 69 31 71 65
ostfold@human.no

Rogaland

Tlf 51 90 64 50
rogaland@human.no

Akershus

Tlf 23 15 60 80
akershus@human.no

Hordaland

Tlf 55 21 41 90
hordaland@human.no

Oslo

Tlf 23 15 60 60
oslo@human.no

Sogn og Fjordane

Tlf 57 67 53 90
sognogfjordane@human.no

Hedmark

Tlf 62 53 05 22
hedmark@human.no

Møre og Romsdal

Tlf 71 21 56 05
moreogromsdal@human.no

Oppland

Tlf 61 17 67 10
oppland@human.no

Buskerud

Tlf 32 89 36 70
buskerud@human.no

Vestfold

Tlf 33 31 32 05
vestfold@human.no

Nord-Trøndelag

Tlf 486 06 228
nord-trondelag@human.no

Telemark

Tlf 35 53 13 38
telemark@human.no

Nordland

Tlf 75 52 97 00
nordland@human.no

Aust-Agder

Tlf 37 02 41 00
aust-agder@human.no

Troms

Tlf 77 65 81 98
troms@human.no

Vest-Agder

Tlf 957 59 541
vest-agder@human.no

Finnmark

Tlf 950 76 923
finnmark@human.no

For kontortider og annet, se **human.no**.

Vil du bli kursleder for Humanistisk konfirmasjon?

F Bjørnar Molstad

Denne våren hadde rundt 10 000 ungdommer Humanistisk konfirmasjon. Human-Etisk Forbund søker engasjerte og ansvarlige voksne som kan lede konfirmasjonskurs om livssyn og etikk.

Du må identifisere deg med det humanistiske livssynet, kunne skape engasjement, stimulere til ansvarsbevissthet, toleranse og kritisk tenkning. Du får opplæring og honorar.

Les mer om Humanistisk konfirmasjon på **human.no** eller kontakt ditt fylkes- eller lokallag.

Har du barn under 15 år?

Vi kan få offentlig støtte for medlemmers barn under 15 år, men du må selv registrere barna dine hos oss. Hvis du vil at den offentlige støtten skal gå til oss, send oss skjemaet du finner på www.human.no/barn eller kontakt oss på medlem@human.no eller 23 15 60 10.

Du kan også sende SMS til 2160:
HEF BARN + barnets navn og fødselsnummer.

Vi tømmer nettbutikken!

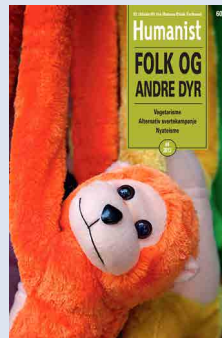
50% på nesten alle produkter
(frakt på kr 39 tilkommer)

human.no/nettbutikk

Eller gå til <http://hef.shop.jpg.no/klaer.htm>

Abonner på Humanist

Tidsskriftet Humanist gis ut av Human-Etisk Forbund. Det er et tidsskrift for allmenn livssynsdebatt, med særlig vekt på problemstillinger som angår livsynshumanismen. Innholdet varierer fra det allmenne filosofiske, livssynsmessige og religionsvitenskapelige, til mer nærgående blikk på humanismen og dens organisering. Engasjerte skribenter presenterer temaer som sjelden får plass i andre norske medier.

Abonnementet koster 200 kroner for fire nummer per år.
Bestill på humanist@humanist.no,
www.humanist.no eller ring 23 15 60 00.

Er dine opplysninger korrekte?

Over 3 400 medlemmer bruker **Min side**. Registrer deg du også!

På **Min side** kan du se hvilke opplysninger Human-Etisk Forbund har registrert på deg, og du kan også endre eller rette opp opplysningene.

For å registrere deg på minside.human.no trenger du medlemsnummeret ditt. Det finner du ved siden av adressen på baksiden av dette magasinet. Du lager selv brukernavn og passord ved første gangs pålogging.

NYHETER FRA HUMANIST FORLAG

I graver på kontinentet hviler det flere tusen nordmenn som kjempet i første verdenskrig (1914-1918). Den 11. november hvert år legges blomster på gravene deres, men representanter fra den norske staten er ikke til stede, til tross for at første verdenskrig også var en norsk tragedie.

Det var ikke bare soldatene som opplevde krigens grusomhet. Et ukjent antall norske kvinner meldte seg også til tjeneste som sykepleiere.

De ukjente krigerne forteller for første gang historien om de mer enn ti tusen norske menn og kvinner som deltok i første verdenskrig. Boken er basert på et omfattende kildemateriale som er hentet fra både norske og internasjonale dokumentsamlinger, brev, aviser og memoarer. Gjennom disse kildene gir boken en unik innsikt i en del av norsk historie som til nå har vært lite belyst.

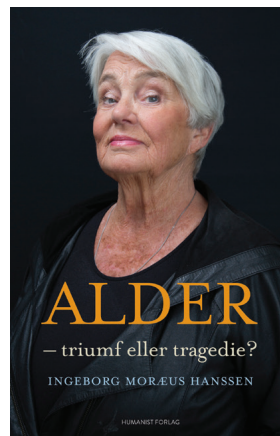
HEF-pris 299,-
(Veil. pris 399,-)
Utgis 12. september

FOR Å BESTILLE BØKENE SE KUPONGEN PÅ **SIDE 89** ELLER GÅ TIL **www.humanistforlag.no**

Debatten om overvåknings-samfunnet er full av paradokser. På den ene side føler de fleste av oss et ubehag ved tanken på å bli overvåket. På den annen side velger de aller fleste nordmenn frivillig å la seg overvåke av selskaper som Google og Facebook. Det er dette motsetningsforholdet Eirik Newth forsøker å fange i sin bok.

HEF-pris 172,-
(Veil. pris 229,-)

En varm, tankevekkende og inspirerende bok til glede for både den yngre og den eldre garde. Ingeborg Moræus Hanssen har fylt 75 år. Fremtiden er det ikke lenger så mye igjen av. Hun skynder seg ikke mer. Med alder kommer tid til ettertanke. Hva skal de gamle bruke all sin kunnskap og erfaring til?

HEF-pris 277,-
(Veil. pris 369,-)
Utgis 25. september.